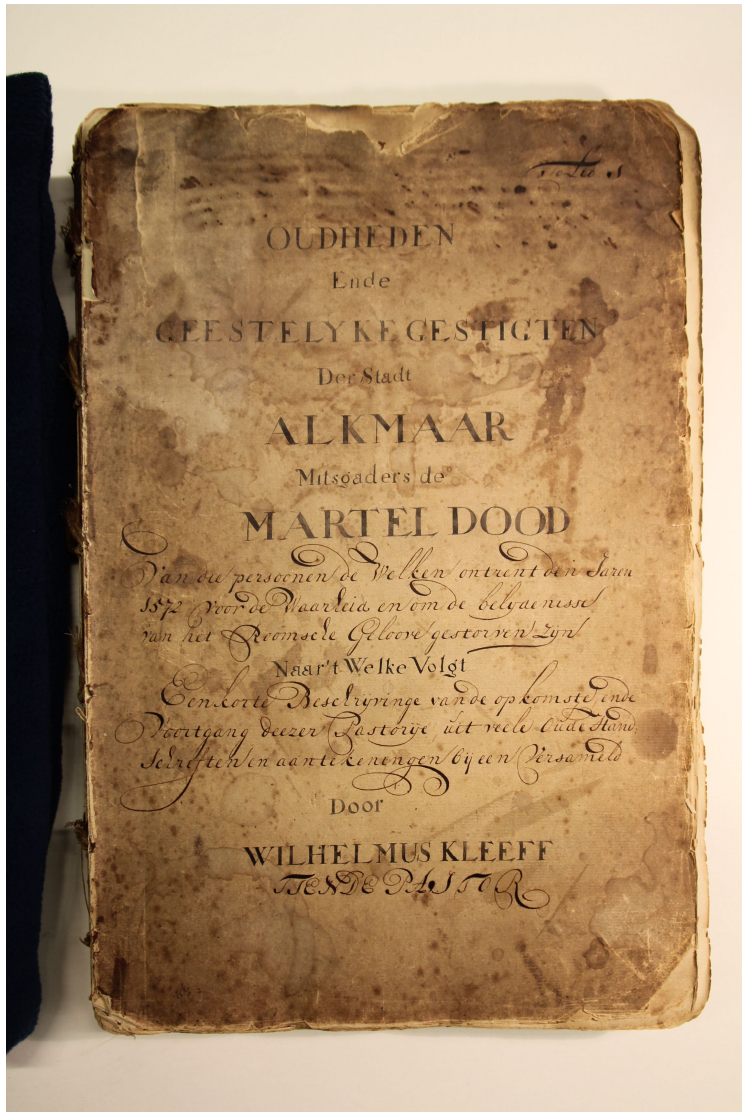

"Oudheden ende Geestelijke Gestichten der stad Alkmaar, mitsgaders de marteldood van die personen welken omtrent den jaren, 1572 voor de waarheid en om de belijdenisse van het Roomsche Geloove gestorven zijn, naar 't welke volgt eene korte beschrijvinge van de opkomst en de voortgang deezer Pastorije, uit veele oude handschriften en aantekeningen bijeen versameld, door Wilhelmus Kleeff, tiende pastor"

Bron: Archieven van de R.K. Parochie St. Laurentius en voorgangers Laurentiusparochie Alkmaar, inv.nr. 225

Transcriptiewerkgroep Regionaal Archief Alkmaar, 2017

Inleiding

Pastoor Wilhelmus Daniël Kleeff (1713-?) van de Matthiasstatie schreef deze geschiedenis van het rooms-katholieke Alkmaar. Veel komt er in aan bod: de geschiedenis van de kerken, kloosters, weldadige gestichten, schuilkerken, pastoors en nog veel meer. Zo is in dit manuscript een lijst bewaard van de boeken van de Alkmaarse stadsbibrije.

Kleeff studeerde in Leuven en werd in 1740, na een maandenlang durende opvolgingsstrijd, benoemd tot pastoor van de Matthiasstatie. In 1756 werd hij beschuldigd van het plegen van sodomie. Hij wist tijdig de stad te ontvluchten. Op 6 mei 1756 werd hij door het Alkmaarse gerecht veroordeeld tot levenslange verbanning uit Holland en West-Friesland. Volgens C.W. Bruinvis, die een lemma aan hem wijdde in het *Nieuw Nederlandsch Woordenboek*, deel 2, blz. 680-682, stierf hij op hoge leeftijd in Marseille, nog steeds als priester. Zie voor de veroordeling: H. de Raad, 'Genegen zijnde tot barmharticheyt'. Strafrecht in en bij het Alkmaarse stadhuis', in: *Machtig&Prachtig Alkmaar* (Alkmaar, 2013) 48.

Volgens een notitie voorin het manuscript bevond het werk zich in de pastorie, totdat het eind negentiende eeuw na een uitlening niet werd teruggebracht. In 1910 door het manuscript weer op bij een Amsterdamse boekenveiling, waar deken Horning het kocht voor een bedrag van f 40,-. Horning schonk het werk aan de Laurentiusparochie.

Tekst

[1]

 OUDHEDEN
 ende
 GEESTELIJKE GESTIGTEN
 der stad
 ALKMAAR
 mitsgaders de
 MARTELDOOD,
van die persoonen, dewelken ontrent den jaren
 1572 voor de waarheid en om de belijdenisse
 van het roomsche geloove gestorven zijn
 Naar 't welke volgt,
 een korte beschrijvinge van de opkomste ende
voortgang deezer pastorye, uit veele oude hand-
 schriften en aantekeningen bijeen versameld
 Door
 WILHELMUS KLEEFF
 tiende pastor.

[1v]

Dit handschrift – door mijn voorganger uitgeleend
en men weet niet op welke wijze terecht gekomen op

een openbare boekverkoop van de firma Frederik Muller te Amsterdam – is door mij teruggekocht voor de som van veertig gulden en ten geschenke gegeven aan de oorspronkelijke eigenaresse: de r.k. parochiebibliotheek van de parochie H. Laurentius te Alkmaar.
Alkmaar, 5 januari 1910.

Deken Horning

[2]

Tot
MEERDER EER EN GLORIE
van
DEN EEUWIGEN
ONSTERFLIJKEN GODT
ter eeren
van de
H. MAAGD MARIA
TEN HEMEL OPGENOMEN
en den
H. MATHIAS, APOSTEL
EN BLOEDGETUIGE JESU CHRISTI,
beschermheiligen deser gemeente.

[2v]

VOORREEDEN
tot de
NAKOMELINGEN

Geen ding is meer te beklagen, dan dat onse voorsaten niet n ukeuriger aangetekent en omstandiger aangeschreven hebben de zaekelijkheden, die onder haare bestiering zijn voorgevallen. Bij nalatigheid van dien, zoo gaan uit 's menschen geheugen zoodanige dingen, die aan de nasaten en voordelig en behaaglijk zijn om te weeten. Hebbe dienshalve dienstig geoordeeld, datgeenen, hetwelken ik met de grootste moeiten heb kunnen na-vorschen, schriftelijk op te stellen en bijeen te versamelen. Eer ik dan tot dese beschrijvinge overgaa: zoo zal eerst vooraff te boek stellen eenige oude aanmerkelijkheden, dienstig den nakomeling in haare geheugnisse te vereeuwigen, gewaardig mijn arbeid ten goede te gebruiken.

[3]

OUDHEDEN
ende
GEESTELIJKE GESTIGTEN
Van
ALKMAAR.

De stad Alkmaar word, naast Dordrecht en Leyden, voor een van de oudste steeden gehouden in het graafschap Holland, dewijl de historie schrijver en gewagen, dat se in den jaare 720 al bewoond is geweest en van tijd tot tijd volkrijker en grooter is geworden, ja, dat ze zelfs oorlogen tegens de Westfriezen derfde voeren, die de stad dikwils ontrustede, verbrand en uytgeplundert hebben. Dog evenals een Phenix uit de assche heerlijker tenvoorschijn komende, is laastelijk tot die stand gebragt, dat se de oudste zijnde hoofdstad van Noord-Holland is geworden en in die hoedanigheid de eerste stem en zitplaats heeft in het collegie der gecommiteerde raaden van de Staaten van Holland en Westfriesland in Westfriesland en den Noorderquartier te Hoorn. Daarenboven zend zij haare gedeputeerders in het collegie van haar hoogmogende de Staten Generaal, de Raed van Staten *ende* in 's Gravenhage, mitsgaders in alle andere hooge collegien van den lande, zoowel als de aanzienlijkste steden van Holland.

Wat de naam belangt, deeze schijnt zij verkre-

[3v]

gen te hebben van de meenigte der staande wateren, meeren genaamd, met welke de stad als omsingeld is en door den tijd droog gemaakt zijnde, nu in heerlijke landerijen verandert zijn, zoodat Alkmaar in vroeger tijd Almeer genaamd wierd; zoo veel off men zeijde Alle-meeren. Wat de situatie belangt, leid in 't noorden grensende aan Kennemerland onder een gezonde lugt streek, zeer net omplant met heerlijke wandelingen, zoodat men nu ter tijd nog heerlijker getuijgenisse van Alkmaar zoude kunnen geven dan eertijds gedaan hebben Johannes Murmellius, Everhardus Horstacius en Gerhardus Calembrocanus, welkers lofreden uit de hier volgende versen zijn te sien, geevende deze mannen niet duijster te kennen de welgelegentheid van deese stad voor de studie, dewelken hier ook eertijds omtrend den jaare 1515, als J. Murmellii rector

der Latijnse scholen was, zo zeer floreerde, dat men in dezelve wel seshonderd scholieren van buiten telde,[*] ziet deze getuygenis vooraan de regulen der publike schole van Alkmaar, gedrukt 1659]. Hier volgt nu de lofspraak deser geleerde mannen:

[**margetekst in de zin verwerkt.*]

Cur
Akemariensis schola lucu lantasi
et editissimo loco constituta
Johannes Murmellii
ruvemundensis
epigramma

Quam bene gymnasium tradendus artibus aptum
excelso positum est Alcmariense loc.

Ardua puridum domus est heliconis in alto
vertice, præruptam apollo tenet.

Vivere cum musis qui vult, sursum ire gradatum
discat, et ad nitens editiora petat.

[4]

Nemo fuit doctus, qui non sudaverit ante,
ars homini sprete nulla labore datur.

Principio studiis durum invigilare videtur
muscum ingressos invigilasse juvat.

Cum quid sit virtus, quid clara scientia possit
noveris, ad laudes, ingeniose, puen.

Tum prædulee bibes pleno de flumine nectar
vescerisqz. sacra suaviter ambrosia.

Laurea tum frontem victrix hædræqz. sequaces
cingent, et melicus surget in astra canor.

J.M.R.

Eerhardi Horstacii
Suollani
ad studiosam juventutem
CARMEN

Nus quam commodius potes aut vixisse minoris
quam sapere Alcmaria dum tibi rite voles.

Omnia dat patulæ fortune copia cornu
inclijta præ multis commoditate sua.

Fertilisaftate est, brumæ quoq.. portus a manus
gratius hinc calum et flatilis aura foris.

Adde quod nus quam dubiæ non carmina laudis
qua sic ad votum cuncta repente tuum.

Gerhardi Calembrocani
CARMEN

Alcmaria locus est musis Hollanda juvenus
aptus ubiqz mentem rite polire potes

[4v]

Wat nu de geestelijke gestigten betreft: de eerste kerk off tempel is hier opgerigt in 't jaar 600, die onsen heydensche voorouderen gebruijkt in haren affgoden toegewijd hebben, dog, nadat aen H.Clemens Willibrordus, in 't jaar 737 overleden, onsen landgenooten den waaren en eenige Godt had leeren kennen en aanbidden, zoo is in 't jaar 855 off 60 gestigt een kerk ter eeren van den H. martelaar Laurentius, bij welke een toorn geboud was van die hoogte, dat zij den zeeluiden voor een bakendiende; dog naderhand is dezelve in 't jaar 1470 ingestort.

Het getal der inwoonderen toenemende, konde binnen de muuren van deese kerk niet omvat worden, waarom onze godsdienstige voorzaaten nog een andre kerk nevens die van S^t. Laurens geboud en den Heilige Matthias, apostel, hebben toegewijd ontrent het jaar 1382. Edog, de hoogen tooren van S^t. Laurens, anno 1468 op den 29 october instortende, heeft deze beide kerken veel schaaden toegebracht, zoodat se bouvaldig wierden, waarom zij langsamerhand zijn afgebrooken en in hunne plaatse gebout deese tegenwoordige kerk onrent het jaar 1470.

[5]

Tot bewijs van het gezegde dient het tafereel 't welke ter eeuwige memorie in dezelve kerk bezijde het groot orgel is hangende: men leest daarop dit volgende vers:

- 600 Omtrent geleden duijsent jaar
wort hier gestelt kerk en aultaer
den hydensche afgoden
niet wel driehonderd jaar daar naar,
soo de oude memorien sijn waar
syn die weer uytgeroden
- 860 Doen 't ligt van Christi offerhandt
glinsterde door geheel Kennemerlandt
stigte men een kerk ter eeren
van St Laurens, d'welke naderhandt
1132 dick door de Westvriesen is verbrand
1328 door d'oorlogh kan 't alom keeren
maar doe oe ievers kreeg meer kragt
1382 Wort daar neffens met goet aandagt
een kerk in revereneij,
Sint Mathys gestelt, sulcx plagt
te sijn onze voorouderen pragt
het werk waardeert de intencij
- 1468 Daar na den thoorn (zeer vermaart)
29 octob van St Laurens stort neer ter aart
't welk oorsaak gaf te vellen
beyd d'oude de kerken op der aerdt
1470 ende in haar plaats als werdt verklaert
off
- 1475 dit heerlijk werk te stellen

[5v]

Deze kerk voltrokken zijnde, is toegewijd aan beide de patronen aan welken te vooren elk afzonderlijk een kerk was ingezeegend: namentlijk aan den heijligen apostel Matthias en den H. Martelaar Laurentius, gelijk de brieven ter gelegentheid der kerkwijdinge, die ik geleese hebbe en nog hope magtig te worden:[getuijgen]. Is wel waar, dat men hede desen kerk door 't gemeen noemd de St Lourens kerk en ook zelfs niet qualijk, edog dit neemt niet weg dat dezelve aen den H. apostel Matthias teffens is toegewijdt, en aan desen als aen eersten patroon; door dien het seker is, dat de kerk aan twee Heijligen 't effens toegewijd sijnde, de weerdigste het eerste werd genoemd, Matthias een Heijlige uijt de schrift. Apostel bisschop en martelaar, St Laurens eerst- en martelaar uit de historie.

Dit zoude men ook uit de bouwordre deser kerk
konnen afmeeten; en dat onse voorouderen van dit
zelve gevoelen zijn geweest, blijkt uijt de volgende
latijnse gedigten tot lof van dese bescherm-
heyligen gemaakt door twee agtervolgende rectoren
der publike scholen deser stad, als van
Barthalomeus Coloniensis van voor den jare 1513
en Johannes Murellii 1515.

[6]

Bartholomei Coloniensis

CARMEN

De Santo Matthia Apostolo
et majoris templi in eadem
civitate Patrono

Numinibus vatū contemptis, te superum Rex
in voco Matthiæ carminibus javeas
hunc ex bissestis tribubus produxerat una
cui veluti fertur nomen Juda fuit
hæc eadem superum Regem produxerat olim
humani generis crimina qui tulerat
hic Bethæ Lemiticis natus processit abous
venerat aterni filius unde patris
hic fuit ingenio docili puerilibus annis
Perdidit legis, cum rudimenta sacra
evoluit vigilans annosa Volumina Vatū
et veteris Sophie Mosaicos apices
nec non cuncta præprocepta Solaubriæ Vitæ
calluit, et morum dogmata legitima
hinc geminis ulmis amplexus jussa tonantis
quæ complevit ovans max operante manu
Ventosos animi fastus mentisq. superbæ
gloriosam vanam despuit assiduus
Rosphoron atheræ caeli sublimes abarce
quem raptum hijgios trusit ad usq. lacus
flammatiæ gladio quæ primum plasma tonantis
Elijciis hortis egit in exilium
respuit argentum nitidum sulvumq. metallum

[6v]

quod vomit nuniseri lijmpa beatha fage
contemptis niveos lapides, et jaspidas omnes
ac gemmas, rubri quas creat unda sali
angelicam duxit vitam meresq. pudicos

dilexit, veneris spreuit illecebras
auribus ut surdis quondam versutus ulysses
sirenum dulas transabiit modulos
Spursa puellarum sie claudimenta vagarum
auribus oclclis preeteriit fugiens
hujus mens iree nunquam fuit usta vaspore
sed potius pacis roxe rigate piso
nam placidos animi motus entemq serenam
gessit quee nullo turbine quassa fuit
huic cicus exiquus placuit nullocq paratu
mensula: nam lautis abstinuit dapibus
odit et airophorum vastum cijathosq capaces
gibbosi ventris spreuit et ingluviem
Hujus tabificus livor nec cora nec ora
rancoris sanie polluit anguinea
successis haminum latos et prospera fata
adspecsit latus luminibus placidus
actristes hominum casus et flebile fatum
adspiciens mastus flebiliter gemuit
sedulus oravit trinum quoq.. Numen et unum
adssiduo cultu cernuus excoluit
hinc in Psalierio Superum Rege Decachorde
eximia laudis cantica pracinuit
cui rosonam juxit citharam septem plice nervo
structam qua cencinit carmina grata deo
namq.. decem pracepta dei seravi ad unguem.

[7]

qua Dominus geminis seripserat in tabulus
qua de fumivono flammantis vertice montis
bissenis tribubus altitonans dederat
servitio corpus duro suppressit et aretis
indomitam carnem legibus edomuit
ut caro spiritui famulans inservrat uliro
et ratio carni pradominetur ovans
huic diviniloquos virtutes atherius Rex
largiter injudit uberiore manu
nam divinus amor, spes certa fidesq.. probata
innmeris factis excoluere virum
filius ut patrem metuit sicille Jönantem
quod ferter summa principium Sophia
cor fuit illius sclerum sine sordibudet mens
acunectis vitus purificata cluit
Si medium sieulis curfum si declinarit opertos
aquare scijlaos incidet in scopulos
si ratis ad ælevamtulerit male provida cursum
ipsa charijbdæos hausta peribit aquis
sic per iter medium virtutis præmia duxit

spes hunc ad rituli fulqida teeta soli
 ad dexteram præsumpta salus in proditionum
 aterna vita præsumpta ruit
 desperate salus ad lævam cuttit adimos
 manes ,et ditis tartara nigra subit
 hic etiam cali Regem penet ralibus imis
 pectous exarsit promptius et coluit
 asserit ut sese sie proxima commoda fratris

[7v]

Divinæ legis maxima fussa sequens
 largus minisicus nulli pietate secundus
 in miseros, pressit quas vro lenta fames
 cumque sodalitia fratrum concordia summa
 huic fuit,et pacis inviolata fides
 huic deus ingeniam vivax et mentis acutum
 consilium, rectum iudicimq dedit
 haud unquam rebus animum vuluimq.. secundis
 extulit: instabili nam hetit illegradu
 rebus in adversis nunguam submittere vultum
 quivit fortunam rectus utramq.. tuens
 ligitimum servare modum sic nivit in nomni
 hinc nimii victus harruit ingluvium
 quim etiam mollis electamenta sopiris
 sprevit huic fesso paucaqui es fuerat
 hunc colluit virtus quæ Phebus lampada vincit
 et nitidas flamas sideris auricomi
 cuigue suum tribuit appensnm lancibus aquis
 sedulus exercens munia justitiæ
 tempus erat nitido quo Sol radiaret Olijmpo
 et roseis flammis pleidos abdiderat
 postquam stelliferum Christus transender atorbem
 et patris dextra consosiatu erat
 spiritus astregoro nondum descenderat ave
 discipulis Christi qui sua dona serat
 cum fratrum cætus media consederat aula
 quem sic æthreus claviger admonuit
 traditor oblisa nuper qui fauce pependit
 bissennum fratrum diminuit numemurd

[8]

Quemque ver electus ex binis septuagenis
 fratribus explebit auxiliante deo
 sors data connumerat undenis fratribus istum
 Matthiam,nutu quem deus expetiit
 spiritus atherea postquam deseen derat arce

voce subingenti terribilicq; seno
 orbern terrarum qui replet concumulârat
 cissenos fratres munere merifico
 catus Apostolicus terras mittendus in omnes
 quas evangelicus [imbribus cætibus] imburet
 Matthia tribuit tractum telluris Hebrææ
 spargendum fidei frûge salutifera
 hine inde gressus per rura tribulia curren
 divina sparsit semina proloquii
 et sua glorificus firmavit dogmata fignis
 lanquida curavit corpora debilium
 orbibus um brosus oculorum lumen ademptum
 restituit trestes excutiens tenebras
 voces quæ nullas sensurent articulatas
 auribus intortis cloudos quos scipio firmat
 currexit gressium suppeditans celerem
 quarum sinseram labes elephantia pulpam
 rederat illorum lurida membra cuit
 ossibus eximis sebres exegit anhelas
 dæmonis obssis corporibus repluit.

[8v]

Curavit ventres tumidos intercute lymphæ
 expulsis undis corpora sicca favens
 excivit gelidis demortua membra sepulchris
 decursus vitæ tempora restituens
 undenum fratrum super auxit symbola vitam
 aternam sosians Christigena fidei
 gloria signorum recutitæ pectora gentis
 irarum fasibus torserat igniferis
 hinc ad pontificeren tractus damnatus iniquis
 insons consiliis testibus et geminis
 hi testes primum torsere volantia saxa
 in corpus saerum martijris eximii
 mox inter silices vibratacq; saxa bipenni
 cervicum lietor perculit ancipiti
 martyr apostolicus palmas adsidera tendens
 mox animam domino reddit atherio
 quam chojus angelicus cantu super athera dulei
 æterni regis vexerat ed solium
 illic perpetua vita cum luce perenni
 fratribus undenis cum reliquiis fruitur
 cum tandem mandus flamma peritunis edaci
 Juducis adventum vedirit attonitus
 bisseum fratrum venerabilus orde sedebit
 iudicium Christi justiamq;. probans
 terrarum vastum cum Christus iudicet orbem
 et populos phebusquos videt exoriens

[9]

quos noius irriguis irrorat nubiserolis
quos norat occiduas sol sibituris aquas
quos premit Arctophylax custos eremanthidos ursæ
quæ nunquam timidis mergitur aquoibus
et circum currens quos circulus aquidialis
 amplu vasto nocto dieq. ligat
impia pars populi petet atri limina ditis
 quæ nullis factis estedimita piis
ad pia xars populi nolitans empijrea regna
 scandet in æternum per fruitura deo

Repetitio

Alue pestifera tuos Matthia tuere
oppida quæ passim de populatur ovans

Repetitio

Alcmaria Matthia tuæ succurre precatu
 assiduis meritis eximiisq. tuis

CARMEN

De santo Laurentio Martijre
 et ejusdem oppidi
 Patono
non montis bifidi dulcisonas deas

[9v]

Vatum vaniloquus quas choras invocat
sed Regem superum cernuus invoco
 Laurentii resonis carininibus miat

Quem tellus locupes hesperii soli
 felix porgenuit invutilum jubar
quod mundi teritis omnia climata
 perfudit radiis purpureis suis

Hic natale suum ruraq. dulcia
liquens secomitem pontifici dedit
 sixto qui pætit ardua manias
urbis Romuleæ pricibus urbium.

Hic fastum tumediæ mentis abhorruit
 et gazas Arabum respuit aureas
 nec non virides tprevit jaspidas
et spurcæ veneris illecabras cavit.

Huic non ventris erat ingluvies edax
iræ nee rabies livida nec lues
nec segnis nee ineres in triplici dei
cultura fuerat sed vigis et ceser.

Scravit penitus inclijta dogmata
qæ sub terribili voce tonitru
et de flammivomo monte siniaco
mandarat populo celsistonans deus.

Hic dum factus serat Archidraconus
commisum populum dogmatibus sacris
exemplisque piis instituit licens
fundens assiduas pro populo preces

Truncandus capite dum trahitur preces.

[10]

a lictore senex ad spatium necis
trahit sollicitus archidraconus
thesauros et epes ecclesiæ suæ.

Hinc liveta vocat pallioulos fame
claudos scissibus loripedes togis
captos luminibus divitias quibus
sacras diastribuit largi flua manu.

Quas ad pyriphori celsa palatia
cæli debilium dextra manus feret
illic nettinea xernicies edax
nec prado nec crit ulla rapax manus.

Hic ob divitias Archidraconus
edicto decii carcera clauditor
ast horienda necis organa carnifex
sub saeros oculos martijris objicit.

Ped constans animus martijris inclijti
instrumenta necis respuit horrida
et quiequid rabies truculentia
grassantis decuis terrent aut agat.

Hinc cæsis oculis milites ethnici
Romani spicuam præsentem opem pius
quem captizat aquis sanctificantibus
oblatum decius encephalato ferro.

Aculiuque jovis hypolitum suis
traxit cum famulis ad sacra dogmata

[10v]

sinoeræ fidei quas lavaero sacro
lympa proluerat a vitiis malis

Levitam tenebris carceris horridi
eductum decius hamiferis flagris
cædi jussit atrox ecelesiasticas
ut mox divitias prodat et indicet.

Hunc deinceps revocat ira tumultuans
ferventis decii carceris ex specu
ut mox tradat cum carnifici truci
ejus qui latera juste gravi domet.

Hinc jussu decii cædit atrociter
plumbatis gravibus carnificum manus
Paulo post reputunt hamifires flagris
Lictores latera saucia martyris.

Hinc suspensus erat trabe fissili
per palmas gemina scorpore pendulo
ut costas laceros ejus et ilia
stridens ignifera lamina mordeat.

Postremo feritas insatiabilis
baechantis decii terga tumentia
crebis verberibus per rigidas trabes
tendi terrificæ craticulæ jubet.

Prumas ignivomas carnifices iferi
submittunt trabibus craticula trucidis
ventosis animant follibus igneos
carbones agitant et residem rogam.

Dum lacerum corpus discruciat calon
us tus fudat adeps corporis et vapor
in cælum rapitur nubi volatili.

[11]

tunc martijr decio fortiter instrepat.

Assum crudi decie me modo devora
Gazas ecclesiæ quas avidus petio

Trans cælum decimum celsitonans ubi
Regnator desidet pauperies tulit.

Hinc ex corpore carcere spiritus
leniter fugiens migerat mathera
longe helliferum transvolitanspolum
inter dulcis onos cælituum choros.

Hunc novit populus littous indici
hunc ingens pelagus novit Atlanticum
et gens atropum novit et ultima
shyle: quin etiam lijmpa borijsthenis.

Hejus magnanime gloria martijris
per terræ teretem circuitum patet
cunctus oceani per maris insulas
stellatiq.. poli nota per ambitum.

Sed per cælutuum notoir ast choros
et per luciflui clara palatia
cæli cuncti potens queus residet deus
septus larigeris undieq eivibus.

Repetitio.

Nunc levita sacer Alcmariam tuam
a belli strepitu pesteq lurida
a pallore famis igneq noxio
sacratis precibus protege foriter.

[11v]

Repetitio.

Alcmaria tuctare tuam fortissimu martijr
Ladrisoti meritis assiduaq.. preci

IOANNIS MURMELLII RUREMUNDENSIS.

Ode diclos in divorum
Alcmariensis Ecelisia
tutelarium

MATTYS ELPOSTOLS.

et

LAYRENTIS MARTIRIS.

Procania edita

MDXV

Matthia pie Matthia
benigne opitime Matthia
tutor Alcmaria ,libens
laudes accipe nostras.

panis sederei domus
quam sol justitia suo
clanam reddit octu
Juda proginitor tua.

[12]

(linker kolom.)

gentis malijtus extitit
illustri domui secus.

Autavit tua virus
titterus opera gata
vatum carmina et integeros
complexus docili pueri.

Mows mente fuisti
quod novis animis semel
instutem est, remant diu
ut quem testa recens capit.

Longum servet odorem
non te mollis inertia
ceopit turpe nec otium
te non implicuit suo.

Pellax rete voluptas
virtutas tibi candidæ
non tam cognitio fuit
cordi quam faciens iter.

In cali jubar usus
nihil noto monastica
totanil juvat ethice
si quis quod didicit bonum.

Non excreet apendo
clementem facilem pium
te nec prospera redidit
fastu sors tumidum neq..

Costernavit acerba
doctria genus optimum
exemplis populo conum.

(rechter kolom)

quod persuadeat autumans.

Primus jussa subisti
iudeæ pia semina
spargens eloquio saero
es evangelici bonus.

Cultor factus agelle
christi nomino luridis
pulsa corporibus lepra
cæsis lumin preddito.

Regnum numinus aeges
exacte precibus tuis
cædunt dæmonus audiunt
surdi claudus habet gradum.

De functiq resurgunt
hinc Judæa furens subit
pestis pectora, nec potest
virtutis roseum tua.

Livor ferre nitorem
accusatis ab invidis
sloeci pontificis minas
facis nee fera testium.

Te menacia flectunt
constans impa vido sacram
propugnans animo fidem
gres sermone tuo capit.

Incremanta fidelis
conciyti lapides tibi
terroris nihil inferunt
florens martijrii datur.

Cæso palma securi.

[12v]

(linker kolom)

victor spiritus athera
trijumpho subit inclyto
guadentes superdum chori.

Cantu sidera mulcent
illicambrosia satur
nectar mellifluum bibis
æternacq fruens dei.

Vultum pace tueris
Laurenti quibus eloquar
virtutus numeris tuas
invictissime martijrum

Quo te carmine dicam
cijmbas ante* Bathaviæ
vel cannas numeravero
velquod stelliferis micant

[in marge* Hollandia.]

Cæli noctibus ignes
quam laudes animi tui
meis dixero versibus
sed quod versiculus diest

Mens compenset amore
xysti pontificis comes
pii maximi ,et optimi
factus es famulus sacræ.

Christi poximus aræ
dispensator opum dei
fidelus pius impiger
larga pauperibus manu.

Nutrimenta dedisti
Thesauros ratus optimos
Non tellure recoditos
Sed qui diminuant fammem.

Plebi effendis egena
nullum supplicii genus

(rechter kolom.)

nullæ terabilus minæ
carsperunt stabilum fidem.

Virtus non timet arma
multi qui prius ethnici
sunt hostes habiti crucis
Christo, te duce jam sua

Victi nomina tradunt
quis non suspiciat deum
percujus famulos supra
naturæ varias vices

Tot miracula cernat

pænæ multi jugum genus
veri vincit amor dei
nullos ignea charitas.

Formidat cruciatus
sævi membra satellites
cædunt dilaniant coquunt
mens invicta manet lenor

Vultus unus et idem
crate corpore ferræ
semusto tepidis foci
prunis verte meam jocans.

Inquens sumeq.. carnem
vultu mox hilari jubar
cæli suspiciens ais
gratias tibi rex ago.

Regum maxime jasu
non meis meritis tua
sed nunc optime gratia
creator meus ætheris.

Arcem spiritus intrat
hisdictis tibi pupuram
baccatam jubet indui
Christus et viridi tua.

[13]

(linker kolom)

Cinge tempora Lauro
Matthia pie Matthia
invictissime Martyrum
laurenti, vigiles opem.

Nobis ferte Patroni
intercedite apud Deum
pro nobis, et eut aureis
ornet pectora moribus.

(rechter kolom)

Exorate tonantem
Sors sit prospera clericis
nec jam Presbyteros regant
oves aurei velleris.

Pastor curet ovile

sit concordia civilis
et Respublica floreat
nomen Almaria locos.

Divulgetur in omnes

JMR

Ejusdem
Distichon Latinum
Laurenti Martyr, pie Matthia Apostolo christi
Almaria et nobis ferte, precamur opem

Ejusdem
Distichon Germanicum
sanct Matthijs christi tru Apostel, grote Patrone
Martelaar ende scone Laurens, staet Alkmaar en ons bij

De
Sancto Matthia
Inter dissipulos Domini numerate fideles
Matthia Almariam protege sancte precor

De
Divo Laurentio
Laurenti Patrone tuos defende clientes
hostis ab incursu, sedilitate tua

[13v]

De
Divo Laurentio Patrono nostro
candida Patronicratis tegat Almaria nos
Laurenti precibus nil negat ipse Deus

Het geene ook nog tot bewijs van het voorgezegde zoude kunnen strekken is, dat op het feest van den St. Matthias een vrije jaarmarkt pleegt gehouden te worden, zoo als uit een oud handschrift, hetwelke wij hier woordelijk bijvoegen, komt te blijken:

* Anno 1412. De geregte deeser stad Alkmaar heeft de schutterije, sterk zijnde sestig mannen, afgenoomen den dobbelschoole, wijntappen, quakelbort en kloodbane en haar daarvoor gegeven de wage, van welke wage ofte inkomste vandien, elke schutter genoten heeft, een gulde 'sjaars. De reste is gegaan tot profyte van het gildt, mits conditie, dat daarvoor eenieder schuttebroeder, als men de papegey schoot, soude aanhebben een schuttersrok en een caproen volmaakt; en dat soude geschieden alle jaren.

Daar beneffens verleende sij de schutterije te doen bewaren het quakelbordt drie dagen in de Paaschmarkt en drie dagen in de Bartholomeusmarkt en in Ste Matthijsmerkt. Daarvan moest het quakelbordt weder gesloten staan tot Paaschmerckt.

Wat de pastorije belangt: de collatie ofte bevinge van deese eenige parochie van de H.H. Matthias

[in marge:* *Manuscript* berust in de stadsboekerije.]

[14]

ende Laurentius, stond aan den abt van Egmond, dewelke beurtelings dan een Benedictiner-monick uit zijn order en dan een waereldlijk priester aanstelde.

De pastoren zoo veel wij hebben kunnen naspeuren zijn geweest de volgende, beginnende met het jaar 1400 dewijl wij voor dien tijd niemand vinden aangetekend. Den eersten dan die ons voorkomt is:

Den Eerwaarden Heer Wolperd Schult.

Geboren te Gornichem; de welken in het jaar 1405 het pastoorsamt bekleede, en in sijn tijd en tegenwoordigheid is het wijdluftig mirakel van Alkmaar voorgevallen, het welken wij hier als onder sijn regering geschied zijnde zullen verhalen.

In het jaar ons heeren Jesu Christi 1429 is Folherdus een borger van Alkmaar, die eenige jaren te voren in de slag was die de Alkmaarders tegen de Hoex, Waterlanders ende Westvriesen hadde in denwelke hij eenige zoo doodsloeg als queste. Hij nadehand priester gewijd zijnde sonder absolutie van sijne irregulariteyt verkregen te hebben, en heeft op den eerste maeydag sijn eersten misse gesongen. Maar siet wat schroomelijker saeke om hoore is er gevolgt: het bloed Jezu Christi door dezen Folherdus geconsacreerd hetwelk eerst witte wijn was en water, is op sijn casuyfel gestort en terstond verandert in bloedt. Daar is ook nog een vreeselijk geluyt en getier onder de missegehoort. Deese Folherdus seer verbaast sijnde door dit gerugt, en ook niet minder door het aansien van den geconsacreerde wijn in het bloedt verandert, heeft het stuk van de

[14v]

casuyfel daar de druppelen wijns uyt den kelk opgestort waren afgesneden, opdat die 't niemand soude merken, sien of gewaarworden, en heeft hetzelve stuk neffens den autaar verborgen. Naedat dit afgesneden stuk eenigen tijdt sonder dat iemant daar aff-

wiste verduystert gelegen had, heeft den engel Gods hem ver-
toont aen een schipper van Alkmaer die in groot prijkkel van zijn
leeven in de zee versijldt was, knielende met de eene knie op de
kant van het schip, ende heeft aan hem de plaatse daar het stuk
van de casuyfel lag verborgen, bekent gemaackt. Zeggende is 't
dat gij deese plaetse wilt de clergie van Alkmaar toonen, ende
dezelve met behoorlijke eerbiedigheid bezoeken, gij sult van dit
tegenwoordig prijkkel verlost worden. Dezen schipper heeft den
last aenveerd en is met zijn schip ongeschend en gezond te Alk-
maar in de haven gekomen. Hij heeft den pastoor alle hetgeenen
hij gehoord en gesien hadden te kenne gegeven. Men bezoekt ter-
stond de plaatse en de kostelijken schat word gevonden. Waar-
van den bisschop van Utrecht verwittigt wordt. Den bisschop doet
deze plaatse mede onderzoeken en verkundigt weerdig te zijn
dat men deze schat eere bewijzen soude. Veele mirakulen sijn
daaromtrent geschied. Daar is ook ter eeren derzelve een genera-
le processie jarelijks ingesteldt op denselve dag van de H.H.
Philippus en Jacobus in de parochiekerk van Alkmaar,
in dewelken de gedaante van den engel soo hij hem aan de
schipper vertoonde, eerst van hout gesneeden en versilvert,
maar daarna van fijn zilver gemaakt, houdende in sijn han-
den het voorsyde stuk van de casuyfel, met het hoogwaardig
sacrament des autaars in een monstrantie besloten, hetwelk van
den pastoor wierd omgedragen, alwaar ook veel mirakulen

[15]

sijn geschied ende nog geschieden.

Dit verhaal hebben wij getrocken uit een oud ma-
nuscript berustende in de stadsboekerije. De waarheid
dezer geschiedenis blijkt nog ten overvloede uit de twee
volgende brieven, vanwelken de eerste behelst een
omstandig verhaal van het mirakel, als zijnde
de zoodanige van denzelven inhoudende, na alle naburi-
ge steden en dorpen afgezonden om de gelovigen tot
vereeringe van dit wonder uit te nodigen. De tweede is
een bekragtiging van het gebeurde, door de *Edele*
groot achtbaare heeren van de wet der stad
Alkmaar.

Dit is waaragtige getuygenisse van 't heilige waardige bloed
van miraculen der stede van Alkmaer, 'twelk die goedertierent-
heid Goeds[sic] belieft heeft 't hier in dees tijd te laten geschieden, tot
vertroosting en behulpzaamheid ons armen gebrekkelijke mensen,
tot versting des h. sacraments, dat daar is 't fundament en die
somme van ons heilig Kerstengeloove.
Item alsoo dat vaste en sterke geloof, sonder twiffelactigheyt ge-

[15v]

mest is, 't fundament van alle doendelijke werken *ende* verdiensten en cranke twifelactigheyt geloof is 't fundament en oersaak van alle sonden en gebreken, soo heeft het belieft de goedertierentheyd Gods soo menige teykenen en waragtige getuigenisse en litteykenen, hier op der aarde te laten geschieden aangaande principalijk dat heilig sacrament des autaaers de lighaams en dierbaar bloeds ons heere, hetwelk is het fundament en somme des geloofs, en dat tot verstroosting de Christenen mensen en tot bestraffinge en beschaminge der ongelovige mensen, en meest der ketteren en der Joden. Die daarin allermest twijffelen en door twijffelagtigheid des sacraments van ons gelooff getogen sijn en belet worden, en ook door twijfelagtigheid en bespottinge vandien, dat sij menigsints en soo dikwils bezogt hebben, om te sieden, te braden, te doorsteken, en hebben nogtans door wonderlicke vertoninge van bloedinge en andersints waragtig gevonden, als blijkt uit het heilige bloed te Sterneburg, te Wilsnak en in Vrankrijk en in Engeland en veel andere plaatse, hetwelk al te saamen God belieft heeft te laten geschieden ter beschaminge der ongelovigen en tot vertroosting der goeder kristenen mensen en tot bestraffinge der quade twijffelagtige kristenen mensen die dat h. sacrament soo weynig agten, eren en ontsien, tot welker bestraffinge God belieft heeft het heilige sacrament in 't heilige bloed van mirakel daarvan oospronkelijk gekomen, in soo menig verscheide plaats en te laten, als te Bergen en besonder in de stede Alkmaar, als hierna verklaard hat en wonderlijk is te hooren, en God daar af is te danken.

In het jaar ons heeren als men schreeff:

[16]

Duisent vierhondertnegenentwintig, op Sinte Philippus en Jacobus, den minderen dag, den 1^e dag in mey, is 't gebeurd dat een priester, bij sijn naam genoend [sic] heer Volpert, sijn eerste misse sonk te Alkmaar in de kerk, dewelke als hij het waragtig bloed des heeren uyt de kelk nuttige zou dat hij in witte wijn geconsacreert hadde, soo heeft hij onbehoedelijk en versuymelijk een deel bij de lippen laten nederloopen in druypen op casuyfel onder sijn keel, welke gestortinge hebbe de ductoor *ende* wijzer en goet genoemt heer Jacob Pastoor van Schoorel, en heer Volpert Pastoor van Alkmaar, offgelikt, als zij best mogten, en hebbe de bestorte plaats des casuyfels uitgesneden en als 't gewasse was gedroogt in de sonne en in de vuure gelyt was om te verbranden, soo door Gods kragt is 't onverbrand gebleven en ongequest. En als men het casuiffel scherper besag, soo sijn daar gezien nog drie druppelen

rood bloed, en sijn al te samen geleit in een heijmelijke en betamelijke plaats als reliquien, gelijk de geestelijke regten gebieden. Hetwelk een wonderlijke werk als Gods kragt en mogentheid verthoont heeft en met alre en operste eerwaardigheid te eeren is.

Want gelijkerwijs als de reden eist, waar 't saken dat men in het seker wiste, dat in eenige plaats ontrent ons lighaam, off een arm of een been off een ander deel, van een apostel of van een andere heilige waar wij zouden ons grotelijks verblijden en met alle reverentie dat eeren, hoopende daardoor in onze noot vertroost te worden hoeveel te meer sijn wij dan schuldig het hei-

[16v]

lige waardige bloed van mirakel te eeren, dat waaragtigh bloed ons heeren was, soolang als die gedaante der geconsacreerde witte wijn duurde, en nu in roode druppelen bloeds verandert is, ende het heilig bloed van mirakel is en met soo menigen schoon mirakel door Gods liefste bewaarheid is ende verclaart, ende nog dagelijks tot troost ons gebrekkelijke mensen verclaert word door veel mirakulen. Item als dese kostelijke reliquie des heylige waardige bloeds van mirakel in een heijmelijke eerlijke plaatse geleit sijn gelijk de geestelijke regten gebieden, ende meining der priesteren was heijmelijk en verborgen te houden. Soo heeft het God anders belieft en het is gebeurt daarna niet lang dat er schipluiden bij de stad Vlissinge in Zeeland sijn overmits groote eisgangen in de nood des doods geweest gene hoope hebbende dat sijn de doot konne ontgaan, soo heeft het God belieft dat er een gedaante van een engel is ontrent haar schip sienelijk gekoomen, en heeft haarlieden vermaant te Alkmaar in Hollandt te bezoeken het heilig bloed van mirakel met haar offerhande, en soude uit haar groote nood des doods verlost worde, hetwelk sijn belooft hebben en sijn also verlost. En als sijn te Alkmaar quamen, en nog aangaende het heilig bloed verborgen was, en niet en zagen nog en vonden, soo sijn se tot de pastoor gegaen vertellende die groote openbaringe Gods die hunlieden geschiet was, begerende te weten en te zien, dat zij wiste uit de vermaninge des engels in 't seker daar te wesen. Hetwelke aangemerkt, soo heeft men niet langer verburgen derven houden, maar men heeft het agter die tijd verkondigt en verthoont

[17]

en men heeft het agter die tijd met alsulke * gelijkenisse eens engels besloten eerwaardelijk als die goede schipluiden bewesen hebben en word nog op de dag van heden zoo verthoont. Item daarna heeft God belieft dit heilige waardige bloed van

miraculen te Alkmaar willen verkondigt worden en openbaar, tot troost der mensen en vestinge des Kristengelooff van het heilig sacrament, hetwelke men niet genoeg eeren kan en het is verciert met menigvuldige groote mirakelen als: vertroostende de menschen in menigderlij noodsaeke, siektens en gebreken des lighaams, gevange luiden te verlossen, de boeyen afvallende ende deuren opendoende, verdronke mensen levendig makende, gebrokene genesende, die van de steen gequelt sijn verlossende, de pokken genesende, die in prykel des waters waren verlossende, de pestilentie verdrijvende en weg doen gaande, en voort menigerhande gebreken en siektens des lighaams verlossende. Als men te Alkmaar wel bevinden mag, en sonderling vrouwen die in arbeid gaan, hetwelk haar meeste nood is vertroostende en verblijdende als men bewust is de kindertjes met weid en melk op te wegen etc.etc..

Item want dit heylig bloed van mirakelen in een eeste mis sijn oorspronk genoomen heeft op Meydag als voorseid is, soo houd men alle jaren op Meidag als 't voorseid is een processie en dragen 't om in welke processie in leere kleeren gaan die het heilig bloed geloofft hebben, en daardoor vertroost sijn en nog hoopen vertroost te worden.

[in marge:* De afbeeldinge van dezen engel eerst van houd en daarna van zilver waar het h. bloed tot de tijd der beeldstorming en is besloten geweest, staat aan 't hoofd van dezen brief, tusschen de wapenen de konings van Spanjen en dat der stad Alkmaar.]

[17v]

En want het de wil Gods is, dat men sijn loff verbreiden sal, soo is 't dat men tot verscheide dorpen en stede dese brieven senden, opdat de mensen in prykel, gebrek, siekte en nood wezende mogen Gods verstroostinge door het heilig bloed van Mirakel verkrijgen.

AMEN

Wij schout, burgemeesteren en schepenen

der stad Alkmaar oirconden en doen weten allen luiden hoe dat bij ons is een heilig bloed van mirakel koomende bij rokeloosheyd van een priester op meijdag als hij in onse kerk sijn eerste misse sank; en als hij de dienst gods zoo vergebragt hadde dat hij dat waarde heilige sacrament nuttigde, hij de kelk alsoo onbehoorlijk te monde brogt dat hij daar een deel van storte op de casuyfel. De priesters die daarbij stonden en daar mede begaan waaren en van vervarenis daarvan verschrikten, als 't reden was, likten aff en nuttigde al wat sij daar van krijgen koste en sneeden uit de casuyfel alles wat zij meenden dat daar meede geraakt was,

worpen 't in vier en branden 't. En als zij de zaak nog beter doorsagen en onderzogten, vonden zij nog drie druppelen rood bloeds nog klevende aan de casuyffel. Nadat zij met angst wierde bevangen dorsten Gods mirakel en wonder niet agter setten, welken heilig bloed een iegelijk schouwen

[18]

en sien mag, die daar voorcomt. Tot welke gave Godes onse eerweerde vader in Gode, bisschop Sweerts, gratie heeft gedaan ende gegeven tot saligheid aller gelovige mensen, dat wij ter eeren Godes en tot waardigheid des bloeds, een eerlijke omme-gank met processie en met grote reverentie allen jaren doen en houden sullen op meidag, ende want die tijd nu aanstaande is en daar grote afflaat te halen is (want wie een Paternoster met drie Ave Maria met grote devotie spreekt voor dat heilig bloed met de reliquien die daarbij staan en zijn offerhanden daar overdoet verdient ses en twintig hondert en veertig dagen afflaat).

Waar daar groote tekenen en mirakulen afgeschieden die zeer te verwonderen sijn als men in den omgang condigen en tonen zal, soo is 't dat wij u lieven vrinden doen weten, of daar eenige devote mensen waren, die meining hadde Godes bloed van mirakel te waardigen en reverentie te bewijzen, ofte die daaraff begeren beschermt te wezen, dat zij komen op de meidag tot Alkmaar, omme die omme-gank eerlijk en met minne te helpen doen en omme te hooren Gods wonder, dat hij daardoor doet en werkt. En off daar iemand waare, die daar niet wel koomen dorste, soo geeve wij alle degeenen die daar komen om het heilig bloed te bezoeken een vrije, vast en seker gelijden, uitgezondert die jegens onse stads aldergenadigste heer bezaakt sijn, op meidag twee dage daarvore en twee dagen daarna om veilig in onze stad te komen ter mirakelen en wederom vandaar te scheiden, uitgezondert dengeenen die jegens onse aldergenadigste heer bezaakt sijn en gebreukt hebbe, mitsgaders de ballinge van dezelve stede.

[18v]

Ter oirconde van deze, hebben wij schout, burgermeesteren en schepenen dezer stad van Alkmaar onse segelen hier beneden aangehangen, op den agtiende dag van maart, in 't jaar ons heeren duisent vijfhonderteneen, na de costuime van schrijven der voorschreve steden

Aan de originele hangen agt groene wasse zegelen

Wij voegen hier nog bij eenige poezij, ter gelegenheid van dit berugte Mirakel, door digters van voorgaande eeuwen ons naargelaten, allen getrocken uit oude handschriften onder stadsbewaaringe berustende.

[19]

**De
Miraculoso Sanguine
Oppidi
Alcmariensis.**

Anno Domini: 1429 Folkerus quam haud ita
pridem milis stipendiarius, sacerdotis
(redimitus) primitias in Alcmaria celebravit
sed quo fine clausurit tradunt versus sequentes

Datum

Milte quadrigentos Dui: dum sumpsimus annos
nec on ter denos minus uno commneratos
dum festum Jacobi fuerat simul atq Philippi
hoc est lux prima Maji dum claruit orta
[Prbro][sic] primam nitenti psallere missam
dum calicem hiberet, sibi nec satis ipse caveret
ad casulam fudit, et eandem sic madefecit,
Folperdus pastorq.. Scult cognomine dictus
atque pius Jacobus de Schoerl pastor bene doctus
adstantes lambunt [qdibi][sic] madidum fore vident
parsque madens scissa fuit, ignibus ustaq.. missa
ad secreta locadocet ict pote norma vetusta
panis concisus remanet in eo cito visus
est sanguis rubens alba de vite sacratus
apparere ducaæ caepunt mox bene gutæ
major erat prima, minor altera, terna repta
post fuerat minima sunt intus hic ista reclusa
mente coli tota dignissima sorda remota.

[19v]

Hinc collaudetur et in avum glorificetur
Ipseq.. dignetur q.. nobis mitificetur
singula q.. solis disponit trinus et unus
nos met mundemus, summum patrem rogitemus,
ac ejus natum, quem scimus ei fore gratum,
qui, poscente piâ pro nobis virgo Mariâ
Virgineâ rosâ, sine consimile speciosa

mundans immunda, pretiosi sanguinis undâ
avis purgatos nos apert ei sociatos
calorum regno cui p sidet ipse superro
sit p gustamen hic, ast ibi cordis amamin
hoc sacrum slamen det dicat qlibet Amen

Datum

In 't jaar ons heeren doe men schreeff
duyzent vierhondert en daar nog an bleeff.

Negenentwintig doen mogt men mercken
groot wonder te Alkmaar in de kerken.

het geschieden ~~voorwaer~~ op Meyendag
als ik voorwaer u seggen mag.

Een priester sijn een eerste misse daer sank
doen hij nu uyt den kelken drank.

Quam luttel op zijn ornament
van den heyligen sacrament.

Geconsacreert van witten wijn
die pastoir ende dienre sijn.

Licten 't off tot dier uren
en snedent uit, en brandent in 't vuure.

[20]

En bragten 't doe op een heyligen steden
als daar is een oude zeeden.

Doe men dat gat weer toe sou maaken
sag men daar wonderlijken zaaken.

Bij 't gat twee bloedigen druppen rood
die een was kleyn de ander was groot.

Doe men nog scerper daar toesag
die darde drop daar ook bij lag.

Sij was veel meer dan de andre kleen
dit edel bloed dierbaar en reen.

Is in een monstrans bewrogt
't en is geen wonder dat het wert versogt.

Van binnen van buyten uyt vreemde landen
oetmoediglijk met offerhanden.

**Bartholomai Coloniensis
De
Miraculoso Sanguine**

Declaratie

Admiranda Dei paucis miracula, summas
reliquias q.. cano, lateris quas arbore ab alto
suspensus fluvio Maria diffudit Alumnus
te precor, Anna, meum scribentis sparge liquore
Parnassi pectus, propiora q.. numina confer
ipsa audita equidem memoro, qua forsain ad unguem
non bene jam mimini, patulave fideliter aures

[20v]

non accepta tenent, vero vel plura recepi
tu verum meminisse potes, te nil latet, omnia
et multum memori majorum facta reservas
mente licette seros semper latuere minores
te metuit clio, metuunt cliusq.. sorores.

Vaviserat quodam de Vlissing ducta per undas
alto mortales aliquot qua forte vehebat
hec procula terræ conspectu plene secundis
vela relaxabat ventis, et lata secabat
aquora, cum tremulis justo plus lucidis astris
luminis emisit phæbus charaniqu.. decore
induit in solito germanam, prorsus et umbras
dispulit, et gelido constrinxit frigore fluctus
curus, et inceptum præclusit euntibus actum
et jam tarda gradum sistit quagnava volabat
nec sibi tula modo ponit retunacula navis
non latus inclinans ineese surgente proiella
tollens infixæ penitus[sic] stabilita videtur
rupe, tamen facili sonuerunt murmura funes
intera.. ceres grata et cerevisia segnes
nautarum exhilarant animos curasq.. repellunt
sic aliqua cedunt luces[sic] mutatur et euris
ac tandem incipiunt levibus volitare peraxem
atherii summum raptim cum nubibus orbes
undiq.. consurgunt venti fræta seva tumescunt
ingenque fremunt tensi stridore rudentes
disjiciunt glaciæ surgentes æquore fluctus

fluctus qui cælum jam jam pulsare videntur
et subito gravibus glasies agitata procellis
fluctuat. Ut totum fluitare revulsa peræquor.

[21]

Jugero-jam credas, omniquoq.. cedere vento
propter et oppositam magnam actenta carinam
cognitur et tumulum, suprat qui transtra, ratisq..
incipit attritu terebare et rodere costas

Navita sed tanto cupiens obstare periclo
Viribus heu. Frustra totis extensa furenti
carbasa substrayit vento malumq.. deorsum
misit et ut potius navalibus utitur armis
ling gelidum cunctis tempestas sava timorem
meutit, et cura tristis fomite ministrat
infensasq.. oras glaci harpago putare
conatur frustra, et tabusas et robore propria
nequicquam obtendunt: nam non arcere coactum
ipsi sufficiunt glaciem, nec roboræ possunt
obstare impetui, gemit et iam mole sub amplâ
navis et optate restat spes nulla salutis

Interea magis atq.. magis semper sibi obesse
turbati commota maris dum numina ponti
suspiceret, sibi nilq.. suum prodesse laborem
consilii proh ! sero sui, sinit omnia demum
sortegubernari, pavidumq.. per ossa stuporem
taxit, et ingenti tremuerunt viscera motu
jamq.. caret vectore ratis nec pertulit ullo
more regi, sed iniquus eam quo ventus a begat,
illuc acta, suis on usibus usa ruebat
sic in preesentem nautarum cuncta videntur
conspirare necem, subito rupturaq.. filum
atropos. Lumanam sed ut opem sequare frustra
cernunt, suspirant, sua numina quisq.. precatur

[21v]

perpetuoq vocat Mariam Mariaq parentem
orat et ante omnes populi soteria fidelis
qui tum calitum matrisq.. avieq.. precatu
atq.. ipsis victus quanam fiducia núnc est
aoli et oceani. Pessundare nomine claram
conatur gentem: tucor, quam morte redemi
ipse autem ventosq leves, conclasq.. gubernant

divit et aligerúm de misit nuntium abalto
cui mandata dedit, populo, referenda vacanti.

Ille citus summo delapsus cardini cali
induit ærium sub tali corpus amictu
excidunt quali statuarii, et aëra findit
remigio clarunt liquidum d extraq decora
sustinet insignem media inter brachia gemmam
constitit in puppi calestis nuntiús atq..
ex optata ferens, mastis solatia rebus
improvisus ait, mortis removete limorem
fide panomphai presto mandata tonantis.

Urbs jacet Areto as suspectans ultima partes
Battavia summu cultu praclara parentis
Alcmariam dicúnt, triplici defensa, fúrorem
contendit Frisum, castro, agricolamq., rebellem
hane pater in solito donavit múnere súmmús
re liquius laso Christi de peetore, Juis
illas si vesterum voveat se quisq.. aditurum
Alcmariam cultum; ponet sedoris et auster
opstatiq- ferent placata per aquora navem

[22]

venti nec votis remorabitur un daredemptam
divinasq.. mea semper su bimagini servent
Alcmaria cives, et honorent dicite semper
dixit, et assumptif evanuit aëre pennis

Illi pollicitis sreti subitoq salutuus
occursi lati tendunt in vota precesq..
mortis acerba etenim nulli medicina videtur
sava prius nimium, virex mox fensit olijmpi
atq suas fugiens doris compescuit iras
imbiferumq.. suo flatúm conclusit in antro
ceolus ac faciles opirant per nubila venti
disperuntq.. Iovis glaciales numine montes
ceu perit undanti glacies commissa lebeti
Virgea cum immensum suggessit flamma colorem
út videre cito ferri jam gurgite navem
et sibi tura dari latis vada pelagusq.. omnes
concrepitant christ grates pelagusq.. secundus
sulcant auspicus superum dum salva favore
navis in opiato figit vestigia portu
tum pariter solvenda suas ad vata parantes
Sarginulas, iter arripiunt dubiisq.. feracis
Passibus arva petunt Hollandia opima, sed illuc
ut Venere viam Batavi docuere rogati

Alcmariam versus, Christi sed adesse negabant
reliquas, claro quas fama levaret honore
nec magis idcirco fiducia defuit illis
finitimas penetrans urbes veniuntq deinceps

[22v]

Alcmariam; cives una sed adesse negabant
illic reliquias urbis se nomine falsos
hacissent forsán, sed condita castra[*] videbant
urbis in auxilium, sea fas la nec angeli habere
diffidunt tanta virtútis nuncia templi
propterea primum constantimente requirunt
mysten. quem mentis simulato mota stupore
quastio confundit falsum didisseq.. nautus
asserit: hinc raucus loquitur navisq.. magister
hac qui in Almeria est extrema Hollandia ad harens
quid celare iuvat. petimus quas continet ipsa
relliquias, ut nos docuere oracula cali
dissimulare nefas, nec dissimulare, potestis
novit enim obstrusum qui conditit omnia solus
tum sua vota docet votorumq.. ordine causas
explicat aterni memorans mandata parentis
obstupet, et facili fatur mox voce sacerdos
Victuus ab invicto sublimis principi cali
quod latuit, penitus retegam, quoq.. vera fatebor
et rem, si placeat, paúcis ab origine pandam

Miraculosi Sanguinis

Origo

Indomito juvenis non multos corde superbus
hie fuit ante dies Folkerus nomine dictus.

[in marge:* Toornburg, Middelburg, Nuieburg.]

[23]

(Vera loqui liceat) pueris puer omnibus unus
extitit improbior, magis omnibus acer et audax
qui fesc, qui Presbijteros (qui natus honesta
stripe) suos eroore grave con fudit amicos
ille diu malesanus ubi sapiensia
testa frequentasset nec ei sapientior esset
Spiritus, inq.. Statu semulto minoribus esse
ludibrio, sibi dunq- pares atate perenni
dogmate Prelatos, meritoq.. Vider et honore
mos operis sua neglecti percussus amarò
iura ferens animo, positus post terga libelliss
Pfalladis a studio regidi se martis adarma

transtu lit, et multo mens est incensa furore
sed mandum satis eius ad hunc induruit atas
qui postquam juvenile suo dum tempore corpus
corporis atq. sui vires ac robora multum
crescere sentirit, sese cohibere nequibat
propositum tentavit opus, nec abhorruit ullem
perpetrare nefas comitatus signa tyranni
marta, mortalis mutavit signa ducemq.
crescere merebat enim, caput objectare periculis
vivere et ex rapto, libuitq. nitescere furtis
cum sera succendit litus certamina cantu
juvit et adversam talis agitare cohortem
ram fugitare nefas, festina morte xiandum
nec furor in festo permittit parcere quiquam
proh male sana diu juveni sic degitur etas

Intera multis ubi taliter ille diebus

[23v]

vexisset rationis inops et ut impia tandem
mens explata, gravi satiataq. martis amore est
militiam fugiens, sacris interritus audet
ordinibus redimiri et non quia foristan acti
penituit sceleris; sed ut absq. labore senilem
duceret atatem, qua curitis otia mavult
ut propius genio securum duceret avum
ipse sacer dotis sceleratus nomine miles
ornari optavit; patrum male iura recusans
crimine sic crimen redimi fortasse putavit
concidit aut animo selerum caligine mersus
nec iam priscus cum belli perterruit error
prahilia non terrent omino; sed immemor horum
immemor effusi penitis quoq. sanguinis instat
qui tamen excelsum cessavit ad athera nunquam
conclamare suis vindictam cadibus optans
quo Deus audito fusi Clamore cruoris
commotus gravitate mali (cum talia nunquam
irreprehensa sinit) non irreprehensa reliquit
hac etiam; verum tacita sub imagine noctis
horrida turbatus immisit somnia somnis
et licet heu. Visis immobilis ille figuris
officii male propositi processit ad actum
non ob eò divina tamense fexerat ira.
Sed Deus in paucas vindictam distulit horas
nam quo tarda magistanto gravioribus urget
via dei stimulis, ca nec remorata quiescit
sed mora dilatam tarda gravitate oneravit

summi etenim properans veneranda cacumina icandit

[24]

Ordinis athera simulans Vestiga Vita
Ordinis ante tamen contra quem; ura recepti
primitus faceret reprobô de more futurum
ipse xarans epulum laquicis et retia ummis
tendebat, populi cupidus captabat et aures
cumq;. Viri linguens thalamum Titonia conjucx
lucentes media stellas sub nocte fuúgaret
optatumq; diem Veheret, quo prima novelus
orgia Iessa (Statuit celebrare facerdos)
prolis, adest agilis largo convivium civi
qui cocus instrueret, fuit et qui fercula ponant
hic et iam plures servato moro ministrie
cura quibus mensalis erat semesa reponunt
fercula certantes adferre recentia mensis
vinaq;- disponunt vastis et inania replent
pocula convivas donec submergit Iacchus
exhilarant animons cuncti plausumq;. ministrant
et strepitum secere pedes Vosq;. canebant
Carmen et ingenti resonans clangore cacumen
omnibus auditò salientum murmure clangit
et facili repetita manu citharadus agebat
plectra sua cithara, crebro quoq;. gaudia spondent.

Et qui saepe tuba comitatus miles in hostem
irruit, ecce tubam comitans delubra sacerdos
libaturus adit, movit hunc non conscia multi
mens sclerus, nuper iaculataq;. tela per hostem
ante tamen quam Missa Iuum sibi sumeretur tum
egressus (ceu moris erat) quibus ara superbit

[24v]

circum temple tulit, et mox ubi limina trivit
et canas toto tenebras inducit olijmpo
imbre madens magno nubes casumq;. minatur
pracipitem tontiruq;. , sonans inmurmurat aer,
sapeq;. trajecta rupit se fulmine calum
quod crescent Notô, magis mere pessere capit
aëris hinc densi tempestas atra Vagantes
terrui; ergo simul templi sibi tecta requirunt
in felixq;. sacris inductus Vestibus aras
accredit, multiq;. , manent altaria circum
symystes largiq;. ferunt sua munera cives
et quacumq;. bono succedunt vota favore
sedulus ille Iovis peragit post orgia ficta
devotos simulans in calum mente recessús.

Tandem ubi divinis sacratum viribus orbem
in tria divisum paulatim libavorasset
ex haurire parans frustra (mirabile dictu!)
frustrato patusum trepidus calicem admovit ori
nam super infusus solet ut carchesia Bacchus
ante tamen quam summa Thetis repleverat ora
sic cruor ora fugit mijstisq.. madessit Jaccho
barba, per hijmectum sulcans vestigia mentum
sanguis in extremas sacrati sidit amictus
oras, quam fallax casulam modo dicit abusus
qui juveni senior curis majoribus adstat
suspicit hac, gesuq.. sacrum sorbere laborum
fungitur humorem casu percussus acerbo

[25]

protinus adstamus fluidumq- per ora cruorem
faucibus excipimus, mentum quoq.. lambimus eius
qui infecit iaerum pannis abolemus amietum
quantum abolere datur studio Verum obstat Jesus
nostro ne plures contemnant numen Olijmpi
neve sui post hac cuiquam fomite ministrat
ridendi, exemplo doceantur et illius omnes.

Attonitus, rescoq.. adeo sudore madescens
Presbijteros termula conclusit et orgia Voce
Exuiturq.. sacer, firmaq.. reponitur areâ
Vestitus, multusq.. ruit convina sub ades
mijstis, et infaustus ad quos non pertinet eius
enventus, iam rite dapes et pocula sumunt
ac vario lati pertentat juba cantu
conglomerant gressus vitulorum faltus amator

Ille ut fama refert animo perplexus amaro
excessit patriâ nunquam rediturus millam;
sed quacumq.. suos in faustus ad oppida gressus
flexerat, iratum semper sibi numen habebat
ter ur fertur, enim domus illius igne cremata est
sic tandem facti panitens Haerlem venitatq..
carmilitarum cursu celeri subit adem
in qua pestifero finivit funere Vitam

Miraculosi Sanguinis

Inventio

Paulo post solitos prolatus amictus ad usus

[25v]

sanguine nimirum maduit plus atq.. saeratum
clarius ostendit, quam fecerat ante liquorem
nos nova perturbant nimium miracle nullis
artibus imbitum, nullis auferre cruorem
possimús illoso vestitu Viribus omnes
deducti in sirtes nessimus quio faciendum
prastet, et absentis causamur crimina mijstis
prima sanguineum facto precedimús ora
tandem consilio pannum casula et reparatur
primaq.. per fabre facies induciur illi
abscissumq.. facre rediat qui sanguine pannum
prorsus mobtruso sine honore recludimus antro
usq.. sacramentúm residet quo mentis alumnum
quod tenet et leni sacratuum marmore chrisma
sic sine honore latet, deformis araneus ipsum
abduuxit telis, invasit forte situsq..
hic reror humano iubet afficiatur honore
Jupitar, ac iustis fraudatum laudibuús usq..
displicet ha vobis praclara negotia mandat
hunc modo, sic animus, si ferret ex mamoreo antro
expromam, quo digna Iovis preragatis honeste
juússa recepta diu solventes vota precesq..
hac ubi dicta peregrinorum lata colerem
mutans immensam irons testabatur amico
latitiam Vultu, superis gradesq.. ferebant
haud mora Presbijterum comitati magna beati

[26]

Laurenti subeunt lati delubra beatum
Matthiam sibi iam socium qui gaudet haberi
demonum ut expugnet melius molimina, et omnes
insidias, illie conspersus sanguine pannus
promitur, et roseis, turba miranta coruscat
guttis, textura nec aranca laserat ipsum
nec vuti quicquam; sed ci custodia cali
adfuerat: figulo figmentum parueratq..

Moxq genu flexo totius riteq.. gestu
corporis elatum; nautarum catus adorat
et proservata solvit soteria vitâ
iamq.. patri nostro, dicunt commissa tonanti
solvimus et vestro commissa negotia civi
mittimus athereusq.. tuis persolvat Jesus
optamus meritis grades, iam nosq.. reducat.

Convocat ex Templo cives quacumq tubissent
antea commemorans, illic vidisset et ipse
Presbijteros suadetq.. Dei Mandata capessant
rerum mirantes illi novitati supremas

justo relliquias fraudari laudis honore
delegate sui nec obire negotia regis
infandum scelus esserati fusore vocato
ex hibita statuam fundi fecere figura
scilicet et roseo fulgentem sanguine pannum
conclusum sub eâ Læto cum carmine laudis
artri tuta sera saeri inter liminia ponunt

[26v]

magno ubi multa diu gens est venerate timore
et suspense tholo soteria multa pependit
veta serens illue curanur languida sape,
morta sape etiam revocant sibi corpora vitam
grana tulere etiam magno cum senore sulci
et sua spicata ruperunt horrea Messes,
slavaq.. multiplices tendebant mella cavernas
Iussús et innocuous immisit in aëra flatus
Folus, et placidi pulsarunt littoral fluctus
pax alúit vetes, et conciliavit olympo
mortals pepultiq.. Deús mavortis amorem
tanta sequebatur divinos semper honores
Gratia, et in cunctis successus rebus amatus.

Tot dus verre laten zig de oude Alkmaarse Poëten
hooren wegens dit *Heilige* Bloed van Miraculen.
Dog eer wij verder gaan, voegen hier nog bij hoe het in
der tijd met desen ongelukigen Priester Follerdus
(onder wiens eerste misse dit wonder geschied is) is
vergaan: twee aantekeninge hier van vinden wij in
een oud manuscript in Stads Boekkamer bewaard:
welken luiden als volgt.

Den voorschreeven Follerdus is daarna van Godt al-
magtigh gestraft geweest, want zijn huys tot driemail toe verbrand
geweest, en ten laasten is hij onder de order van den Paters

[27]

Carmeliten gekoomen, alwaar hij seer miserabel van de Pest is gestor-
ven.

De Morte Folkeri Presbijteri
Pradicti

Folkerus flamen aio[sic] pplexus amaro
excessit patriâ nunquam rediturus in illam
sed quacumq.. suos in faustus ad oppidia gressus
flexerat, iratum semp sibi numen habelat:
ter ut fortur, enim domusillius igne cremata e[sic]

Sic tandem facti penitens Haarlem venit, atq..
carmelitarum cursu celery subit adem
in qua pestiferofinivit funere Vitam
iste, ut fama reseret, pueris puer oribus unus
extitit impbior, magis oibus[sic] acer et audax

Den voornoemde **Volperdus Schutt** is overleden in het jaar 1441 als blijkt uit het volgende uittreksel.

*Anno 1441 Volperdus cognomente Schutt de Gornichem, Vir optimus, et pora[sic] virtuosus pupillarum et Viduarum ptector singularis, post quam annis triginta sex Eecliam[sic] Alcmariensier Vigilantissime et summa alacritate rex isset, plenus opilus bomis in Duo quevit. Ejus a[sic] corpus cum maximo dium~ luctu apúd Altare[sic] Sancti Sebastiani Sepúltúra traditúr.

Nog vinde ik in 't Nederduits de tijd van 's mans overlijden, neftens, den naam van sijn opvolger dus beschreven.

[in marge:* 1441 Op dit jaar sterft Heer Wolphert Jehult van Gorcum.]

[27v]

en was pastoor van Alkmaar, en in sijn plaats is gekoomen

Den eerwaarde heer meester **Ian van Schiedam**
en in 't Latijn * Eodem anno Magister Joannis de Scidammis
constituitur Pastor Alcmariensis.

Hoe lang dese hier pastoor is geweest oft wanneer gestorven kunnen wij niet gewaar worden, dog heeft tot opvolger gehad

Den eerwaarde heer & meester **Godefredus de Trajecto**
Hoe veel jaaren desen wederom het herdersampt bekleed heeft is onbekend, dog vinde hij gestorven is 1467. Als blijkt volgens dit uit een oud manuscript ontleent.

*1467 Dit jaar is Goedfredus de Trajecto pastoor van Alkmaar overleden.

Na desen zoude hier pastoor geworden zijn bij soo verre wij kunnen vinden in Batavia sacra

Den Eerwaarde **P. Nicolaus van Hoogwout**
Benedictiner monnik uit de abdije van Egmond
aan welkers prelaat de collatie deser pastorij was staande; x de jaar zijner pastorole bedieninge nog sijn sterf tijd vinde wij niet. Als dit alleen dat hij in 't jaar

1477 deeze waardigheijt bekleede † of hij dan nog lang na dees tijd geleeft heeft of kort daar op deese waereld verliet, is ons onbekend, dog soo hij *Meester* Godefredus de Trajecti terstond is opgevolgt, en hij in 't bovengemelde jaar nog leefde dan is bij sijn tijd den

[in marge:*dit allen getrokken uit oude manuscripten berustende in stad boekerije † ; zie Batavia sacra x gelijk blijkt uit een Bulle van Julius aen 2de.

[28]

bouw van de groote kerk begonnen, als bij dees vaan tekening blijk.]

* 1469. Dit jaar is het fundament gelegd aan de groote kerk van Alkmaar, en die twee oude kerken die op het kerkhof stonden, werden altemet afgebrooken.

Den Eerwaarde Heer *Meester* **Ioannes Herenberg** is hier na P^r. Hoogwouts dood, als herder over de kudde des heere aangesteld, in welk jaar hebbe niet kunnen wijs worden, alleen vinde wij zijn overlijden dus woordelijk beschreven.

[in marge:* Deesen tijd is Johannes Heerenbergh pastoor van Alkmaar deser wereld overleden.]

Den Eerwaarde Heer *ende Meester* **Iacob Schuytgen** vinde wij hier opgevolgt, het schijnt dat desen man bij de Alkmaarse borgeren zeer bemind was, zijnde hij van zijn kant niet min een ijveraar voor hare regten, welken hij in openbaare regtgedinge, voor de bank als advocaat verdedigden, een stukje hier van vinde wij dus luidende.

* 1508. Dit jaar is disparije geweest binnen Alkmaar om de pastorije, want eenen *Meester* Jacob Schuytgen pastoor tot Alkmaar, hadde eene vernuftige geest, en trouw voor de burgers dickmael komende zelve in de vierschaar en heelde de burgers haar woord als advocaat: om deese Schuytgen te vangen is de procureur fiscaal bovengekoomen wel gewapend met volk ende heeft.

[in marge:*uit oude manuscripten bij stadsboeken bewaard.]

[28v]

genoomen eenen Mr Adriaan Sel.. meenende dat hij Mr Jacob Schuytgen hadde, waar over het volk rumoerig is geworden en hebben niet toe willen laten, dat Schuytgen met haar soude gaan, waar over die van

Alkmaar bij 't Hoff in ongenaade gekoomen zijn, ende zoude te vuur en te swaart overgegeve hebbe, soo die van Delft die met Alkmaar broeders waaren met anderen daar voor geweest en afgelopen hadden. In dit zelve jaar verbrande de oude kerk, als uit het volgende gesien word.

* 1508. In de maand maart worde de oude kerk genaamt d'Schuijt verbrand met twee orgelen, maar het nieuwe werk is staande gebleven. Wanneer heer Schuijtgen zijn gemeinten is ontrocken kunnen wij met geen zekerheid zeggen, dog zoo hij tot de tijd sijns nazaads, namentlijk 't jaar 1544 de kerk alhier heeft bediend zoude dan ruim 40 jaaren pastoor zijn geweest. Nu gaan wij over tot desselfs opvolger welke wij vinden geweest te zijn *

Den eerw: heer ende **M^r. Jacob Uitinquijs***
desen was aan gelijk gezegd hebbe A^o 1544 de ziel zorge der Alkmaarders toevertroud hoe lang hij in deese zijne bediening hier is geweest, nog wanneer overlevenden hebbe niet kunne waar worden: nu volgt, †

Den Eerw: Heer *ende* **Mr N.N. Sas***
de welke in 't jaar 1558 de pastorije, beklede den heer van Heussen, in sijn Batavia Sacra getuijgt van hem

[in marge: * † Batavia Sacra † in *Batavia Sacra* word hij gemeld als deken van]
Laurents Sr Pieters kerk te Utrecht.]

[29]

dat hij van geen goede naam was, doordien hij de oprijzende nieuwigheden scheen toegedaan geweest te zijn en gezeyd word eyndelijk van 't roomsche geloof afgeweken te zijn: desselfs opvolger

Den Eerwaarde Heer *en* **Mr Cornelius Kooltuin**
een Alkmaars borger deesen wierd van Enkhuyzen alwaar hij 't herders ampt bekleede, na deeze sijn geboortestad als pastoor geroepen, hij maakten 't niet beter als sijn voorsaad; bediende maar wijnig weken sijn ampt of daar quamen zware klagten over hem bij de geestelijke overigheid, door dien hij zig niet ontzag op een smadelijke wijsen van de Heilige Dagen te spreken en daar bij ook naalatig was ontrent het quiten van sijn herderlijke pligt, het was dan ook hierom en om dit zelve te stuiten, dat den Bisschop van Utrecht zijnen inquisitor naar Alkmaar heeft gezonden, zooals wij uit dit volgende kunnen zien.

*1558 Omtrent Heilige Sacraments dag, is binnen Alkmaar gekomen Heer Nicolaas Castro inquisitor, met meer anderen dienaeren van Utrecht geadsisteert en heeft de schout met de geregte ontbode te comen inde sacristie, alwaar hij geopend heeft zijn commissie om haar te hebben tot zijn adsisstentie om in bewaarderhandt te neemen Heer Cornelis Cooltuijn priester tot Alkmaar, maar 't selve tot sijner kennisse gekoomen zijnde, heeft hem getransporteerd tot Embden

[In de marge: *uit de oude manuscripten deezer stad]

[29v]

Embden en na eenige jaaren is aldaar overleden ziet verder in d' appends. dees ontrouwe heder van Jesus kudde dus het gevaar van sijn gevangenis ontsnapt zijnde en den schaapenvagt in een wolven huid verandert hebbende is opgevolgt door

Den Eerw: Heer *ende* **Mr Judocus Andrichem** die wij kunnen bewijsen dese pastorije nog tot in den jaare 1563 te hebben bekleed en buiten dese bedieninge gestorven te zijn anno 1573: alsoo reeds 1566 met het bestier over de kerk van Alkmaar bekend vinde

Den Eerw: Heer *ende* **Mr Elbitiis Huijskius** een Amsterdammer van geboortē. Dewelke volgens het schrijven van **G. Brand** ontrent 1566 pastoor te Alkmaar was en dezelve pastorije verkregen had van eenige canoniken te Utrecht onder toesegging van 500 guldens 's jaars op te brengen; den zelve Brand voegt hier nog bij, dat desen **Elbitus Huijk** geweest is een vinnig vervolger de luthereanen, als ook van den berugten **Jan Arentsz. Mandemaker**, die door sijn vlijtigheit uit Alkmaar is gebannen, welke daar na ook in 't Swaag sijn prediking op de gereformeerde wijze begon: wij vinden ook nog iets van desen nieuwbakken leeraar aangetekende als volgt*

1566 Dit jaar hebben de gereformeerde beginnen te prediken

[In de marge: *uit oude manuscripten deser stad.]

[30]

ken op den lesten july inde Bergermeer, welkers pradicant was Jan Aarentsz. hij was een korven maaker en burger van Alkmaar daar na is de predicatie gedaan in de Lijnbaanen en daar na in een schuur over de Geest, alwaar zij in de maand december het nagtmaal hebben gehouden.

Den toestand van zaken was dan bij Huijkius tijd seer verward als hier uit te zien is*

1566 Den zelve maand van september waaren de burgermeesteren bedugt voor eenige quaadwillige, die de beeldstormerije van meening waren in de Grote Kerk te doen, hebben bij advys van den Heer Nicolaus, den Bisschop van Haarlem; allen de gedeputeerden bij haar ontboden van de gildens, dat sij allen de beelden met de altaaren bequamelijk zoude afnemen en dezelve goede hoede te neemen; en hebben de gedeputeerde van de gildens sulks beloof te doen ende de gilden properlijk in 't werk zijnde is haar ommis gekomen binnen de kerke en hebben alle de beelden en altaren aanstukken geslagen en het altaar staande bij de vont is tot de grond toe gedestruuert, seggende het moet aff en hebben uit allen de altaren genomen dat genoemd wort Reliqua Sanctorum en is ter zelve tijdt doot gebleven van schrik een vreesse een vrouw genaamt Guurt Jacobs

[in marge:*1567 in april sijn de predicatie der gereformeerde weder opgehouden.]

Off het nu wel zoo geweest zij, dat desen onsen kerkdienaar den toets van een regtzinnig leeraar zouden kunnen uitstaan, gelijk den heer Brand wel

[In de marge* uit een oud handschrift uit stads boekkamer]

[30v]

willen souden wij zullen ons gevoelen daar niet over uiten maar het beste van hoopen, hoort ees wat P: Opmeer, raakende deeze zaaken aantegkend**

Guilielmus Lindanus van Dort, het eenige cieraad van Zuyd Holland en waardig Bisschop van Roermonde, dewijl deese vlijtig waarnam den dient van Nicolaus a Terra Nova Bisschop van Haarlem, bedlegerig zijnde desen had uit den dienst weggejaagt, een der voornaamste priesters sijner diocese; die gezeid wierd door een onagsaamche sorgeloosheyt of liever vervloekte gierigheid eenige boose en kettesche mannen, het bestier der kerke nog onlangs te hebben aanbevolen, die stont op de hulp der meenigte en aangedaan met ijdele glorie, niet nalieten stoutmoedig haar vergiftige leer door de gantsche stad te verspreiden om in dit kwaad te voorsien, soo had deze voorsigtige man nodig geoordeeld onsen Eijlardus in desselfs plaats te stellen.

Dit zoo evengemelde meenen wij ontrent het jaar 1569 geschied te zijn: of het nu om reeden uit den schrijven Opmeer bij gebracht, of wel om krankzinnigheid is

geweest, dat heer Huijk uit sijn pastorij geraakte zulliks is duyster.

Wij vinden hem in Batavia Sacra onder de aanzienlijke mannen uit Amsterdam geplaatst te zijn ende den tijd sijns overlijdens met deeze woorden beschreven

X Elbert Huik pastoor van Alkmaar, is in 't jaar 1594 in 't dolhuys overleden na dat hij daar wel 25 jaaren gelegen had

[In marge: X Van Rijn Oudhedens en gestigte van Noordholland pagina 274]

[31]

nu volgt als zielzoger

Den Eerwaarde Geleerden

en nu
zaliger

Heer Mr Eylardus Waterlandus,

Desen eerwaardigen man ook bekend onder den naam van Eylardus Theodorus Wateland was te Haarlem uit een aloud en aanzienlijk geslagt gebooren, sijn vader is geweest Willem Waterland: in zijne jonkheid heeft hij de fundamenten zijner studie in desselfs geboorte plaats beginnen te leggen en de lust tot hooge wetenschappen in vervolg bij hem toenemende zoo begeefd hij sig na de universiteit van Loven, alwaar hij zig eerst in het borgerlijke regt en wetten heeft geoeffend in zoo verre, dat hij in gemelde hooge schoolen opentlijk tot baccalaureus in de de regten is verklaard; daarna laat hij hem onderwijzen in de heilige godsgeleerdtheid in welke verhevene studie insgelijks; een grondige kennis en groote ervarentheyd heeft gekregen, zoo dat hij veel roem bij de geleerde mannen van dien tijd heeft verkregen.

Eylardus nu met alzulke wetenschappen begaafd verkiest den geestelijken staat en word priester geweid hier na werd hij geplaatst in de pastorije van Velsen:

[31v]

eenige jaaren heeft die gemeeynte met loff bediend en is van daar zoo wij niet anders kunnen wijs worden ontrent het jaar 1569 naar Alkmaar geroepen alwaar hij volgens Opmeer, het kosterschap bekleede, alvorens hem de herderstaf over de kerke aldaar in hande wierd gegeven, het was in een der haggelijkste tijden wanneer dees man de pastorije aanveerden, want niet alleen inde stad Alkmaar, maar zelfs inde meeste ste-

den van de Nederlanden begon een bittere vervolging op te rijzen, beeldstormen, onteering van aan Godt geweyde saaken, plunderinge van kerken, ging dagelijks in zwang ; hierom wierden er kloekmoedige kruyshelde vereyst om si- ons muuren te bewaken en den bevreesde met den kleyn- moedigen, hart in 't lijff te spreken: Een dusdani- gen veldt heer is geweest onsen vroomen Waterlandus welke onder Jezus standaar kampende ter dood toe is getrouw gebleven, hoort eens wat den doorlugtige Am- sterdamer P. Opmeer van hem getuigd dus zijn zijn woorden buyten de heiligheid zijner zeeden bezat hij een groote geleerdheid, hij was aanzienlijk wegens zijn oud geslagt en deftigheid van statuur, waar nog bij quam zijn groote beleefdheid en vriendelijkheid tegens alle en eerbare spaarsaamheid en Kennemers en Vriesen ten hoogsten aan- genaam, waar van hij geagt wierd zeer rijk te zijn * dit ver- moede voegt den selven schrijver hierbij, deed hem het mees- teeste quaad.

Maar wij meenen integendeel, dat sijn vast aankle-

[in. marge * P. Opmeer martelaars Boek 2 deel pagina 200.]

[32]

ven aan de waarheyd van 't H. evangelium van sijn voor- ouderen op hem verstorven, dees deftigen man in de oogen van eenige als onverdraagelijk heeft doen worden: doet dan daar nog bij sijn vrijmoedige bestraffinge waar medelijde ontrusters van Gods kerke te keer ging. Zoo zal men ligtelijk kunnen begrijpen dat hem dit bij de ver- stoorders van de gemeenen rust als onduldelijk heeft doen worden, 't was hier om ook en om hunne woede te ont- gaan, dat hij zig ontrent een jaar lang in 't huys van een bakker verschool, dog op 't aanbrengen van een vrouw wierd hij nevens sijn hospes desselfts vrouw en gantsche huysgezin in hegtenisse genomen : E Eylardus dan gevangen zijnde segt den heer Op- meer.

* kwamen hem de calvinische ministers gedurig bezoeken, om over zaken van den godsdienst met hem te disputeren: en van zijn regtzinnig gevoelen tot haar over te haalen, maar hij bleeff volstandig met grooter kloecmoedigheyd in zijn eens aangeno- men godsdienst de heiligen geest hem tijdig ingevende, 't geen hij deeze predikers had te antwoorden, zij dan geen ver- win op hem ziende met hun disputeren, begeve zig tot den stads oversten Cabeljouw en beschuldigde de man heftelijk zeggende * datter haar kerk ten hoogsten

[32v]

aangelegen was, dat desen man uit het midden van haar werd weggenomen, dat zij anders bezwaarlijk haar leerstukken sullen kunnen staande houden, dewijl al de wereltd geloofde dat er geen geleerder man ter dier plaats te vinden was, den oversten en sijn luitenant stonden gewillig hare bede toe: dog alsoo men voorgaff onsen belijder seer rijk te zijn, sogt men hem met listen, alvorens zij hem ombragten: van sijn geld te berooven: twee honderd carolijnen had hij haar al voor sijn vrijdom gegeven, maar hier was hune verfoeyelijke en onregtveerdige geldsugt nog niet mede versaad, zij maken dan andermaal een contract met den gevangen (welken nu van gevankenis was verligt en in bewaaring van den provoost gesteld) dat wanneer hij haar nog 300 carolijnen voor zij vrijdom gaff zij hem souden laten gaan: dit word haar andermaal geaccordeerd en beloven hierop heiliglik hun woord te zullen houden; deeze penningen welke van Harlem moesten koomen uit sijn eigen middelen, of wel datse iemand zijner vrinde zouden opgeschooten worden wierden door hem met verlangen tegemoed gesien maar meer dorstende naar sijn bloed dan om den tijd aff te wagten dat haare roofgierige handen andermaal

[33]

maal wierden gevuldt zoo beslooten zij 't voorgenomene werk hunner boosheid uit te voeren

Zij gelasten dan den provoost † nog op den laten avond hem en sijn meedegevange David Leonardus cappellaan (waar van wij hier na sullen spreken) aan te zeggen dat het haar laasten levens nagt was en dat zij haar tot de dood hadden te berijden, Waterlandus ontving dees onverwagte dog wel voorsiede tijding met een onbedeest gemoed en wonderbare kloekmoedigheyt zijnde daarentegen David zeer onsteld en verslagen maakende groot misbaar, Waterland dit ziende beurt den kleynmoedigen cappellaan op: en spreekt hem moedt in 't lijff en stelt hem voor oogen in een wijdloopige redenvoering * eenige voortreffelijke en troostelijke leerstukken des Christelijken geloofs, bestaande inde onsterffelijkheyt der zielen en weder op standing uit den doode en wat grooter saak het is waardig gevonden te worden; sijn bloed voor Christus en den *heilige* godsdient te mogen storten; gevende hem tot voorbeelden

Guilielmus Montanus, priester van Schoorl, Gosuinus Walingius, de schout van de Zijpe: pater Arendonk overste der Fransiscanen met zijn medebroeders en anderen meer: biddende hem dees opgenoemde, welke allen maer kort s' geleden hun geloof met har bloed bezeegeld hadden

[In marge* P. Opmeer Ned. Mart. boek 2 deel pagina 205 †den 10de decembris 1574]

[33v]

en door de hand des boosen op 't aller verschrikkelijkste van kant waren geholpen manmoedig na te volgen, doende daar de zekere belofte er eeuwige zaaligheyt bij.

Dus daanig redenerende en David met zekere hoop versterkende, zoo ziet hij de dienstmaagd van het huis inkomen, die hem trouwelijk hadde gedient, dese gaff hij hijmelijk een goude ring welke hij uit zijn dyesak haalden: met dit geschenk willende vergelden haare dienstwilligheid: ter zelver tijd deden zig weder op de protestansche ministers, om met hem te disputeren welken hij van de hand wees, zeggende; * 't is tegenwoordig gantsch onnodig den tijd met uwe ijdele disputen te slijten, wij moeten onsen overige uren besteeden om ons wel ter dood te berijden.

Dit nauwelijks gezegd hebbende: komen de geregts dienaren, grijpen hem en David aan, brengen haar na de Steenebrug, de voornaamste plaats der stad van waar men langs de Langestraat op de kerk siet hier hadden dees ontaarde bloeddorstige tyrannen een dwarshoud opgericht om beiden dienaren Jezus Christi aan te martelen. Waterlandus, de galg beschouwende ende daar ontrent geen borgers ziende (want het was toen ontrent 6 uren in de morgen-

[In de marge onderaan: * P. Opmeer Ned. Mart. B: Pagina 205 en 206, 2-e deel.]

[34]

stond en gevolgelijk nog donker, riep luid keels uit * landsgenoten staat mij bij helpt een elendige ! Word een herder dusdanig van sijn schaapen verlaaten ? Is het betamelijk off meergehoord, dat iemand geensints schuldig aan eenig misdrijf in 't midden der stad dus wreedelijk word vermoord: sal nu niemand voor een onschuldig priester de mond openen, die zoo menigmaal tot God gesproken heeft voor het volk ? Hebt gij mij daarom van Haarlem ontboden, ten einde gij u oogen met dit aangenaam gezigt soud vermaken ? Op dit ellendig geroep van den man quam geen burger uit sijn huis ten voorschijn, dan alleen een vrouw die

manmoedig haar spinnewiel latende vaarende zig
op straat begaff en alles wat haar voor de mond quam
uitlaptten: terwijl deeze dingen geschieden en Eilardus
een weynig vertoefde, nemen deeze booswigten, een dik
touw daar toe berijd en tragten hem daar mede om
hoog te trekken waar op deesen man Gods hem toevoeg-
de * laat aff, als ik met weynige woorden God mijn ziel sal aan-
bevoolen hebben, zal ik zelf 't geen mij te doen staat kloekmoedig
volvoeren: daar na met een helden moed klimd den lad-
der op en spreekt den 30-ste psalm Davids; onderwijle
doet hem de beul de strop om sijn hals, werpt hem aff
en wort dus wreedelijk met de koorde verworpt: verla-
tende dus de ziel zijn lighaam om eeuwiglijk met
God te zijn op den 11de december 1574, in het 43-ste jaar

[In marge: * P. Opmeer Ned. Mart. Boek 2 deel pagina 206 en 207.]

[34v]

zijns ouderdoms P. Opmeer in 't 44ste zeggende: van
welke gevoelens van Heussen ook is gelijk men in sijn
Batavia Sacra kan zien ** en willen daar bij de
martel dood een jaar vroeger en dus 1573 te zijn
voorgevallen: maar wij kunnen het tegendeel aant-
onen uit een zeer oud schilderij behorende aan de
pastorije in 't welke men onze marelaar zeer
konstig ziet afgebeeld, hebbende in zijn hand een
boek op welkers band deese woorden te leesen
staan

Esto fidelis usq.. ad mortem
et dabo tibi coronam vita apoc : 2

boven zijn hoofd siet men 's mans naam dus
beschreven

R.D. Alardus Theodorus Waterlandus

Pastor et Martyr Alcmariensis

ter zijde deeze letteren vertoond zig aan de eene
kant een hand komende uit de wolken, wel-
ke hem toerijkt een strop met een Louwer-
kroon, aan de andere zijde pronkt zijn geslagts
waapen op welkers schild staan uitgebeeld

[In de marge ** Oudheden van Kennemerland en Amstelland 2 deel pag.]

[35]

op d' eene helft 9 roode St. Andries kruyssen op een goud veld, op de andere een wit Malteeser kruys op een zwart veld; boven den helm ziet men een zwaan: tegen over het beeld staat aldus :

Etatis 30
Salutus 1561
Suspensus 1574
in obsidrone
Alcmariana

Hier hebben wij nu de dollen raserney en wreedheid tot dus verre haaren rol zien speelen, in het ombrengen van een man aan welken Alkmaar allen eer en dankbaarheid was verschuldigt; meer als eens heeft hij bij Maximiliaan, Grave van Bossu, gouverneur van Holland op zijne knien biddende, pardon voor den inwoonders verwonnen wanneer sij door opstand muymakerij en onteeringe den koning als souvrijn van den landen aangedaan, een zware straff hadden te wagten. Wat iever heeft hij ook niet aangewend om de ontruste gemoederen van onse ontroerde stad tot vrede te brengen ? Ende den onderdaan met de regeeringe in ruste te stellen; wat vlijt wendende hij niet aan om de kerke Gods met gevaar, ja zelfs met verlies van zijn leeven, tegens de woede der andergezinde te beschermen om allen het welken hij veel eer

[35v]

heeft verdiend, dat men 's mans geheugenisse in diamant steen grieve, om dus voor de vergankelijkheid bewaard te sijn terwijl hij hier boven versierd, met luerkroon en olijftak in allen eeuwigheyt zal pronken.

Eer wij dit zalig lijk van 't schandhout en martelplaats ten grave volgen, willen wij eerst beschrijven 't gunt wij hebben kunne vinden van onsen meede borger en bloedgetuige des geloovs

Den Eerwaarde nu Zaligen
Heer **David Leonardus Capel**ⁿ

Deze was de zoon van eene Leonard organist der kerke deser stad, welk ampt hij volgens Opmeer hier * veele jaaren met loff ~~bediend~~ heeft bekleed, zijn neeff was Coenraad Olenius vermaard landmeter in 's Gravenhagen: desen David dan zig in zijn jonkheid tot studie begeven hebbende verkoos den geestelijken staat en wierd daar op priester geweyd, wij kunnen niet waar worden, dat hij elders eenig pastorij zoude hebben bekleed, maar vinde hem alleen onder den tytel van capelaan bekend en dat hij zulliks geweest zij, zien

wij uit een oud schilderij op koper geschildert in 't welke wij onsen David met Waterlandus beide vinde afgemaeld, (en in eygendom behoort aan den heer Joachim Bontius de Waal), onder dit zelve vinde wij dit

[In de marge: * P. Opmeer Mart. B. 2 deel 199]

[36]

geschreeven.

R.D. Alardus Waterlandus pastor et Martyr Alckmariensis
anno 1574 Etatis 43

R.D. David Leonardus Sacellanus et Martyr Alckmariensis

Desen roemrugtige krijgs knegt van den gekruysten Jesus, in dees gevaarlijke tijden zig in zijn geboorte stad Alkmaar onthoudende en alhier zijn selve meer als elders anders vrijlig agtende; kon meede niet van de woede der vervolgers verschoont blijven maar moest ook op het wreedste hunne tiranneye ondergaan. 't Was dan op zeker tijd wanneer dees man een wandeling ging doen rondomme de stad, dat hij op het bevel van den overste Cabeljouw wierd aangegrepen en gevangen gezet, zijnde hij door zijn buurman angebragt van een priester te zijn en vrijmoedig tegen de calvinisten te hebben uitgevaren, dit alleen waaren feyten genoeg om iemand aan 't leeven te straffen: 't en hielp dan dezen jonkman niet; dat hij een vroom eerlijk burger was en van een onbesproken gedrag, neen; dit verschoonde hem geenzints David dan dan dus in banden zijnde had tot zijn meedegevangene Waterlandus pastor dezer stad, zooals hiervoore al hebben gemeld; dit gezelschap deed hem de bangigheid des kerkers niet wijnig versoeten ende

[36v]

troostede hem niet minder wanneer het moort rot-haar in de nagt ontrent 2 uren uit den slaap deed wekken hen aanzegende dat het haar laasten levensnagt zoude zijn en zij zig tot de dood hadden te bereijden; dees onverwagte tijding deed heer David niet weynig ontstellen, hij begon te weenen en groot misbaar te maaken: den pastor dit ziende beurd, dees kleynmoedige op en spreekt hem met deftige en troostelijke redene aan; (die wij hier vooren p. 33 en 33verso hebben aangetekend), hier door wierd den vroomen jongeling zoodanig gesterkt, dat hij de dood met veel kloekmoedigheid quam te verlangen, wel-

ken hij ook in den zelven vroegen morgenstond als standvastige belijder en martelaar heeft ondergaan, zijnde hij bezijden Waterlandus aen dezelve galg opgeknoopt; bezegelde dus zijn gelove met zoo harde en smadelijke dood, in 't midden van zijn geboortestad Alkmaar op d' 11^e december 1574 's morgens ten 6 uren.

De lighaamen dezer martelaren dus wreedelijk ontzield liet men tot den avond spot aan de galge hangen, wanneer men die afdeed, op een wagen wierp en langs de Breedestraat, heen na

[37]

't kerkhoff voerden, daar mense an stads lijkbezorgers overgaf, daar ging het woede weer aan. De doode mannen worden gantsch van haare kleederen beroofd en op een onbeschaamde wijzen moedernaakt laten leggen, dog eyndelijk maakt men een kuyl na het oosten in een graasige plek. Daar werpt men de lijken in, die men ten halve met aarde bedekt en zoo laten leggen, doende een geschoor van baldadige jongens mede het hunne daartoe, begekkende onder een schandelijk gejuig en dertele taal die leden welke de natuurlijke eerbaarheid zelfs bij de heydenen doet met eenig kleed omhangen, vullende het graff op met drek en vuyligheid. Dog dit allen heeft deeze martelaaren genig leed toegebracht, 't zij de naaktheid hunner leeden, nog de geringigheid hunner graff doordien haare zielen omhangen met de mantel van geregtigheid, geloove en waarheyd reets zig in den hemelen verlustigen, verwagende den dag der opstandigen uit den doode om dan, met den lighaamen vereenigd zijnde, den ontylbare loon der glorie in eyndeloose eeuwigheid te genieten.

[37v]

GRAF-SCHRIFT

op

*De Eerw. en nu Zalige Heeren
Eylardus Waterlandus & David Leonardus*

Die

*Als Vroome Martelaaren om de
belijdenisse des geloovs aan
een Galge met de koorde*

zijn geworgd

*Binnen Alkmaar, den 11^e van Wintermaand
1574.*

*Onder dees Drek en Puin en Zand
legd David en Heer Waterland
gedompeld, als men haar het Leeven
door Galg en Strop had uitgedreven.
Vraagt men haar Misdrijf wat was dat
Getrouw te Zijn aan God en Stadt.*

Naar de dood van desen heer Waterlandus,
wanneer den dollen moordlust nog een geruymen
tijd den ruymen teugel wierd gevierd ende de
slagtinge van Christi leerlinge als een aan God
behagelijke offer wierd gerekend, vinden wij in
ettelijke jaren agtereen geen pastoren opvolgers
bekend, nog ook door welke priesters onse her-

[38]

derloose kudde is bediend geworden, daar wij egter van
de andere kant wel meenen te weeten als dat den
roomsch-catolyken godsdienst zelfs tot ontrent
den jaare 1580 nog in de Groote Kerk is verrigt
geweest. Eyndelijk komt ons te vooren dat hier 1596,
en dus 22 jaren naar Waterlandi ombrenging, hier
ter steede is geweest, dog niet wanneer gekomen te sijn.

Den eerwaarde heer **Cornelis Hendriksz.**,
burger en inboorling van Alkmaar welke in 't
jaar 1571 pastoor was van de Kuinder in Fries-
landt,* dog in dees droevige tijden van daar gebannen
of verjaagd, nam zijn wijk na zijn geboorteplaats om
daar te beter voor de woede der vervolginge gedekt te
weezen en is voor sooverre wij vinden hier tot het eyn-
de zijn levens gebleeven en in een hooge ouderdom
overleden zooals wij in vervolg zullen zien dees goe-
den man, de noodzakelijkheid overwegende om zijne
meedeborgeren met de geestelijke bedieninge sijns
ampts bij te staan, doet de vrees voor de liefde wij-
ken en oeffend onderdehand de kerkelijke functie.
Wanneer hij zulks heeft beginnen te doen is onbekend,
maar dit is klaar dat hij over dit godsdienstig werk
reeds in het bovegemelde jaar 1596 bij de regerin-

[in marge:* blijkt uit een handschrift van Egidius de Monte, bisschop van Deventer.]

[38v]

ge is aangeklaagt en bij vonnisse van den 24^e april
des eygen jaars aangesegd van binnen drie daagen
de stad te ruimen op pæne van voor ten ewigen

dagen gebannen te werden uit den lande van Holland en Westvriesland. Onsen Cornelius zit hierop niet stil, maar stelt een request op en leverd het in bij de heeren van de vroedschap, hetwelke van zooveel vrugt was dat hij blijve zoude totdat hem anders geordonneerd zoude worden. Hoord hier de bevestiging van ons gezegde uit dit manuscript:

†1596 den 24 April is Heer Cornelis Hendriksz., Pastoor uit de Kuinder, van burgermeesteren en schepenen belast uyt Alkmaar te vertrekken binnen drie dagen en daar niet weder te koomen op pene van gebannen te werden ten ewigen dagen uit de lande van Holland en Vriesland, omdat hij, zoo men zeijde, geoeffend hadde de pauzelijke religie, dan heeft een request gepresenteert aan de vroedschap om gratie te mogen hebben dat hij zoude mogen blijven ende heeft apostille op zijn request gekregen dat hij nog voor dezen tijd zouden blijven tot dat hem anders geordonneerd werd.

Wij kunnen niet wijs worden dat dees goede man na dit geval t'eeniger tijd iets meer is overkomen, zoodat wij vertrouwe deesen heyligen ijveraer het overige van zijn leeven hier in een vreedige gerustheid sal hebben doorgebracht* en met een zalige dood geijndigt.

[in marge:* uit een oud manuscript berust bij stadboeken:

* den heer A. Westphaling in zijn oude aantekeninge zagt 1584 leefde t'Alkmaar nog die vermaarde, vierige en Godvrugtige priester heer Cornelis Hendriksz. en veel goed deede. Dictus Cuinder, pastor.]

[39]

digt. Het grooste deel van dees vroomen priesters leven is gepaard geweest met veel kruys en leijden, hoon en versmaadheyd, vervolging, bannissementen etc. Dit allen heeft hem egter niet doen wankelen, maar integendeel standvastiger en kloekmoediger worden aan de waarheden van 't H: Gelooff, versterkende zijne meedeborgeren in 't zelve, zoo door zijn woord als door de mededeelingen der Godlijke geheimen welke hij ongeagt het gevaar en haggelijkheid des tijds bij nagt en ontijde bedectelijk en met veel omzigtigheid bediende. Het jaar zijns overlijdens is duyster, maar den dagen maande seer klaar te leezen op een blaauwe zerksteen, denkelijk weleer op 's mans graf in de Grote kerk gelegen hebbende en nu geplaat in een stoep voor de deur van het huys 't Roode Hert op de Lindegracht. Dit vind men daarop uitgehouwen:

Hier leijd begraven Heer Cornelis Hen.....

Pastoor uit de Kuinder, overleden den 25 Maart0.

Voor wijziging ben ik door koop magtig geworden aan het portrait van dezen godsdienstigen priester, zeer fraey geschilderd, zijnde daarbij geschreven:

*Vincit qui Patitur
Anno 1610
Ætatis 76*

[39v]

Uit dit laatste zien wij dat hij in het jaar 1610 nog leefde en alsdan reeds 76 jaaren oud was. Nu zoude het kunne zijn dat hij in ditzelve jaar 1610 ofwel 10 jaaren later gestorven zij, omdat van de vier letteren des jaartals op de zerk de laatste zijnde een 0 klaar te kennen is, dog 't is onse meeninge niet om dit langer uit te rekken, hetzij dan genoeg dat wij door oudheids blijke weten dat onsen Cornelius anno 1584 reeds zijn verblijff in deze stad had en na het aardsche afgelegd te hebben, hier ook met eere is begraven. Het leid dunkt mij geen tegenspraak dat wij dezen deftigen belijder met den eernaam van martelaar vereeren, aangezien hij om 't voorstaan van den waaren godsdienst als een bandiet en balling niet zonder hoon, laster, tegenspraak veele jaaren heeft doorgebracht, genietende zoo wij vertrouwe, de kroone der onsteffelijkheid in 't hemels Jerusalem in eyndelooze eeuwigheid.

Hier hebben wij nu gezien de opvolging der pastooren en zielzorgers welke tot de tijd der gereformeerde regeeringe de Alcaarse kerk hebben bestierd. Nu gaan wij over tot de beschrijvinge der altaren.

[40]

ALTAREN.

VICARIE & PREBENDENS

Weleer in onse Groote Kerk door voorouderen van ons geboud ende gestigt, dog gelijk de onstuymigheid dier tijde ons de rechte kennisse aller herderen niet heeft gegunt, zoo is 't ook dat se ons in het duyster heeft ge-laaten ontrent 't getal der altaaren ende vicarien

met de geestelijke prebendens, egter zoude men nog heeden uit de bouwordre der kerk (dog met geen overtuigende blijken) het getal der altaren kunnen afmeet en uit de geschilderde afbeeldsels in 't gewelff ook kunnen besluyten ter eeren van welken H.:H: dezelve daar eertijds zijn geplaatst geweest. Dog dit allen zijn geen bewijzen die zeker zijn, daarom zullen wij het voorbeeld volgen van den heeren van Heussen in zijn Batavia Sacra en melden die slegts maar ter volmaakinge van deeze beschrijvinge, egter willen wij die in een geschikter order stellen en plaats en bij elk vicarie dezelve bedienaren. Wij beginnen dan met

Hoofd Altaar.

dit was geplaatst in de hoogcoor en volgens aantekening

[40v]

ning van heer Westphaling geweyd ter eere van de H: Drievuldigheid, seer konstig geschildert door den vermaarden Heemskerk, waarvan wij in kerkmeesteeren papieren * dit volgende vinden aangetekend:

*1538 den 25 September, als Jordaan van Foreest, Yff Symonsz., Meester Ysbrand Pietersz. en Dirk van Teijlingen Kerkmeesteren waren, wierd aan M^r. Maarten Heemskerk besteed 't schilderen van 't hoog altaar, in 't zelve moest geschildert weesen op 't groot middel paneel ons heer aan 't kruijs hangende met de twee moordenaren en andere personagie daarinne dienende na eys van 't werk; in 't beneden paneel des heeren kruijsdraginge met Veronica en anders na eijs van 't werk; in de twee bovenste ronde elks een propheet off anders dat er in dient voor 't welk Heemskerk zal genieten 325 rijns guldens van 20 stuijvers.

1539 den 18 November aan dezelve schilder besteed het schilderen der deuren van binnen in de groote noorder deur Ecce Homo met zijn toebehooren en den bisschop van Utrecht knielende en ziende naa den naakten God, in de groote zuider deur de verrijzenis ons heere en den abt van Egmond zoo die zulks begegeerd en zoo niet een ander, 't zij Pieter Claasz. Paaling of een ander die daar toe de bisschoppelijke hand leenen zoude, ende twee kleinste deuren van binnen, in elks een artikel van de passie met Jeronimus Jansz., Priester, en Dirk van Teijlingen voor een somme van 400 Guldens.

[in marge:* Folio 4984, 85 & 86.]

[41]

1541 den 12^e maart nog aan Heemskerk besteed het beschilderen van de vier deuren van buijten, op de twee groote de historie daar St Laurens den armen de schatten deeld en op de andere daar hij op de rooster leijd op de beneden deuren, op de eene het avondmaal des heere en op d'andere het hofje voor 200 gulden of een jaarelijkse lijfrenten van 20 guldens, ter keure van kerkmeesteeren.'

Aan dit altaar was gestigt een vicarie door Christina Torenburg, ter begeving harer nazaten.

Onse Lieve Vrouw Altaar

werd van gemeld rijk geweest te zijn in een brief van Nicolaas, bisschop van Haarlem, getekend 3 maart 1569. Aan dit altaar vinden wij gestigt te zijn:

Een vicarie van heer Eller, pastor van Limmen, ter begevinge van het broederschap van Onse Lieve Vrouw.

Een vicarie gestigt door *meester* Hugo Willemzoon, licentiaat in de regten, canonic te Zierikzee, vicarius te Heijlo, koster te Alkmaar A^o 1381 en stond ter begevinge van een deeken en twee raadsheeren van her broederschap

[41v]

Een vicarie gestigt van Reinier Hillink.

Een van heer Allert.

Een van Jacob Reijneri Hillinkzoon, welke drie laaste ter begevinge van den abt van Egmond stonden, als blijkt uit een oud handschrift dat wij na de beschrijving der altaaren zullen laten volgen, een autentieke permutatie ontrent de vicarie van Jacob Reijneri Hillinkszoon, berust bij de archiven dezer pastory, en is geschied den 30^e january 1567, beginnd aldus: Nicolaas Dei et Apostolica sedes gratia Episcopus Haarlemensis etc.etc.en is ondertekend A. Bui-sens, *notaris apostolicus*.

Heilige Kruis altaar.

Heeft na allen waarschijnlijkheit gestaan in 't kruys, werd in de brief van Nicolaas de Nova Terra als rijk vermeld, had een vicarie die naderhand met de vicarie van *Sint-Jan* Evangelist is vereenigd, de collatie aan den

abt van Egmond.

[42]

Altaar der zeven Ween

Uit het afbeeldsel in t gewelf te zien zoud dit gestaan hebbe in het noorden-kruis, het zelve had een vicarie wel eer bediend bij Jan Uitinbroek van welke vicari volgens van Heussen den hoog edelen heer Jacob van Wassenaar-Duiven voor de colator was * 1523 den 12 maey heeft Aaft Jansdr Arnoldi weduwe van Johannis Sicke op dit altaar gefundeerd 5 missen alle weken daar toegeven de huys ende lande een kelk en ornamenten, haar testament geschreeven door notaris Gewijn wonende in de Koornstraat.

S: Anna Altaar.

Werd in boven gemelde brief voor rijk verklaard aan dit altaar wierd den 10de januarij 1523 gestigt een eeuwig officium van twee missen ter week tot onderhoud van dien waaren landerije gelegen in Overdie te Heijloo etc.

S: Sebastiaans Altaar.

Heeft naast denkelijk gestaan in het noorden van 't Kruys, alsoo men daar booven in de kap ziet uit geschildert schutters bogen, en dezen heilig...

[in marge:*Wesphaling in zijn aantekeninge.]

[42v]

als een bizonderen patroon bij zoodanige genoodschappe word gehouden; voor dit altaar is begraven dien roemwaardigen pastor heer Wulpert Schult de Gorinshem gelijk wij hier vooren *pagina* hebbe gemeld.

S: Cornelis Altaar.

Aan het welke volgens Westphaling 1522 tot vicaris gesteld wierd Nicolaus Worvel.

S:S: Ursel ende Catharina Altaar.

Aan het welke een broederschap was dat jaarlijks een blijde maaltijd hield op het stadshuys , aan welk broederschap Mr Andreas Jacobi vicaris 's jaars tien stuyvers gaff op zijn huys staande in de Langestraat

S: Mattys Altaar.

Heeft zijn plaats gehad aan de noord pilaar voor 't koor, dus tekend aan A. Westphaling als oudste patroon van Alkmaar (zegt hij) was

[43]

konstig gesneden en gemaakt beeldwerk verguld en geschilderd naa de oude mode raar,

S:Laurens Altaar.

Stond aan de andere pilaar voor het choor met een kunstig geschilderd tafreel.

S:Ioseph's Altaar.

H: Sacraments & S: Huberts Altaar.

Dit word als rijk vermeld in een brief van den Bisschop van Haarlem

Altaar van de Nood Gods.

Zoo evengemelde brief noemd dit en ook het volgende altaar zeer rijk te zijn geweest 1524 heeft Aaft Aerents, weduwe van Jan Ried-rijk voor ten eeuwigen dagen op dit altaar besproken vijff missen ter week besprekende

43v

daar toe veel land zoo onder Koedijk als Huiswaart etc.

S: Gandolfs Altaar

[geen omschrijving van dit altaar.]

S: Ian Evangelist Altaar

Aan het welk den 23 september 1343 een vicarie is gestigt door Klaas Matthijszoon

S: S: Nicolaas en Pieters Altaar

Zijnde van het schippers gilde, aan het zelve was een vicarie staande ter begeringe van de mater van S: Catharina convent ende den guardiaan der Minderbroeders; zoo als wij kunnen zien in de beschrijvinge van S: Catharina Klooster pag nog tot verklaringe in 't jaar 1494 s' maandags na S: Martijns transelatie is een vicarie voor de eerste maal begeeven aan h^r Jacob Pieters, die gestigt was door Pieter Matthijsz. welke vicarie naderhand 1573 bediend is geweest

[44]

door Jan Jacobszoon Rufus, na welke volgde, Cornelis Pulus, dewelke overleed den 7^e Maart 1585

Altaar van de H:Moeder Maagd & S:Barbera.

Dit altaar heeft doen stigten jonkheer Gerard van Egmond totten Nijenburg, zooals men kan zien uit dit naschrift getrokken uit de nagelaten paapieren deeser edeele familie.

Jonkheer Gerard totten Nijenburg heeft inden jaare 1468, inde Grootte Kerk tot Alkmaar doen stigten een altaar ter eeren van de heilige Moeder Maagt en S:Barbera, ende met veel inkomste gedoteert: item, een eclesiastike bedieninge, waar van de collatie altijd bij den oudsten van zijn geslagte tot aen huijdigen dagen zoude zijn : ook heeft de voorschreeve jonkheer Gerard in de parochie kerke voornoemt een aanzienelijke capelle gestigt met een groote sepulture daar onder, voor haare prosperiteit, en in dezelve Kapelle ter gedagtenisse doen maaken een groot tafereel met alle de conterfijtsels van haar ende van haare kinderen, beneffens de afdoeninge Christi van het Kruijs zeer konstig geschildert, dat tot de beeldstormerije daar in gehangen heeft, als wanneer het zelve, zoo als de woedende gemeente daar op de bijl meenden te zetten bij de voorouders gesalveert is geworden + , uijt consideratie van het geslagt, bij het welke het voorschreeve tafereel heden nog volkomen in weesen is.

[in marge:+ moet zijn, is geweest]

[44v]

S:S:Andreas & Eloys Altaar

Wanneer of door wien gestigt vinden wij niet; den heer Westphalen wil dat dit St Adries altaar een bijzonder kapel gehad zoude hebben, en spreekt van een vicarie aan het zelve, dog meld niet wie de fundateur daar van was, nog door wien dezelve is bediend geweest. Dit zegt hij alleen, dat het voorsien was met huizen, erfpagten en landerijen onder Bergen, Zaaneegeest, Heijlo, etc.

Altaar by de Vond.

Heeft weleer gestaan in de laaste kapelle van de zuidergang bezuiden het tegenwoordig groote orgel, men ziet huden nog blijken, dat de vond hier gestaan heeft, wij vinden ook eenige vakken of holligheden in de muur, gedient hebbende tot kasjens ter bewaaringe van het geene tot de ceremonie des doops gebruykt word, ook leest

men daar in vergulde letteren op het afschutsel dat de doopplaats van het andere gedeelte des capel afzonderd deeze woorden:

Die geloof zal hebben en gedoopt zal zijn, zal zalig worden.

De vond dan in het westen der capel gestaan hebbende

[45]

soo stond daar regt tegen over het altaar, waar van wij geen anderen benaaming vinden als altaar bij de vond. Hoe dat hetzelfde in t jaar 1566 tot de grond toe door het woedende volk is vernield en afgebrooken, hebben wij op pag. 30 uit een oud manuscript reeds bij gebragt.

Alle deze altaaren hadden voor het meeren-deel nog een tweede patroon, na dat zij ten dienste waren van eenige gildens of broederschappen als zijnde daar weleer geweest t Broederschap van *Sint Ursula*, t *Papen Gild* en meer anderen, door welken die ook wierden onderhouden. Aan deze altaren waren ook eenige vicarien gestigt van welke, voor zoo verre wij die te weten hebben kunne komen, elk op zijne ordre hier voore hebbe geplaast, dog door de tijdsveranderinge zijn er veele aan de vergetenheid overgelaten, gelijk ook de namen der vicarissen of capellaanen die dezelve bedienden : uit eenige oude manuscripte heb ik egter nog deeze volgende vinde aangetekend, met bijvoeginge der jaren wanneer se hebben geleefd; vond ook nog pastooren met tijd en naamen vermeld, welken wij met den andere op een lijst hebben gestelt :

[45v]

[*eerste kolom*]

Pastooren

- 1504 Heer Pieter Spijker
- 1516 Gerrit van der Hulst
- 1527 Broer Gerrit Jansz
- 1527 Jan de Jonge van Enkhuyzen die men noemde den rijken provisoor, hij heeft de stad geld op intrest gegeven.
- 1547 Klaas Verwer, dezen kocht 20 geersen land te Oude Niedorp en maakte daar van een vicarije.

[*tweede kolom*]

Vice curatoren

- 1387 Theodorus Mengelblij
- 1464 Albert Dirksz

1505 Heer Pelt, dezelve gaf een glas van Christus met Maria Magdalena in den hof als een hovenier.

Vicarissen

1387 Hendrik Vlaming
1464 Mr. Pieter Claasz Buijser
1517 Gerrit van Scagen
Anthonij van Meervliet.

Capellanen

1511 Heer Arent Drakenburg
Jacob Peutman
Lubbrand Pieterse.

[derde kolom]

Priesters

1465 Jacob Rufus
1507 Pieter Klink
1522 Jan Jansz Kistemaker, Kornelis Aariaansz. Jacob Klaasz
1526 Antonij Florisz. van Wijdenes
1527 Heer Claas Claasz
1527 Jan Machielse van Berkhout
1535 Joannes Jacobi Rufus
1538 Jeronimus Jansz
1565 Jan Adriaansz
1570 Paulus Fransz
1571 Heer Harksz. *Heer* Ewoud Fransz Hoogland kocht zijn kost in't gasthuijs alhier voor een honorarium van de regenten die toen nog civiel waren, hij was een vermaard priester, ootmoedig ende deudig zijnde van een oude stam, hij sterft oud van jare zijnde, A^o1623 en lyd begraven in zijn eige grav inde Grote-Kerks zijdergang n^o196. Wij hebben onder de heijlige vaten aan onze pastorije behorende een zilvere vergulde kelk zijnde van een oud fadsoen, de welke van heer Hoogeland afkomstig is.

[46]

De Weleer Beroemde

Bibliotheek

Dezelve is geplaatst boven het groot zuider portael van de kerk, men vond hier in voorige tijden een groote menigte deftige boeken ende geschriften : welke veel zijn gesmolten met de Gelderse oorlogen en andere inlande beroertens, in het jaar 1594 telden men hier nog driehonderd en sestig wel geconditioneerde boeken, onder welke veel uitmuntende en deftigen werken wierden gevonden : dezelve waren alle aan kettingen vastgesloten, dog na die tijd heeft men daar wijnig op gepast, zoo dat dees schoone boekerije deerlijk is in 't verval geraakt en geschonden : nie-

mand heeft tegenwoordig toegang tot dezelve, aan de heeren burgermeesteren en de predican- ten der Gereformeerde, bij welken ook de sleutelen van de bibliotheek in bewaaring zijn, ik hebbe in 't jaar 1745 met verlof van haar Edele Groot Achtbaar- heden deeze boekzaal wesen bezien en vond het een welgeschikte plaats te zijn, dog voorsien met wijnig en voor het meerendeel geschonde, ja door het ongediert afgeknaagde boeken, door ouderdom en verwaarlozing zeer mismaakt, de papieren en

[46v]

oude handschriften die mij daar na toe hadden ge- lokt, zijn er niet meer te vinden, mogelijk verlo- ren, vervreemd, of wel elders anders in bewaring ge- bragt. Voor den nakomeling diend de volgende cata- logus dewelke wij uyjt een oud manuscript heb- be getrokken tot bewijs van wat boeken er geweest zijn.

[47]

CATALOGUS

Bibliothec Publica
Almeriana

[linker kolom]

A

Libro continet XVII
Chrisostomi opera V voll:
Augustinie opera, tom VII
Gregorii Magni opera
Melliloquium Ambrosii
Anselmi opera
Thomas Aquinas

B

Anales rerum Belgicarum
Divi Eusebii tomus primus
Calvinus in lib: Samuelis
S: Bernardi Theologia
Divus Cyrillus II voll:
Bacilii Magni opera
Ambrosii opera III voll.
Gregorii Nazianseni opera
Dion Carpizan in Epist: Pauli
Thophilaeti opera
Tertuliani opera
Bazilius Graece

[rechter bladzijhelft]
Clemens Alexandrimus
Liber de Vitus Patrum illustrium
C
Liborum est XXV
Hilarii lucubrationes
Index in tomos divi Hironimii
Justinus Martijr Staphani
Divi Prosperi opera theologica
Vetus Testamentum M:S
Theophilact: in Pauli Epist
Liber de gestis virorum illustrium
Constitutiones S:S: Apost: grace
Zanchius adversus Arrianus
Junii defensio doctrina cathol:
___ de verb: dei scripto et non script.
Guicardius Historia
J. Utenhovius de Dispersis Ecclesiis
Beza in Historiam Passionis
Franciscus Junius de Consiliis
Divus Epiphanius
Gemenecius IV Voll:
Simferus de Rep Helvetiorum
Gualterii in Prophet: Minores

[47v]

[linker kolom]

D

Volumina continet XII
Elianus
Bellarmini disputationes IV tom:
Budaei Opera
Martijris loci communes
Calvini tractatus theol: omnes
Thoma Aquinatis opera
Lavaterus in Josuam
Martijris defensio doctrina veteris
Bullingerus in Danielelem

E

Lib: continet XX
Ant Sodaldis opera theologica
Opera
Ifridi conciones
Gualterus in Ioannem
Fredericii Nai
Prezelii postilla tom II
Brentius in Ioannem
Musculi loci communes
Beze de Lege Dei

Gualtherus in Ep: ad counthos
Ionnis Arborii theologia
Calvinis, in duodecim Propht. mina
Simferii Homilia
Gualtherus in Esiam
___ Acta Apostolorum
Zwinglii Opera II tom:
(vocabulla)

[rechter kolom.]

Vocabulla Biblica
Zanchius de operibus Dei
Biblia Junii et Tremellii
Brentius in exodum
F
Liborum est XXXIII
Gualtherus in Epist: ad Galatas
Zanchius in Epist: ad Ephesios
Erpenii Psalmi Syriace
Brentii Apologia
Disputatio theologica cont: Bellarm:
Divi Cypriani Epistola
Vincentius Lirinensis pro Catholica
fidei Viritate
Nicolai Seleuceri recitationes
Severus Alexandrinus de retibus
baptisma
Bijbel der Naturen
Beza Epistola
Lipsii Cura secunda in Tacitum
Miraculorum Historia
De libro concordia I: Casimiri
Calvinus in Cathegesin
Clementis Opera
Pezelli Opera VIII Voll:
Cantica selecta
Sijnodus Parisiensis
Tossani Pastor Evangelicus
Dionisii Ariopagita Opera
Enchiridion controverstarium

[48]

[linker kolom]

Roberti Bellarmini iudicium
De Libro concordia

G

Volumina continet XIII
Augustinii Melliloquium

Athanasii opera
Clerus in Psalmos
Novum testamentum Beza
Sijnodus Dordracena
Hyperii Opera tom: II
Zanchius de tribus Lochim
Ecclesiarum Belgic: doctrina
Greca
Zanchius in Hoseam
Marlorati cathol: N: Testam. expositio
Divii Gregorii Opera
originis pas secunda

H

Librorum est XXI
Biblia Greca
Calvinus in Libros Mosis
Musculus in Evangelium Ionnis
Erasmus in Nova Testamentum
Musulus in Psalmos
Esaias in Esiam
(Procopius)

[rechter kolom

Procopius in octoteuchum
Conradus Pellicanus lib. Apocryp.
Lavaterus in Josuam
Calvinus in psalmos
Martijr in libros Samuelis
Mercerus in Librum Jobi
Lavaterus in libros chronicorum
Musculum in Genesin
Cakvinus in Esaia
Historie der Martelaren
Concordantie Nova testamenti
Ioannis Drijodonis Theologia
Biblia Hebraea

I

Librorum est XIV
Lexicon Graecum ad sacri appa-
tus institutionem, et
Pagninum Thesaurus lingua
Hebraica.
Biblia sacra Natabili
Biblia castaliones
Lvaterus in Ezechielem
Calvinus in Acta Apostolorum
Benedicti Pererii Opera
Calvinus in Pentateuchem
Libri Regum Wolfi

Concordantia majores

[48v]

[linker kolom]

Wolfii Historia Judicium
Concordantiae Majores Tijpo perantiqo
K

Libres continet XI
Montani Biblia regia V voll:
Biblia Hironijmi IV tom
Biblia Hebraea, inter lineata
Montani familiares lingua
hebraiea

L

Librorum est XX
Avicennæ opus medicum Basileae
Gerhardi Cremonensis medicinae
Galenii opera tom IV
Caroli Clusii plantarum Historiae
Dodonaei Stripium Historia
Caroli Clusii exotica
Andrea Matthioli medicina
Hippocrates Basiliae
Ioannis Matthei pract: medica
Langii epistola medecinales
Laurenti Scholtii consilia me-
Dicalia.

[rechter kolom]

Aetii medicina contracta
Frenellii universa medicina
Cornelii Celsii medicina
Philonium sive medicina Valesii
Diamata Sacra in 8vo.

M

Volumina continet XXIII
Corpus jurius glossatum V voll
Corpus juris canonici
Andreae Laurentii Hist. Anatomica
Monardi. medicina
Ictius medicus Anthiochenis
Tractatus de usuris in 8vo:
Petri Foresti Almeriani medici
opera, tom IV
Cujactius tom VIII
Stephani Budai comentaria in
institutiones I:

N

Volumina continet XVI

Livii Opus
Thucydides Opera
Isidori Opera
Pausaniae opera et Budaeus de asse

[49]

[linker kolom]

Iranii Opera
Philippus Comminaeus
Cranzius de rebus Germanicus
Munsteri Cosmographia
Euclerii lucubrationes
Vollaterrani commentaria
Jacobi Philippi Historia
Repertorium generale
Durandi opera
Hospinianus de Ceremoniis
Strabo
Plutarchi Opera
O
Liborum est XVI
Plutarchi Vitae
Divus Hironijmus tom III
Historia Byzantina
Dominicus totus de justitia et jure
centuria Ecclesiastica tom V
Historia Ecclesiastica Variorum
Buchanani Schotia
St. Thomas
Ptri Lambardi sententiae
Josephus de antiquitatibus
(P)

[rechter kolom]

P
Libros continet XVI
Mercatoris Chronologia
Historia Ecclesiastica
Romanae scriptores
Tacitus Lipsii
Rerum Burgundicarum liber
Platina de vitis Pontificum
Dion Nicaeus
Palladii Historia
Hadriani Junii Batavia
J. Chrysostimi liber de Virginitate
Rolocus in Daniele
Richardus dinothus
Bonaventura de Vita S. Francisci

Severini Historia Ecclesiastica
Junii defensio catholica
Pelidanus de Statu Religionis

Q

Librorum est XVII
Lipsius in Senecam
Platonis Opera
Cubus alphabeticus linguae sanctae Strobaeus
Wolffii lectiones memorabiles tom IV

[49v]

[linker kolom]

Thesaurus Linguae Graecae tom IV
Justini Martyris Opera
Vieris de prestigiis
Opus Ciceronis
Lipii politica
Diogenes Laertius
Christianismus sempiternus
Thesaurus utriusque linguae

R

Libros continet XVI
Gesnerus de quadrupedibus
Beatus Antonius
Plinius
Athenaeus Casauboni
Thesaurus Linguae Latinae tom III
Frisius de emendanda Rep

[rechter kolom.]

Suidae Opera
Vocabularium tippo antiquo
Mitaei Historia universitates
Cronyk van Holland en Zeeland) Cosini antiquit.
Herodatis Halicarnacaeus
Ptolomaei Cosmographia
Julius Firmicus astronomus

S

Volumina continet VIII
Theatrum Vitae Humanae IV voll.
Erasmi adugia
_____ Opus Epistolarum
Seneca Opera
Casaubonus in Athenaeum

Finis

[50]

PASTOORSHUIS

Het huys dat tot een woning voor den pastoor der parochie gestigt was, stond op de hoek van de Papestraat, nu de Doelenstraat*, bezuiden de ouwde doelen, tegenswoordig toebehorende aen hoog edelen heere grave van Nassau, vrijheer van Bergen.

[in marge*volgens de manuscript van Westphalen]

ONDERPASTOORSHUIS

Het huys van den onderpastoor ende die der capellaanen en vicarissen waaren die huizingen tussche den Oude en Nieuwe Doelen in dezelve straat.

CAPELLE

van

O.L.Vrouwe

en

S. Jan Baptist

De eerste stigtinge dezer capelle, die in haare beginne klijn was, konnen wij niet te weten koomen. S.Eikelenberg geeft zig veel moeiten om dit in zijn nagelaaten schriften te bewijzen. Den heer van Heusen in sijn Batavia

[50v]

via sacra, steld sekeren Jan van Wieringen, priester, den stigter van deze capelle te zijn, dewelke volgens zijn zeggen, dezelve met 44 gulden 's jaars heeft begiftigd, met belasting van ter weeks drie missen en alle zon- en heilge daagen predicatie te doen.

Den eersten bouw, die zeer klijn was, heeft niet voor in 't laast van de 14^e off in het begin van de 15^e eeuw sijn begin genomen, dewijl die hoek van de stad ontrent die tijt /een/verdronken oort was en een waterpoel gantsch onbeboud.

Tot vergrootinge van dit Lieve Vrouwecapelletje en het bijvoegen vaneen tweede patroon, namentlijk S. Jan Baptist, ontrent het midden der 15^e eeuw heeft, volgens de oude handschriften van den heer Westphalen, hiervan zijn oorspronk, dus tekend hij aan:

Ontrent het jaar 1500 hebben de heeren van St. Jan te Utrecht, ridders van Rhodes en nu Maltha, zeer veel goederen gehad, zoo in het Kennemer gevolg als in Westvriesland, en in Alkmaar een retreatplaats, dog om eenige questien van groote goederen

zijn zij gelast een kleyne capel hier staande te vergrooten, soo vanweegen de graave /van/Holland als den bisschop van Utrecht, en alzo zij zelver bewesten de capel gelijk ook ten noorden haare huyzinge hadden, hebbe zij een fraye en groote capelle met een

[51]

toren gebouwd ter eeren van de Heilige Moeder Christi Maria en St. Jan, haar bouwerspatroon.

In deeze capelle hebben twee altaaren gestaan: het hoogaltaar van O.L.Vrouw en 't ander van S. Jan Baptist, hetwelke 't gildealtaar der peltsers was, dewelken voor hetzelfde haar vergaderplaats hadden gestigt A^o

Deze capelle was afhanelijk van de parochiekerk, welkers pastoor daar een Sacellanus [curatus] stelde om de bedieninge aldaar uit zijne naam te verrigten. Van deze capellaanen is er geen een tot onse kennisse gekomen.

Nevens dese capelle wierd ontrend het jaar 1550 een provenhuys gebouwd ter eere van St. Jan door mildadigheid der voornoemde ridders, heeren en andere godsdiertige persoonen, waartoe capelmeesteren in het gemelde jaar bij de regeering dezer stad verlof /ver/zogte en ook de vrijheid daartoe verkreegen, zooals blijkt uit het eerste resolutieboek dezer stad, folio 11 verso, zijnde van deezen inhoud.

Den 5 february stylo comuni werd door de vroedschap aan capelmeesteren van 't Lieve Vrouwecapel toegestaan, dat zij een gasthuys naast aan het capel soude /mogen/ fonderen.

[51v]

Dit hospitaal wierd gebouwd benoorden de voorschreven capel, uitcomende aan 't water des Verdoncken-oords, regt over een houte brugh ende St. Janstraat, nu bekend onder de naam van Hekelstraat. Hetzelve was geschikt ten diensten van manspersoonen, die door armoede, ziekens als anders, lang of corten tijd daarin verbleeven of geherbergt wierden. Den heer Westphalen meld, dat dit geestelijk gestigt in de revolutietijd tot burgerhuyzen is aangelegt, ja, dat bij zijn tijd nog oude borgers leevden, die hiervan geheugenis hadden en nog eenige overblijfselen gesien hadden.

De capelle waarvan wij hier gesprooken hebben is volgens de bekende contracten bij veranderinge van 's lands regeeringen, van de gereformeerde tot haaren predicdienst gebruykt blijvende, de roomschatolyken in 't bezit der parochiekerk tot ontrent het jaar 1580. Van Heusen in zijn *Batavia sacra* geeft uit een oud handschrift eenige inkomste en belastinge op die wij hier laten volgen:

*Item zekere goeden en renten toecomende onse Vrouwenca-

[In marge:*Noord-Hollandsche Oudheden, met aantekeningen van Van Rijn, p. 4.]

[52]

pelle binnen deeze steede tot Alkmaar gegeven van eenen goeden luyden puys om Goods wille tot onderhoud van godsdienste, die binnen de voorschreeve capellen dagelijks tot Goods eer ende dankbaarheid volbragt en gedaan, met alder eer en waardigheyt, dagelijcx drie missie als blijkt.

In den eersten vijf /pont/ groote, gegheeven van heer Jan van Weyringhen, ons uutrijkende is Gerrit Reyersz., weduwe mit haer kinderen, woonende te Schagen op die Nesse.

Item nog, van de zelvenden heer Jan, twee pont groot, uutrijkende een genaamt Theunis Segeresz., Cornelys Dirksz., Jan Freryksz, Dirk Dirksz., woonende up Langedijk binnen die bannen van Broek.

Item nog vier en twintig stuyvers up Gerryt Janssz. huys up Vromkenoort binnen der stede van Alkmaar.

Item nog dertien stuyvers up een huys in Sinte Pieterstraat, bewoont mits twee maechden.

Item nog ses stuyvers up een huys in Sinte Pieterstraet.

Item, hier en booven, zekere aalmissen in de handrijkelijcheyt, die ons ghemoet van eenygh goede luyden, doer welken wij onderhouwen de dagelix drie missen, alle sonnendagen ende apostilendagen een sermoen tot Goods dienst ende onderwijs der ghueder gemeente tot Alkmaar, mits dingsdaags ende saterdaaghs een misse mit orgelen ende lofsangen, Gode ter eeren ende zijn gebenedide moeder Maria alsdat betaamt etc. etc.

H

[52v]

H. GEESTHUIS

Onder andere godvrugtige gebouwen vond men hier ook

een H. Geesthuys. Bij hetzelfde was gevoegt een gasthuys waar in den rijzende man drie nagten mogt logeeren, zonder egter de kost genieten, welke gasthuys naderhand in de stadswaag is veranderd als lager volgen zal.

In dit H. Geesthuys waren drie altaren, van dewelken eene aan O.L.Vrouw was toegewijd, aan hetwelke een altijd durende vicarie gestigt is *anno* 1467 door eene Dirk Roelofse (in de originele brief staat Theodorici filii Rudolphi), welke eigen fundatie en brieve van permutatie bij de archiven dezer pastorie berusten, welkers obligatien off inkomsten was spruytende uit een stuk lands, gelegen tot Broek op Langedijk en is nu teniet nadat den *eerwaarde* heer Nicolaux Sirx uit handen van Pieter en Maarten Cornelisz., gebroeders te St. Pancras, ontfangen heeft een somma van 100 caroly guldens tot xl grooten vlaams, daarbij verpligt zijnde 's jaarlijkx vijf missen te leesen om te voldoen aan de intentie

[53]

der fundateurs, dus vind ik quas recepi Nicolaus Sirx Prb. Dit geld heeft heer Sirx gebruykt tot het maaken van een zilver [in tekst: lakens] altaarkleed.

Ten tijde der revolutie is dit H. Geesthuis tot een open pand gemaakt ten dienst des kistemarkers, verstreckende ook tot een wagthuys van den majoor en kaasmarkt, dog nu ter tijd tot een botermarkt, dog het gasthuys is al voor die tijd tot een stadswaag aangelegt zooals blijkt uit de hier volgende brief, bij welke den bisschop van Haarlem in 't jaar 1569 aan de reegeving van Alkmaar verlof geeft om dat ongewijde gasthuys over te brengen in S. Elisabethsgasthuys. De brief is van deze inhoud:

Nicolaus, bij der genade Gods bisschop tot Haarlem, doen kont een iegelijk, hoe dat de burgermeesteren en regeerders der stede Alkmaar aan ons ootmoedelijk versogt hebben als dat die stede het gasthuys is staande aan 't Heiligegeesthuys, wezende een ongewijde plaats, zoude mogen transporter in S. Elizabethsgasthuys, als wezende een bequamen plaats voor vreemde en armen persoonen, die aldaar geriefelijk soude kunnen gedient worden, alsoo die andere plaatse seer notelicke dienen zoude tot meerderinge van de koninglijke

majestyts waage ende profijt der voorschreve steden.

[53v]

Welke plaats anders maar een gasthuys is, daar de vreemde passeerende man drie nagten logys hebben sonder kost, soo is 't dat wij de zaak rijpelijk overwogen hebbende bevinden hetzelve grootelijks te tendereen tot profijnten der stad voorschreeven, hebben haar lieden geconsenteert, geaccordeert, geoctroyeert, consenteren, accordeeren en octroieeren mits dezen, dat de voornoemde supplianten 't voorschrevene gasthuys, wesende een ongewijde plaats, sulen mogen transporteren in 't Elizabethgasthuys en het gasthuis mogen emploieren tot vermeerdering van de koninklijke waag, behoudelijk dat de renten van het gasthuys allegader met de meubelgoederen samen mede zullen getransporteert worden en dat zijlieden de vreemde passeerende personen wederom zullen kopen een huis bij dat gasthuys van S. Elisabet tot haar gerief.

Aldus gedaan, onder ons zegel ten zaken hier beneden aangehangen, op den 3^e martii in 't jaar ons Heeren 1569.

Onder stond getekent

A. Buisz., *notaris* publik

In een oud manuscript vinde wij dit volgende aangaande het H. Geest aangetekent:

1542 is het voorslag op het Heyligen Geesthuis gekomen

1558 in de week na mey wieden de huizen bezeyde het Heylige Geesthuys afgebroken tot ruymte van de zuyvelmarkt en koften die huizen voor 3000 guldens, te betaalen op zeeven meydagen.

1582 op den 25 july is den eersten steen geleyd aan de nieuwe waag in 't Heyligen Geesthuys bij Thomas Adriaansz.

Nog is ons ter hand gekomen een origineele brief des bischops van Utrecht, rakende dit gebouw, zijnde op parkement in 't latijn geschreven en van de volgende inhoud:

“Florentius”

[54]

Florentius dei gratie episcopus trajectensis.

Dilectis nobis in Christo magistris fabricae, sive provisori-
bus novi hospitalis in Alcmaria diocesis nostra in plateâ qua
vulgare nuncupatur Hautille situatae salutem in domino, cultum
divinum semper augere cupientibus, ut campanulam qua mediante
perfideles ad divinum officium inibi peragendum vocari valeant
accipere possint super dictum hospitale apponere seu apponi sacere
possitis salvo tamen sure S. Matthiae ecclesiae, ibidem tenore
praesentium concedimus indictum facultatum harum cessione lit-
terarum, datum anno domini MCCCLXXXVI mensis mar-

tii die quinta decima.

Zslum signabatur

In het nederduits leest men aldus:

Florentius door Gods genade bisschop van

Utrecht, onzen zeer geliefden in Christus den bouweesteren of opzienders van 't nieuwe gasthuys in Alkmaar onder ons district, in de straate die gemeenlijk genoemd word de Houtille gelegen, de groetenisse in den Heere, om den dienst des Heeren altoos te vermeerderen, verzoekende off gij een klokje, waarmede de geloovige tot den godsdienst des Heeren aldaar te doen kunnen samen geroepen worden, verkrijgen moogt boven het gezegde gasthuys, dat gij dat kunt zetten of doen zetten, behoudens nogtans het regt des Matthijs kerk aldaar, staan wij toe, door den inhoud van de tegenwoordige. Ter bekrachtiging van deeze verleend en gegeven in 't jaar 1386, 15^e maart

[*1]

BESCHRYVINGE

Van de opkomste en voortgang deeser
PASTORYE
Haar begin genomen hebbende int jaare
zestienhondert en negen.
Mitsgaders de levens-beschryvinge der
PASTOREN
die dese gemeente hebben bestierd ende
het genen ten tyde hunner regering
is aangekogt, verbeterd
en voorgevallen.

Byeenvergadert uyt veele
oude geschriften en
aantekeningen.

[*2]

STIGTINGE
van dese
PASTORYE

Nadat de grootste raserneijen der reformateurs eenigermaaten wat begon te besadigen, ende haare bloeddorst naar 't ombrengen van zoo veele marte-raaren, zoo hier als elders, ten delen was gelescht, zoo is de schaaps kudde Jezu Christi alhier, wel eenigen tijd zonder eygene herders geweest, dog door gods goetheid niet geheel en al verlaaten; men vond nog mannen welken door een heijligen ijver gedreven deze

zugtende leden van 's Heilands strijdende kerk zelfs met lijvsgevaar te hulpe quamen, onder deze heeft uygemunt den *Eerwaarde* Heer Cornelis Hendriksz. wiens leeven van wij hier vooren N° 29 en ps^o beschreve vinden.

Het was dan tot aan den jaare 1609, dat men hier in deeze droevige toestand zat, in welken tijd het den Heere behaagde, na het bulderend onweer een zoete calmte te geven, ende Alkmaers gemeente weder met een eigen herder te voorzien.

[*3]

Tot meerder opheldering van 't geene hier staat te volgen, zoo laaten wij hier voor aff gaan een naschrift uit een relaas en beschrijvinge van den staat en hoenigheid der catolijke religie hier in Holland en de de andere provintien het welke den doorlugtisten en hoogwaardigen heere Iacobus de Laforre aardsbisschop van Ephesen en apostolische vicarius heeft bij een versameld, en voorgesteld aan zij Heiligheid Paus Alexander den VII^{de} en aan de uitmuntende Cardinalen vande Roomsche Kerk der Congregatie, der voortplanting des geloovs, te Romden 1^e April 1656 van welke relaas een copie berust * bij de archiven dezer pastorije

Uittrekzel.

Naar dat deeze man veele zakelijkheden hadde gemeld zoo teld hij op, allen de bisschoppen vanden Heiligen Willebrordus af tot den laasten bisschop toe, welke is geweest de een en 't sestigste, met naamen Frederikus Schenk, Baron van Foutenburg, welken tot aardsbisschop was verheven in 't jaar 1559, en heeft een en twintig jaaren die waardigheid bekleed gehad, hij is overleden in het jaar 1580.

Na dezen is niemand meer tot de bisschoppelijke waardigheid verheven, dog op den 8^e september van het zelve jaar 1580, is door den koning van Spanjen tot den opengevalle stoel benoemd Johannis

[In marge:* ziet inde archiven.]

[*4]

nis Brutelius zijnde een edelman, geboren inde Kempen in Brabant doctor in beyde de regten, apostolische proconoloraius en deken vande hoofd Kerk tot Utrecht, van tevooren reeds benoemd tot bisschop van Groningen, dog verbannen, is hij ongemijterd tot Keulen overleden

den 10 september 1600.

Nat dat deze gebannen was, is dadelijk door de doorlugtigste Hertogen Albertus en Isabella Clara Eugenia, princenenheeren deser landen, tot die waardigheid benoemd Sasboldus Vosmerus geboren te Delft licentiaat in de H.Godkunde, deken van de Collegiale kerk van O.L.Vrouwe in 's Gravenhagen, de welken reets na het overlijden van onsen aardsbisschop Schenk in 't jaar 1570 voorgevallen, was aangesteld tot algemeene vicaris vande openstaande stoel en in het jaar 1583 Bruthesius in ballingschap versonden zijnde al tot apostolische vicarius, wijl hij op den titul van Utrecht niet kon gewijd worden, zijnde die stad reeds door de reformatie bezet.

Het heeft aan de *Heilige* stoel goed gedagt hier te lande een apostolische vicarius, representerende de persoon van sijn Heilichheid aan te stellen, om door dit middel het geloove als uit de asche op te wekken te doen aanwassen, opdat dan alleen de overgeblevene catolyken aan deeze apostolische vicarius zoude onderworpen zijn, en zoo door zig, als door sijn meede priesteren soude tragten de regtzinnigen in het geloov te houden, ende afgewekene tot de

[*5]

schoot der kerke tragten weder te brengen; 't was daarom dat paus Gregorius den XIII^{de} gelukkiger gedagtenisse, in het zelve jaar 1513 den gemelde Vosmerus door een brieve (openebrieven) tot apostolische vicarius aan stelde aan hem toestaande, om de verte, en moeyelijkheid des wegs, den *Heilige* stoel te naderen, een zeer uitgestrekte magt en hem in al der moeyelijkste zaken tot raadsman gevende, den apostolische nuntius te Keulen, dewijl er elders bij afwezendheit der princen geen apostolise nuntius en was.

Door dien dan Vosmerus opden tytel van 't bisdom Utrecht niet kon gemijterd werden, zo leeft Paus Clemens den VIII^{de}. op het aandringen der voorgemelde princen hem een andere titus gegeven in de deelen der ongelovige, en is nevens die van Utrecht tot aardsbisschop van Philippen in het zelve jaar den 22^e september binne Romem gemijterd, en met veel geschenken van heilige gebeentens en een uitgestreckte magt, en zegen tot de bestieringe onzer kerke teruggezonden.

Weder gekeerd zijnde zoo heeft hij allen sijn vlijt en ijver aangewend, om sijn bijna verwoeste kerk te herstellen, en de herderlooze schapen van herders te bezorgen.

Deezen kerkvoogd dan onvermoeid voortgaande, om in deze Nederlanden de godsdienst op een goede voet te brengen, stelden onder anderen in het jaar 1609 indeeze onze pastorye tot eerste pastoor aan

[*6]

den seer Eerwaarde Heer **Henricus Loeffius**. Hij was zoon van Ludolphus Loeffius, geboortig van Kranenburg leeft te Keulen, in de Godsgeleerdheid gestudeert en werd van een gemeen soldaat, een krijgsknecht Jezu Christi in de Latijnsche historie van 't Haarlemsche bisdom 2de deel pagina 68 en 49 werd vermeld dat heer Loeffius reeds in den jaare 1603 tot de pastorye van Rijswijk was geschikt volgens een eygen landiggeschrift, van Sasboldus Vosmeer wij zien zijn sterfdag op het doodboek der Minderbroederen alhier aangetekent voorgevallen te zijn den 11^e november 1688, zoodat hij dus in het negenentwintigste jaar zijner herderlijke bediening is overleden.

Vinden in de archiven een nette lijst of inventaris der kerkelijke ornamenten welken den Eerwaarde Heer Loeffius met de dood heeft ontruimt en nagelaten, hij had zijn kerk aan de zuidzijde van de Lange Straat, genaamd het Blaauwe Paardt in Ransdorp het welke naderhand bij testamente geschreeven door notaris Heemskerk op den 6^e november 1645 van Jan Cornelisse Ransdorp is gemaakt, ten

[*7]

behoefte van deze gemeente tot een eygen kerk; onder die mits, van voor zijn ziel, en de ziele van zijn huysvrouw Neeltje Maartens te bidden.

Dit huys is daarna verkogt, en ontrent het selve zijn veel moeijelikheden opgeresen geweest, zoo als wij in vervolg hier na op zijn plaats zullen zien het afbeeldzel van heer Loeffius, en verschijde boeken met zijn naam getekend, hebben wij nog tot 's mans gedagtenis.

Den zeer Eerwaarde heer Henricus Ludolphi Loeffius dit sterffelijk leven afgeleid hebbende, heeft tot opvolger in zijn standplaats gehad.

Den heer & meester **Iacobus Molanus**. Welken men ook beschreeven vind onder den naam van Van der Molen, desen was den 8ste april 1637, vervallende toen op woensdag in de goede week, tot priester gewijd, en heeft op beloke Paasche daar aan vol-

gende zijn eerste misse gezongen, zooals hij zelfs aantekend in Marchand's eerste toom.

Dog schoon deze heer veelvuldige zaaken heeft

[*8]

aangetekend zoo vinde egter niet de plaats, nog nette tijd zijner geboorte vermeld, nog ook wanneer hij tot 't bestier dezer' gemeente is gezonden, zijn sterfdag vinde wij in het doodboek der minderbroederen alhier voorgevallen te zijn, in t laaste van 't jaar 1644

Den heer van Heussen, welke in veele zaken ontrent Alkmaar heeft gemist, stelt Molanus niet op den lijst der pastooren, nog maakt van hem ook in het minste geen gewag; dog wij daar en tegen kunnen door onweders prekelijke bewijzen, en klaare aantekeninge toonen, dat hij den heer Loefius is opgevolgd.

Dus tekend hij aan in Marchand 1ste toom gedrukt 1637.

Dit boek heeft aan zijn nazaten tot gebruyk gelegateert, den Eerwaarde Heer Hendricus Ludolphi, zijn eerste opvolger is Jacobus vander Meulen.

En uit Marchand blijkt dat hij van 't jaar 1640 tot 1644 inclus het zelve gebruikt heeft; het geene ook nog tot bewijs kan dienen dat hij hier is gestorven, is, dat op den inventaris der Kerke-

[*9]

lijke ornamenten gemerkt N° 1. dus staat aangetekend.

* Een oud wit casuiffel met welke Meester Jacob van der Molen is in de kist geleid.
en wederom in de lijst der ornamenten getekend N.4

* Welke Molanus met de dood ontruimt heeft, bij zij naa-
zaat de Eerwaarde Heer Gerardus Braassem den 11 mey 1651 onderte-
kend.

In de Toom welke handeld van t geloov tekend
hij het volgende aan.

Ik beveele uw mijn opvolger dat gij dikwils gedenkt

de ziele van Cornelia (Neeltje Maartens) in de Heilige offerhande bij welke ik gewoond hebbe, en van welke alles komt, dat uw word nagelaten indien zij het niet gedaan hadden zoude niemand mij opgevold hebbe, want ik sou zelfs arm geweest hebbe, en u niets hebben kunnen nalaten, wat lager staat. Dit is de recommandatie van mijn heer van der Meulen.

Dezen man heeft veel boeken aan de pastorye naagelaten welke met zijn eigen hand getekend zijn, onder dezelve vind men aber Besseus etc,etc,etc.

[In marge:* zie in de archive dezer Pastory.]

[*10]

Den seer Eerwaarde Heer **Gerardus Braassem**, is na het overlijden van de heer Molanus opgevolgt * dezen Brasemius, geboortig van Hoorn, was de eerste in de philosophische promotie tot Loven, en aldaar licentiaat in de H. Godkunde kano-nik der latherale kerk te Haarlem, en pastor van Alkmaar, alwaar hij in 't bloeyen zijner jaaren is overleden op den 25° july 1654†.

Wij vinden niet anders dan een enkel boek met 's man naam getekend, en een lijst der kerke-lijke ornamenten *numero* 4^{1o} die heer Molanus met de dood ontruymt heeft door hem eygenhan-dig geschreeven, en ondertekend den 11 mey 1651 Gerardus Brasemius

[In marge*zie in het Latijns Batavia facra
† Noordhollandsche oudleden met aantekening van Van Rijn 1ste deel pag. 173.]

[*11].

Den Eerw: Heer **Jacobus Gaal**.
Wierd naar het overlijden van aen Heer Braassem tot herder van deze aangesteld.: Hij was uit een aanzienlijk geslacht te Haarlem geboren, en op de universiteit te Loven volkome baccelier in de Godheid verklaart *

Deze Heer heeft hier de Pastorij bediend tot In den jaare 1657 wanneer dat Tuitjenhorn een eigen pastoor gekregen heeft * in den Eerw: Heer Jacob Gaal der waarts tot eerste pastoor is gezonden, en in desselvs bedieninge aldaar in een hoogen ouderdom overleden den 29 december 1688 het geene tot het vertrek van hier, aan dezen heer

aanleiding schijnt gegeven te hebben is waarschijnlijk geweest de moeilijkheid welke hij had met eenen Balthazar Schouten, aan welke het huys het Blaauwe Paard tot een kerk daar van te maken, getesteerd was ,gelijk sulks blijkt uit de archiven dezer pastorije, en 't was om deeze mogelijkheden dat de kerk door den opvolger van Heer Gaal verplaatst is geworden zooals in 't vervolg zal blijken.

[In marge:*In de pastorije te Tutjenhorn berust een gedigt waar uit blijkt dat den Eerw. Heer Gaal op den 22 majj 1653 te leven zijn eerste misse heeft gedaan.]

[*12]

Den Eerw: Heer & Mr **Reynerus Coetenburg**.
Deze Pastorije door het vertrek van de heer Gaal open gevallen zijnde wierd in dezelve geplaatst den bovengemelde heer Coetenburg zijnde uit een oud en adelijk geslagt te Alkmaar gebooren, hij was licentraat in beide de regten en te voren eerste pastoor in de uijtgestrekte polder de Zijpe.

Of nu heer Gaal in het Jaar 1657, aan in den beginnen van 1758 na Tuitjenhorn is vertrokken, of wel dat om hier voorgemelde moejelijkheid de pastorie eenige tijd heeft ledig gestaan vinde niet aangekend, doch egter zien wij op het doopboek dat den heer Coetenburg op den 15^e, mejj 1658 het eerste kind heeft gedoopt.

Deze heer heeft tot zijn standplaats gehuurt het huys de Blauwe Haan in de Langestraat voor honderd en veertig gulden 's jaars en het zelve tot een kerk geappropriëerd gelijk blijkt uit de quitantie der huurpenningen van 't laatste jaar huur door den heer Oerink.

[*13]

betaald. Herstellende daar bij het afgebrokene volgens de conditie en accoord tusschende verhuurder en heer Coetenburg aangegaan; het laatste huur jaar eindigde mejj 1670: ende quitantie is ondertekend:

Alkmaar	Jacob Adriaanse Hant
de 4 mejj 1670	Pieter Franse de Vries

Of van die tijt af, dit jegenwoordige huys, tot denjare 1673 toe tot het verrigten ven den

Godsdienst is gehoord, vinde wij niet bekend,
dog wel dat het selve in dit zoo even genoemde
jaar is gekogt.

Den Eerw: Heer Coetenburg verlied deze
waereld op den 16 september 1663.

[*14]

Den Eerw: Heer **Iohannes Blom.**

Deze was opvolger van den heer Coetenburg, hij
was geboortig* van Alkmaar en bediende de pasto-
rij maar weijnig jaaren , wanneer hij hier overleed,
in het veertigste jaar zijns ouderdoms op den
5^e janarij 1668 wij vinde niets meer dan tot
s'mans gedagtenis kan dienen dan alleen, zijn
geschilderd afbeeldsel het welke hier onder ons
berust.

[In marge:*Zie Historia Episcop Vide Sul Haarlem.]

[*15]

Den Eerw. Heer **Theodorus Oerinck,**
die den Eerw: Heer Blom in zijne ziekte
had bijgestaan is hem na zijn dood ins des
selfs bediening opgevolgd gelijk hij op het doop-
boek zelfs aangetekend.*

Hij was te Emmerik in Kleefsland gebo-
ren en heeft deze pastorijs bediend † tot het jaar
1675 wanneer hij verkoozen is tot pastor † en
Canonik van de Archidiaconale kerk van
St Martinus te Emmerik , en aldaar overleden
den 2de december * 1691.

[In Marge:*zie het Doopboek dezer Pastorijs
† Noordholl oudheden 1 deel p: 20
† St Algonda
* moet zijn october.

[*16]

Den Eerw: Heer **Nicolaus Sirix,**
wierd na heer Oerinks vertrek alhier gezonden
hij was te Woggenum in Noord-Holland geboren en
volbragt zijn studie te Loven alwaar hij den 16 oktober
1673 tot baccelier inde H: Godgeleerdheijt werd

verklaart en zijn eerste misse zong in dit zelve jaar.

Hij heeft de pastorie loffelijk bediend, was dierbaar bemind bij zijn gemeente en zelfs aangenaam bij de oncatolijke; edog, ontrent het aannemen van het berugte formulier, veel zwaarigheid makende, heeft zeer veel moeijelikheden moeten ondergaan, eijndelijk dit getekend te hebbende ,is in vrede ontslapen den 26 junij 1708 beschrijvende zijn schapen haar 's herders gebeente gelijk in de gedrukte treurdigten op 's mans dood uitgegeven kunnen zien.

Dezen heer was in zijn leeven een groot liefber van bloemen, zoo als te zien is uit de catalogus bij de verkooping van dezelve na zijn dood gedrukt uit welke penningen 1000 guldens gegaan zijn aan het catolijke arme kantoor hij heeft ook aan de pastorie besprooken alle zijn meubilaire goederen en lijwaad, uit gezonderd zijn kleederen ten zijnen lijven behoord hebbende.

[17]

Den Eerw:**Heer Johannes Heymenberch.**

Na de dood van den Eerw:Heer Sirix zijn der veel mogelijkheden opgeresen, dewijl in die tijd de zaken van den aards bisschop van Sebasten sterk woelden en men tenminste een pastoor verlangde die van de voornoemde prelaat gewijd was ondertusschen zoo * wierdeger door den heer Nuntius te Keulen gezonde den Eerw: Heer Bernardus Fox, dog dezelve heeft nooit de plaats bekleed.

Middelerwijl op dat de gemeente zig zonder herder bevindende niet beroofd zoude zijn van deze Godsdienst zoo heeft de goedheid gehad, dezelve waar te nemen den Eerw: Heer & Mr Johannes Heijmenbergg te Alkmaar uit een aanzienlijk geslagt geboren, hij is te Loven de vierde geweest in de philosophise promotie en te Romen op den 8 maj 1717 docter in

[*18]

de Heilige Godgeleerdheid verklaard den 13^e: van dezelve maand daar volgende en dus drie dagen na zijn overlijden alhier, was hij ingemelde stad Romen tot protonaris apostolicus aangesteld.

hij was ook canonik te Haarlem
al schoon men dien heer zeer ernstig
aansogt, om deeze plaats als herder te blij:
ven bedienen zoo heeft hij egter zulliks van
de hand gewezen, als zijnde op zijn eijgene
patrimonie gewijd, en te zwak van lighaams-
gesteltenis, om die last te dragen, dees zeer
Eerweerdigen man is in den Heere gerust
op den 10^e maj 1737 in 't 45ste jaar zijns
ouderdoms.

[*19]

Den Eerw: heer **Chrystophorus Sourhuis**
Deze pastory, in die tusschentijd bediend zijnde
door den eerw: heer Heymenberg, is eyndelijk door
den doorlugtigste heer nuntius te Keulen
hier geplaast den zeer Eerw: Joannes Chrijstophorus
Sourhuis, * geboortig van Emmerik te Keulen, phi-
losophie docter en tot Loven baccelier in de
godheid, tevoren pastor te Vollega en Sloten
in Friesland, naderhand in Deventer, van waar
hij hier quam in de maand november 1709.

Dezen herder heeft in den beginne zijner be-
stiering wegens de oneenigheden en kerkgeschil-
len veel hoon en smaat moeten ondergaan, dog
deze te boven gekomen zijnde, in vervolg van
tijd zijn gemeenten vredig en met veel ijver be-
diend, waarin hij de tijd van eenendertig jaar
heeft doorgebracht.

's Mans kragten sterk afnemende, als berij-
kende een ouderdom van 75 jaaren, zijnde twee
maanden minder als 50 jaaren priester geweest,
is in een sleepziekte gevallen en heeft dit sterfe-

[*20]

lijke leeven tegens het eeuwige en onsterffelijke
verwisseld op den 28^e mey 1740 's middags de klok
halff een uur.

Den eerwaarde heer Sourhuis was evenals zijn
voorzaat een groot liefhebber van bloemen. Hij
heeft om meer ruimte tot deze liefhebberij aan
te winnen, gekogt het huis genaamt de Mostert-
pot in het Fnidsen en het huis in de Nieuw-
straat, begrijpende twee wooninge onder een dak.

De kooppenninge hiervan zijn genoomen van het geld, gekomen van 't huys * Het Blaauwe Paard, dat verkogt was den 22^e february 1707 en de laatste kusting afgedaan den 4^e april 1708. Naar dat hij dan van agtren deze capitalen zooveel grond had afgenomen als tot de tuyn behoorde (demoljerede een grutterij tot het eerste weleer dienende), verkogt hij wederom de Mostertpot, blijvende het andre huys in de Nieuwestraat aan de pastorye. Wij vinden van 't een zoo min brieven nog aantekeninge als van 't andre, een groot gebrek mag men wel zeggen in dezen herder, dog was 't

[In Marge:* 't Blaauwe Paart is van gekomen 765 guldens.]

[*21]

alleen dit, maar zelfs zijn doop-, trouw- en doodboek zijn niet vrij van gebreken bij mij gevonde, welcken ik met veel moeiten zooveel in mijn vermogen was hebbe tragte te herstellen.

Het is ook geweest bij dees mans leeven dat gebouwd wierd de treffelijke kerk. Men begon dit werk in het jaar 1728 en 't was op den eerste zondagh in den advent 1730, als men den eersten godsdienst daarin verrigten, hetwelken men in de middelste glasraam van dit nieuw gebouw dus vind uitgedrukt:

1730
In Auguratur
Dominici prima adventus
Daniel Kleeff
Archit:

Tot het optimmeren van deez aanzienelijke tempel zijn afgebroken 2 wooningen en is een gedeelte van de grond der tuyn hiertoe gebruykt.

Voorts zoo is tot goedmakinge der timmeragie gebruikt een capitaal van *f* 1000:---:--- getesteert door Maartje Jacobs, in haar leven costeres etc. blijvende egter de last der jaargetijden,

[*22]

nog *f* 1000:---:--- gemaakt bij Pieter Hoogtwout en 't is dat uit deze somme dat het glas tot de kerk is behorende is betaald, zijnde het verdere onverrekend gebleeven.

In levende lijve hebben daar zonderling toe gecontribueerd Cornelis Hooghuis, treffelijk burger dezer stad, welken ook de gever van het orgel is, en meer anderen.

Tot goedmakinge van het resterende, dit is betaald uit de nagelatene boedel van Pieter Cornelisz. Comans, waarvan op een ander plaas omstandiger berigt can worden gevonden.

Dit gebouw heeft in 't geheel omtrent gekost *f* 2563: 5: 6. Het sierlijk altaar, door den voornoemde Daniel Kleeff gemaakt, is uit een bizondere mildadigheid bekostigd ende betaald door Grietje de Groot, geestelijke dogter, Catharina Paardebos en haar man Jan Jacobse Schouten, Maria Paardebos en haare man Jan Kroone. Dit heeft gekost *f* 2500:---:--- en het altaarstuk, op hetwelke den beroemden konstschilder Jacob de Wit de verrijssnisse Christi op 't heerlijkste heeft afgemaalt; hiervoor is door deesenzelven *f* 500:---:--- betaald.

[*23]

Het communiehek is betaald uit de naargelatene liefdensgiften van den bovengemelde Pieter Cornelisz. Comans.

Naardat wij dit rakende den kerkbouw hier hadden doen invloegen, is ons door den architect D. Kleeff nog dit volgende medegedeelt, namentlijk dat men dit werk op het sterk aandringen van heer Cornelis Hooghuijzen ende den heer Jan Hoogtwout in den jare 1728 heeft begonnen aan te leggen, zijnde door wijlen de heeren Nicolaas Poelenburg en Pieter Hoogtwout *f* 2000:---:--- tot dien eynde besprooken ofte bij testamente legateerd.

Den 6 april des voorgemelden jaars wierd de maat genoomen van de vlakke grond, voorts de tekeninge gemaakt ende een opstel der bouwstoffe, die tot het werk wierden vereyscht.

Op den 1^e october daaraanvolgende is de royinge gedaan door de twee stadsbaaze, 4 voet 10 duym oostwaards heen voorbij de keuken van de heer Carpentier in de lengte.

Den 10^e van dezelve maand is den eersten

[*24]

steen gelijid van dit gebouw door Eva Hooghuijsen, dogter van Cornelis Hooghuijzen, aan de noordzijde van 't altaar onder de holle pilaar.

In 't jaar 1729 is er bij de heeren van de regering eenig ongenoegen ontstaan wegens den ingank van de kerk en het voorwerk bij de straat heen; om het te voorkoomen door den bouwmeester Kleeff een tekening van verandering (op den 8 january) aan de heeren burgermeesteren is overgegeven, dog gaf geen genoegen.

Den 29^e dezelve maand wierd door hem een andre tekening aan burgermeesteren vertoond, dog quam wederom terug en vonden de heeren goed om van het werk oculaire inspectie te nemen, ten dien eynde wierd in deze commissie benoemd en afgelijid de burgermeesteren Daeij en Saskerus, geassisteert met den secretaris Schagen. Naar dat deeze heeren het werk hadde opgenomen, wierd door haar geordonneerd het voorwerk aan de straat te veranderen uit voorwendsel dat het te opsigtelijk was, soodat men toen 't voorportaal en den trap of opgang na 't oxsaal tot een woninge heeft moeken maken en dus den ingank tot de kerk van terzijden

[*25]

heeft geplaaft, waartoe zooveel gronds van de keuken des ouden gebouws is afgenomen.

In de maand augustus 1730 is door ordere van den eerw: heer Sourhuis gemaakt een predikstoel zonder kap, dezelve wierd den 17 juny 1731 in de kerk gesteld aan de zuydzijde van het altaer voor den uitgang der sacristie, dog is den 15^e maert 1732 wederom verplaaft ende geset voor de eerste pilaar aan dezelve zijde.

Den 4^e september 1734 is door den architect voornoemd opgesteld een model van 't nieuwe altaar en is volbouwd geweest in de maand december 1735. Dit altaar, met de schilderkonst, beeldhouden, verven en vergulden en al wat tot dit werk was behoorende, heeft gekost tweeduysent vijffhondert drie en 't sestig guldens vijff stuyvers en zes penningen.

Den 5^e oktober 1737 is op ordre van de heeren Theodorus Hijmenberg en Jan de Graaff gemaakt een slegte vuurehoute klankbort boven de predikstoel om te beproeven hoe het zoude bevallen en hetzelve dienstig gevonden

[*26]

hebbende, is door dezelve heeren gelast in plaats van dit een gladde kap en rugstuk te maaken met een duyff onder de kap in een rond van vergulde stralen.

Den 14 maart 1739 ordonneerde deze zelve heeren te maaken een ijken communicabank met het daaraan behorende snijwerk en verguldinge, beslaande de breedte van de kerk, de kosten hiervan alsmede van de predikstoel zijn betaald door Jan de Graaff uit de nalatenschap van Pieter Cornelisz. Comans.

[*27]

PASTORYE
in het Diglaarsteegje
gestigt in het jaar 1613

Den hoogwaarde heer Sasboldus Vosmeer heeft in den jaare 1613 nog een tweede pastoor na Alkmaar gezonden te weten:*

Den eerwaarde heer **B [Q] uirinus Costerus**.
Dezelve was gebooren te Assendelft, licentiaat in de godheid en kanonik van Haarlem, overleed den 25^e july 1632.

Den eerwaarde heer **Ioannis Caterus**,
was zij opvolger, zijnde een Antwerpenaar van geboorte en van families afkomstig uit Alk-

maar. Hij was mede licentiaat in de godheid, canonik te Haarlem en aardspriester over Noord-Holland, is overleden den 17 july 1656 en quam in zijn plaats

Den *eerwaarde* heer **Iudocus Vercampen**, te Schagen gebooren, licentiaat in de Godheid

[In Marge:Oudheden van Noordholl. 2 deel pag. 18.]

[*28]

heid, canonik van Haarlem, aardspriester over Noord-Holland, is gestorven.

Den *eerwaarde* heer **Arnoud Kuisten**, is hem opgevolgt, geboortig van 's Hertogenbosch. Hij was aardspriester over Noord-Holland, hij stierff op den 4^e van wintermaand 1667.

Den *eerwaarde* heer **Cornelis Keesman**,

gebooren te Grootenbroek, licentiaat in de godkunde, is na Kuistens dood pastor geworden en overleden 30 september 1680. Na hem is den 15^e october daarna opgevolgt

den *eerwaarde* heer **Theodorus Visscher**, een Amsterdammer, weleer hoogleeraar der filosofie te Loven *, lid van 't Haarlemsche capittel, aardspriester over Noord-Holland en Dregterland, overleed den 6 mey 1715, oud zijnde 72 jaar en 8 maanden.

Den *eerwaarde* heer **Ioannes Ringers**, gebooren onder de Langedijken, dog voor het grootste

[*29]

gedeelte in zijn jonkheyt opgevoed te Schagen, is door aanraaden van den hoogwaardigsten heer Petrus Codde, aardsbisschop van Sebasten, (bij gelegenheid dat dezelve in Noord-Holland was) tot de studie opgewekt.

Hij leerde in de laage scholen te Hoogstraten en voltrok dezelve te Mechelen onder bestieringe der oratoren, de filosofie hoorden hij te Munster, om het woeden des oorlogs in Braband en vervolgens de theologie te Loven in 't Hollands collegie, vanwaar hij in het jaar 1710 na Ceulen

trok om zig ter wijdinge bij den heer nuntius te presenteren, van welken hij buytens tijds geordend wierd ende den tonsuur ontfing den 2de october en agtervolgens de andere wijdingen tot dat hij eyndelijk den 9de november van 't voornemde jaar de priesterlijke wijdinge ontfing, waarop naar Holland gezonden zijnde, hij zijn eerste misse zong te Schagen op het feest van de heylige Catharina den 25 november 1710.

Weijnig tijds daarna wierd hij den *eerwaarde* heer Visser

[*30]

tot hulpe toegevoegd, wiens opvolger hij ook wierd in de pastorye en door den tijd ook in de andre waardigheden die heer Visscher bij zijn leeven bekleede.

Geduurende den tijd van zijn *eerwaarde* hier als herder is geweest, wierd hij door zijn gemeente tederlijk bemind, die naardat hij dezelve ruym 33 jaren met allen getrouwigheyt hadde bediend, tot haare groote droefheyd door de dood wierd ontrukkt op den 19^e augusty des jaars 1748 en kreeg tot opvolger

den *eerwaarde* heer **Amandus de Weert**.

[*31]

STAATIE
der *eerwaarde* **P.P. Iesuiten**
gestigt in 't jaar 16..

P: Cornelius Diust,
geboortigt van Delfft, was de eerste welken door den generaal dezer maatschappije naar deze stad wierd gezonden om onse burgeren met zijne priesterlijke bedieningen bij te staan, zulliks geschieden in den jaare 1592, dezen man heeft zig hierin trouwelijk gequeten, door doordien zijn zendinge zig tot nog andere Hollandse steden uitstreckte, zoo verpligte hem dit om daarmede in de wijngaard des Heere te arbeyden en 't was daarom en ook denkelyk om der vervolgingen wille, dat hij hier geen vast verblyff heeft gehouden, egter moet men hem aanmerken als de eerste uit de socetijt naar Alkmaar gezonden, waarop de stigtinge der statie eenige jaaren daarna is gevolgt.

Wij zullen hier doen volgen de paters welken hier van tijd tot tijd zijn gezonden, voor zooverre wij te weten kunnen komen.

[*31x]

P: Alkemade,
vinde wij in het jaar 1666.

P: Remigius Sybouts,
is hier overleden op den 8ste april in 't jaar 1672.

P: Petrus Stompwyk,
heeft het tijdelijke tegens het onstreffelijke verwisseld den 16 juny anno 1678.

P: Iansens,
dezen heeft die statie nog bediend gehad in het jaar 1696.

P: Florentius Montfort,
heeft verschijdene jaaren deze statie bekleed ende stierff in het jaar 1706 op den 4 july. Wij vinden hem hier al geweest te sijn in bediening 1697.

[*32]

Pater Petrus van Susteren,
heeft hier niet lang gestaan, want doordien haar *edele grootmogende* allen de paters der sociteyt bij placaaen in 't jaar uit den landen van Holland en Westvriesland quamen te bannen, zoo verliet hij ook deeze statie, welke van die tijt af ook leedig heeft gestaan tot het jaar 1740, wanneer de kerk en daarbij behoorende huisingen verkogt zijn aan Anthonij Rensman, *meester-timmerman*.

[*33]

STAATIE
Der eerwaarde *pater patriae* minderbroeders

P: Henricus Huberti van Buitendijk.
geboortig van Antwerpen, deesen wierd door provinciaal Judocus a Castro in het jaar 1622 den 10 augusty na Alkmaar gezonden, aldaar aangekoomen zijnde heeft een Guurtje Jacobs, weduwe Thomas van Sammer, hem in haar huys ont-

fangen ende daar 3 maanden van alles onderhoud gegeven. Daarna wierd hij geherbergd bij Henricus Pauw en Maartje Jans, egteluyden, zeven jaren lang en na 't afsterven van Maartje Jans voornoemd wiert hij nog twee jaaren lang uit hare nalatenschap onderhoude van kost, klederen, ect., desen man heeft ontrent 18 jaaren alhier zijne priesterlijke bedieninge geoeffend en is van zijn arbeyd gerust op den 20^e dag van juny 1640. Hij kreeg tot opvolger:

[*34]

P: Antoni Verhasselt.

Dezen pater Verhasselt heeft hier den tijd van dertig jaaren zijnen dienst verrigt en is gestorven den 23^e january 1670. Eene Trijntje Pieters Kerver gaf bij zejine tijd fl1000:---:--- tot het maaken en bekostigen van een remonstrantie.

P: Antoni Schuurmans,

heeft deeze staatie vier jaaren bediend en sterft den 24^e february 1674.

P:Migael Nuits,

was opvolger in 't bestuur deser gemeente. Bij sijn tijd bouwde men een nieuwe kerk waarvan dat bouwmeester is geweest Willem Danielsz. Kleeff. Pater Nuits verliet deze weereld den 23^e september 1689 en volgde hem op

P: Francicus Peters.

Dezevinde wij hier al geweest te zijn in't jaar.
IMG_7477

[*35]

1688 en dus nog bij 't leeven van pater Nuits.

P:Schoonhoue.

P:Schoonhoue

P:Henricus van Uiterwijk

Uit een hoog adelijk stamhuys te Vollenhoven in de provincie van Overijssel gebooren. Hij heeft zijn gemeente met groote ijver hier veele jaaren bediend en is na een langduurige en pijnelijke ziekte hier overleden in het jaar

P: Hermanus van Overbeek

Een gebooren Amsterdammer. Hij een sonderling voorbeeld zijnde van verdueligheid. Is de meeste

[*36]

tijd zijner zendelingschap alhier door zware ziek- tens en onbedenklijke pijnen aangetast geworden, welken hij met een wonderlijke lijdsaam- heyt heeft verdragen, hij was gelijk zijn voorsaat een ijveraar voor den Godsdienst en een ge- trouwen herder voor sijn schapen, overleed den 31^e december 1743.

P: Ioannes Vos.

[*37]

STAATIE

der eerwaarde *pater patriae* predikheeren
Deeze staatie vinden wij in de concordate niet bekend. De eerste paater van dese ordere hier gezonden was

P: Theodorus Hiacintus Hermanni.

Hij was een gebore Alkmaarder, voltrok zijn studie op de universiteit te Douay, daar hij na 't deffendeeren van een thesis tot licentiaat in de Godsgeleerdheyt wierd verheven, een zeeker request, door ettelijke aanzienelijke borgeren opgesteld, bragt bij den provinciaal Boquet zooveel tewege als dat *pater* Hermanni hier als eerste missionaris van den predikherenorden quam.

De voornaamste personen welken het gemelde request hadden ondertekend waren:

Jonk. Eduart Jacot, Heer van Dussen
Jonk. Jacobus Philippus Jacot, Heer van Axel
Jonk. Jacob Nobel
Jonk. Hendrik Pauw
Jonk. Wilhelmus Visscher

[*38]

Jonk. Johan Kies
Jonk. Fredrik Jacob Schimmelpenning
Jonk. Wilhelmus Joannes Kamay
Jonk. Jan Wittendeel

Jonk. Jan Raaphorst
Jonk. Pieter Raaphorst
Mr. Tymon Lucass
Mr. Jan Janse Rimega
Mr. Willem van der Meer
Mr. Jacob Madder
Mr. Cornelis Wittenhorst
Mr. Adriaan Gerrits Egmond
Mr. Jacob Claase Hulst.

Het was in het jaar 1629 dat desen pater uit zijn klooster te Gent vertrok en te Amsterdam aanquam, alwaar hij zijn zending ontving van den Hoogw. heer Leonardus Marius, vicaris van Haarlem. Arriveerde vervolgens alhier en nam zijn intrek in het huys van sijns broeders schoonmoeder, staande op de Lindegragt, daar uithangt Het Roode Hart, zijnde diestijds een brouwerij. Dog bij 't overlijden van deese vrouw

[*39]

ging hij woonen in de Doelenstraat op de hoek van de Nieuwesloot. Dit huys door de aanwas der gemeente te klijn wordende, kocht een huijs op de hoek van de Lombardsteeg daar nu het provenhuijse van den heer Johan van Nordingen staat, dog was van hetzelfde niet lang meester, dewijl hetzelfde wierd genaast door diegeene op welkers naam het was geboekt, dewelke vervolgens *Pater* Hermanni uit zijn eigendom, 't welken met zijn geld betaald was, deed verhuijsen, hierop zoo huerde paters broeder Arie Hermannie twee huizen in de Heere- of Verestraat in welke men een kerk timmerde, in welke pater mede niet lang zijn verblijf had, maar genoodsaakt wierd daar uit te vertrekken. Daarna ginck hij woonen in de Langestraat in 't huijs De Groene Papegay, alwaar hij is gestorven nadat hij 20 jaarde missie in deze stad was geweest.

P:Ægidius van de Abelen

Quam in pater Hermannie plaats in het jaar 1649, desen was mede een gebore borger

[*40]

en had tevooren de gemeentens van Warmenhuijzen

en Kalverdijk bediend, hij wierd hier gezonden door den hoogwaarde heer Philippus Rovenius, bisschop van Philippen, vicaris apostol, zijn opvolger was

P: Conredus de Jonge,
een Haarlems borger, naar welken in den jare 1660 hier is gekomen.

P: Bernardus de Baats.
Desen heeft 25 jaaren de statie bekleed ende is overleden in 't jaar 1685.

P: Henricus Wijnen,
was opvolger van pater de Baats ende bediende de statie zes jaaren, op wien gevolgt is.

P: van der Horst
Deeze stond hier maar wijng tijds en vertrok naar Amsterdam, hierop volgde.

IMG_7480

P: Joannes Baptista Waars Bergen.
Deese was licentiaat in de *heilige* godsgeleerdheyt ende is hier overleden.

P: Petrus Leroy.
Eer dat deze hier quam is voor weynig tijds de gemeynthe bediend door *Pater* Hyacintus Verrijken, dewelken na Amsterdam vertrok en aldaar besit nam van de statie bij de Jan Roodenpoortstoorn, terwijllen pater Le Roy hier stond zoo heeft hij huys en kerk, welken zeer vervallen en reddeloos waaren, genoegsaam vernieut, de kerkornamenten verbeterd en met verschyde fraeye stukken vermeerdert, zijnde genoegsaem allen het zilverwerk, zoo kandelaaren, lampe als anders, bij zijn tijd aangekogt. Hij is overlede den 13^e maart 1737.

P: Jacobus Leroy,
is zijn broeder opgevolgt en gestorven den 7^e maart 1741 en wierd opgevolgt van

P: Petrus Hellinx, Thomas

[*42]

Den eerwaarden heer

WILHELM DANIEL KLEEF,

zoon van Daniel Kleeff, architect en bouwmeester van onse nieuwe kerk, ende Geertruyd Koedijk. Is gebooren binnen de stad Alkmaar op den 26^e dag van lentemaand in den jare 1713. In den doop kreeg hij de naam van zijn oudoom, den eerw. heer Wilhelmus Kleef, in zijn leven pastoor van Graft en Rijp, overleeden den 16 junij 1665 en begraven te Limmen, gelijk men op de zarkpaal van zijn graff kan lesen. In het dertiende jaar sijns ouderdoms wierd hij ter schoole besteld te Achelen in het land van Luyk, hier bragt hij twee jaren door in het leere der Latijnse taale. Van daar vertrok hij in de maand october 1727 naar Geel om zijne leeroeffeningen te vervolgen, woonende aldaar ten huizen van den vermaarden en zeer geleerde heer Petrus Vennekes, rector aldaar. Hier verbleef hij tot in den oogstmaand des jaars 1728 en ging van daar ontrend het eyndigen der vacantie na Mechelen, om onder de bestiering der priesters

[*43]

van het oratorie, de kleijne schoolen te voltrekken. het was in deese stad alwaer hij in 't volgende jaar, op den feestdag van St. Jans geboorte, het H. Sacrament des Vormsels ontving en bleef alhier in het collegie der oratoren tot in de maand augusti 1732. in dit zelve jaar met het eyndigen van de vacantie begaf hij zig na de universiteit te Loven, in de pedagogie genaamd het Varken om aldaar in de philosophische studie onderwesen te worden, neemende zijn intrek in het Hollandsche collegie Pulcheria. den 19de en 20ste van de maand julij 1734 defendeerde hij in 't openbaar zijn philosophie draegende de thesis daar van op aan den zeer Eerw: heer Joannis Ringers, pastor van St. Laurens, canonik van Haarlem en aardsbisschop* over een gedeelte van Noordholland tot een dankbaare erkentnisse, dewijl hij door dezen heer was gedoopt, onderwesen en op desselvs aanraden de studie had begonnen; dus in dat zelve collegie blijvende wonen, is hij in de theologie beginnen te studeren.

[In marge;*moet zijn aardspriester.]

[*44]

Den 25ste meij des jaars 1736 ontving hij de kleine wijding en wierd op den 15^e juni 1737, subdiacon, doende in datzelve jaar den 20ste van de hoijmaand de sabbitalia over de zinnen van de H. Schriftuer, onder voorsitting van den heer Giaux, hoogleeraar in de godsgeleerdheid. den 12de december daar-aanvolgende wierd hij tot meester in de vrije konsten verklaart, defenderende in 't jaar 1738 den 7de januarij een thesis voor het bacca-laureaed over den eesten brief van den apostel Paulus tot de Corinthiaenen onder voorsitting van den hoogleeraer Natalis du Bois, en is den eerste van lente-maend daar op volgende diaken geworden en wierd in dit zelve jaar op den 24ste dag van den oogstmaand door oplegging der handen van den uitmuntendsten en hoogweerdigsten heer Thomas Philippus, aardsbisschop van Mechelen, cardinaal der H. R. kerke, tot priester gewijd: het was van dezen prelaat, dat hij zoo wel het vormsel als alle zijne andere wijdinge ontving, den 29ste september

[*45]

van het laat voorgenoemde jaar, zijnde het feest van den aarstengel Michael, zong hij zijn eerste misse in zijn geboortestad en eijgen parochie kerk, wordende aan het altaar geassisteerd door den zeer eerw: heer Ringers, pastor in loco als ductor. het was ook bij dezen heer dat hij als capellaan bleef tot het laaste van het jaar 1739 als wanneer hij zijnen ouden en zwakken vriend den eerw: heer Sourhuis tot capellaan wierd toegevoegd, verrigtende in deze hoedanigheid aldaar den eersten godsdienst op den eersten zondag van den advent, op welke zondag in 't jaar 1730 deze nieuwe kerk met het verrigten van den eersten godsdienst was ingezegend. hier bleef hij dien ouden en steeds verswakkende herder ten dienste tot aan desselfs dood, welke voorviel op den 28ste van bloeimaand 1740.

De pastorie dus vacant zijnde, zoo strekte den wensch en het verlangen van de-

ze herderloose kudde om hem tot haeren
zielzorger te mogen hebben, hier en tegen

[*46]

deeden zig eenig wijnige weder van ter zijden op
welken de vervulling van dit verlangen met
veel heftigheid zogten te dwarsboomen, het welke
gelegenheid gaf tot groote opschuddinge, zoo
dat eijndelijk haar *Edel Groot Achtbare* de
heren burgermeesteren zig met haar
hooge gezag hier in moeiden. Dog naar
alle dit woelen heeft het egter zijn doorlug-
tigheid den heer Nuntius te Brussel
goedgedagt op den 22ste september desselven
jaars de zending aen hem te verleenen, worden-
de door dezelve aangesteld tot pastor dezer ge-
meente, neemende in gevolge van dien op den
28ste october daar aanvolgende besitting van
de pastorije; en om voorts alle wargeesterije
en oneenigheden gantsch en al te dempen en
het schrijven van zoo veele naamloose vuijle
geschriften te doen ophouden, zoo heeft het den
voorgemelden heer den Nuntius behaagt
dese twee volgende brieven te doen afgaan,
zijnde de eerste geadresseert aan zeker
pater, ende ander aan Kleef zelve.

[47]

Luijdende de eerste dus:
Reverende Pater.

Omnibus, plane sive pastores sint sive ex communibus nos-
tris homines, qui indiscreto circa Cleeffii missionem zelo
aguntur adfirmare vel adscrere protest ac debet paterni-
tas vestra, nullum in missione sacerdotuem legitime ad-
mittie, nisi qui â nuntio apostolico Bruxellensi legiti-
me litteras missionis sua obtinuerit quarum vigore dum-
taxat, et sacerdotalia et pastoralia munera obire valet
cum ergo dominus Cleeff verus ac propius Alcmaria
pastor a me per litteras majores tales institutus
fuerit nemini prorsus de illius legitima missione dubi-
tare, vel minimum fas est de modis autem ac motivis
quibus ad ipsum instituendum adductus fuerim, nemo
inquirere aut scrutare debet, nulli quippe fidelium
licet superioris sui gesta ac examen revocare sed omni-
no esse debet, quod missio.
Ipsius per authenticas litteras legitima esse ostenda-
tur qui autem vel de veritate legitimae ipsius missionis

Wat nu aanbelangt den staat der pastorij goederen, zoo tot de huijzinge en kerk geschikt, en voorts hetgeen daaraan was behoorende, vond Cleeff alle, met het aanvaarde derselve pastorije, in een deerlijke en gantsch reddeloose toestand, op het huijs stonden nog drie jaaren verponding te betaalen, aan de kerk ornamenten was weinig of niet de hand gehouden, en dus kragtig reddeloos en vervallen, het huijs-raed en meubilen hetwelke men de naam gaf tot de pastorije te behooren, was meereendeels zoo als de altaargoederen gansch afgebesigd, en die men mij toedeelde van zeer geringe calibre, men rekende een spiegel een spiegel te zijn, een kas een kas, een tafel een tafel, een douzijn servetten, schoon van soortement en merk verschillende, ging door want men vooronderstelde het getal was

[*51]

vol : hier wierd geen agt gegegeben, nog onderscheid gemaakt of men een groote of kleijne spiegel of wel een ligte off zwaare ketel gaff, neen, 't scheen genoeg te zijn dat men maar volgens de naam der stukken en niet na de hoedanigheid te werk ging, op dus daanigen wijze voldeed men aan den inventaris.

Ten blijke hoe deze pastor het kerkegoed gevonden heeft, is zulx bij hem aangeteijkend in zeker boekie onder de archiven van de pastorij berustende.

In het jaar 174* heeft dezelve doen maken een tabernakel en op het zelve een kruis en throon alle met goud verguld.

Nog deed hij in het jaar 174* een koperre kerkkroon van 24 armen en blakers, hangende dezelve in het midden der kerke. 1750 liet hij agter inde kerk onder het orgel een holte maaken bij wijsen als een capel-

[*52]

letje afgeslooten met een hekje, waarin hij deed

stellen een houten met tin bekleede doopvont, en boven dezelve een deksel met een koper kruis. In dat zelve jaar is bij hem van kerkmeesteren gekocht een graf in de Groote Kerk gelegen in de zuidergang, getekend met n° 196 tot begraafing van hem, en de pastoren die hem in deze pastorie zouden opvolgen en alhier koomen te overlijden. Op de zark van dit graf staat uitgehouwen een kelk met een hostie daar boven en rondsomme de rand: hier lijd begraven heer Ewoud Fransz. Hoogeland, Obiit 1623

Dezen heer Hoogeland, een godvruchtig priester die alhier in het gasthuis als provener zijn kost gekocht had en in het zelve ook gestorve is, lijd alhier begraaven, en is dit graf van dezelve afkomstig, zie fol. 45vso.

[55]

Mannen en Vrouwen Cloosters
het
Minder Broeders Clooster

Gelegen aan de westzijde van de Paape, of Doelenstraat was eer het tot een Klooster wierd aangeleid het Heilig veld genaamt omdat aldaar zeven priesters woonde die een Heijlig leeven lijdten.

In het Jaar 1447 wierden dese Klooster broeden daar gefundeert als uit het volgende handschrift is te zien.

* Dit jaar is het klooster van de Minnebroers tot Alkmaar gefondeert, op die plaats genoemt het Heilige Veld, den 12 feb. overmits dat daar seeven priesters bij malkanderen eerlijke woonden.

Haar Kerkje nu in het Stads Magazijn verandert is tot het plegen van den Godsdienst plegtig ingeweid geworden 1486 als blijkt bij dit oude manuscript.

* 1486 Dit jaar is de Minnebroeders kerk ingewijd binnen Alkmaar.

In dit klooster is dikwils het capittel gehou-

[in marge:* *Manuscript* in Stads Bibliotheecq.]

[55v]

den van haar ordere als wij aangetekend vinde.

* 1473 Dit zelve jaar is het capittel van de Minnebroeders binnen Alckmaar gehouden.

1499 is het capittel van de Minnebroeders binnen Alckmaar gehouden op den eersten zondag in mej.

1534 't zelve jaar is het Capittel gehouden van de Minnebroeders binnen Alckmaar.

Op dit klooster hebbe de nieuwgezinden 't eerste het oog gehad om het kerkje tot hun Prediking te gebruiken dit volgende doet het ons sien

* Den eersten september naar den noen , is is den heer van Brederoden met zijn huisvrouw en twee susters van den Prince van Oranje met ettelijke paarden geadsisteert binnen Alckmaar gekomen en was gelogeert in de Doelen, en is des anderen daags bij juffrouw Willimina geweest haar vangende in haar srek bedde, en van daar gaande, komende buytens hujs so word hem in handen gegeven een request van sekere burgeren van Alckmaar, omme te hebbe de Minnebroeders kerk om aldaar de nieuwe religie der nieuwe predikanten te mogen prediken voor de Gereformeerden, welke request den heere van Brederode geleesen heeft, en bij monde voor antwoord gaf (soo sommigen seggen) dat sulk versoecken in zijn macht niet was want het rogatie waren: en daar na ontrent vier off vijf uren is den heer van Brederode met sijn familie uijt Alckmaar getrokken, soo haast als Brederode uijt Alckmaar vertrokken was, sijnder eenige quaatwillige gelopen inde Minnebroeders kerk met bijlen en anderen instrumenten en haeren handen

[56]

en hebben het Minnebroeders klooster geweldig overvallen, en alles aan stukken gesmeten, de broeders binnen het convent sijnde, dit hoorende en siende, sijn metter haast uijt het convent gelooopen, elck soo hij best mogt, de eene over de muur den andere door het water geswommen, maar des anderen daags sijn de broeders bij de magistraat en de wet weder in het convent gebracht.

Het is ook aan dit convent aan welken de dolle rasernej eerst haar meesterstuk toonde , want in het Jaar 1573 is dit klooster tot de gront toe gede-

moljeert zoo als ons de oude aantekeninge doen zien, naderhand in 't jaar 1656 zijn van de ruine dubbelde paardestallen gebouwd met een woonhuys, waar in men herberg houdt tot gerijf der paarde en vee handelaars.

* Petrus Opmeer spreekt van dit clooster met grooten lof, en vergelijkt het met dat van Milaane in Italien staande onder opsigt van de H: Ambrosius: en waarlijk niet zonder reeden: want Godvrugtigheid en geleerdheid, vond men in de klooster broederen van dit convent bij uitnemendheit uiblinken, doende door haar predikinge en onderwijzinge, veel nut aan Gods kerke; ten eijnde zes van hun het H: Geloove met haar bloed door een wreede en schandelijke martel dood hebben bevestigd: wij zullen met weijnig woorden dese kloekmoedige soldaten Jesu beschrijven, en daar bij in het kort haar martelie doen volgen

[In marge: * P: Opmeer Hollands Martelaars boek Pag: 20.]

[56v]

P: Daniel Arendonk,

Guardiaan,

Was gebooren te Kamperveen gelegen in de provincie Zeeland, begaf zig in zijn jeugd naar Loven, alwaar hij hem langen tijd onder het bestier van voornaame mannen in de H: Godsgeleerdheid deed onderwijzen, waar na hij zig onder de ordre van den H Franciscus deed aanneemen, in welke hij uitblonk door veele soorten van deugden: P: Opmeer geeft hem dezen lof; dat hij was * een man geliefd bij alle vroomen, een ijverig voorstander der catholyken Godsdienst, aanzienlijk door zijne geduurige zorgen, vasten waken, en bidden; waar door hij zelfs in de fleur zijner jaaren, zeer bleek was geworden; hij bezat ook een bizondere kennisse in de H:boeken en schriften der oudvaderen; gevende daar van dagelijks blijk tot stigtinge van zijn medebroeders, en niet tegenstaande dit alle had hij altijd een klijn gevoelen van zig zelven, hem minder schijnende te wesen als anderen, door zijne eerbaarheid, dedrigheid, Godsdienschtigheit was hij ten hoogsten agtbaar, alle deeze uitmuntende hoedanigheden konde hem voor de woede der booze niet bevijlige, maar integendeel dedden se

[In marege: * P Opmeer martelaarsboek 2 de deel Pag 22.]

[57]

hem te hatelijker zijn in haare oogen waarom zij dan ook deezen standvastige belijder (nevens vijf zijner medebroederen die wij hier laten volgen) door een wreede martel dood hebben omgebracht.

P: Cornelius Van Diest

Hij was oversten van S^t. Clara Klooster, gesproten uit een eereijke familie en rijke ouders, wiens ouderdom (volgens * Opmeer ter oorzake van zijn gewisse nog een volcomen jeugd vertoonde, men stelde hem, zoo om zijn geleerdheid als welsprekendheid, een der voornaamste predicanten van zijnen tijd te zijn zijne leerredenen schenen vol van de Goddelijke genaden, en besprengt met het zout des evangeliums zoo dat den geest des heeren ten vollen in hem uitblonk.

P: Iohannes Nardenus

was tweede pater in het zoo evengemelde klooster een zeer liefallig en aangenaam man, hij was ook kostermeester der Minnebroeders kerk.

P: Louis Van Arquennes

Gebooren in Wals Braband; was nog nauwelijks

[57v]

twee Jaaren geprofessijd geweest, een zeer zeedig jongeling was hij zegt den heer Opmeer

Hadrianus Goudanus

leeke broeder

Deezen bediende het poortierschap van 't klooster

Engelbregt Ter Hoog

leeke-broeder

Vinden wij beschreeven te zijn geweest een zeer sober en arbeidsaam man. Deze zes seraphimsche helden door geen dreygementen van het geloove weesende af te trekken, zijn op de volgende wijze om het leeven gebracht.

Het was in de maand junij 1572 wanneer men deese eerwaardige mannen met geweld in hun klooster aangreepen, dezelve daar op een verwoede manier uit sleurden, en in de gevangenis dezer stad op sloot: men hield haar drie daagen in be-

waaringe, maar 't schijnt dat men hier de handen niet
aan haar derfde slaan omse dan het leeven te koomen,
't welk denkelijk wel hier uit voortgaam om dat

[58]

burgermeesteren nog maar kort 's geleden hunne
bescherminge hadde beloofd, met toe zegginge van zorge
te zullen dragen, dat geene van de kloosterlingen had
den te vreesen, alzoo zij aan lijft nog goed niet bescha-
digt zoude worden : Onaangezien deze beloften en
verzeekingingen zoo liet men toe dat deese zes belijders
door eenen kapiteijn Foxus , een vries , van wreeden
aart, met wagens na de stad Enkhuijzen wierden ge-
voerd, den gezegde hooftman en zijne Spits-broederen
deden elk het hunne daar toe, om dees onnozelen allen
smaad en mishandeling te doen gevoelen; in gemelde
stad gekomen zijnde leverde men haar over aan den
gouverneur Gerard van Berkenrode, een afgevallene
priester, dewelken de geestelijke broeders, tot af-
wijkinge van het geloove zocht te brengen, dog geen
verwin ziende; en haar te tandvastig vindende gast-
hijse over aan de barbaarse wreedheijd der beulen,
welken dit geestelijk gebroederschap op een ontmen-
sche wijze onder veel bespottinge ter galge voeren, en aan
dat schandhoud met de strop verworgen; op den 24ste van
de maand jun/lij 1572 in den vroegen morgenstond;
de ontzielde lighaamen, liet men ten spot langen
tot 't vallen van den avond, wanneer men die af deed;
en weg voerde buijten de Noorder poort, alwaar mense

[58v]

met eenig slijk en slijm door de zee opgeworpen ten
delen bedekten, dog dezelve zijn naderhand op een onbe-
kende plaats begraven.

Op deeze zes
vrome belijders en martelaren
zij dit toegepast

Ons vaderlijke stad , verbreekt hier trouw en woord,
en ziet oogluijkende aan mishandeling en moord
van onbevleete deugd, gehuisvest in zes mannen
uit haare wal gehaald gekneveldt en gespannen
Enkhuijzen door de strop het leven uit geblust
dus heeft zig razernej in martelbloed verlust
gelukkig drie paar broers, gedood in 't ogtent krieken.
u zielen snellen heen op Cherubimme wieken,
bekranst met eeuwig loof, in 't zalig Vredenhof

daar gij in 't wit gekleed, zingt uwen schepper loft.

S:Catharina Klooster

Het oude Convent de H: Maagd en Martelaresse Catharina

[59]

rina toegewijd A^{no} ... op een stuk lands genaamt de Kroft, bewesten aan S:S: Mattijs en Lourens kerk het welke door den tijd merkelyk vergroot en verrijkt is, wij vinde dit klooster bij meest alle kronijkschrijvers, vermeld met de naam van het oude Beggijnhof, maar integendeel is zonneklaar, dat nog dit of de andre kloosters die van dezelve met de naam van de ronde of jonge Beggijnhoven genaamt worden, waarlijk kloosters, en connen geweest zijn; de nonnen van dit convent, leevden na de regel van St Augustinus

* 1469 Was Lijsbeth Jansdogter priorinne van dit S.Catharina convent en bezegeld een parkemen; te brieft, met het beeltenis van S: Catharina bij sig hebbende rad, ende zweerd, de tekenen harer martelie en nevens haar ondertekend Dirk Sijmense Aalbout haar buijtenvoogd, heer Jacob Jacopse Raaphorst haare biegtvader, en Jacobs Broeder Rembrand.

Het is in dit convent geweest dat volgens van Heussen twee nonnen door 't vallen der tooren van St Laurens kerk verpletterd zijn in 't jaar 1468 den 29 october.

Dat dit Klooster rijk geweest is, en groot inkoomen had blijkt uit dit Volgende door den

[In mare:* Deze parkemente brieft was onder den heer Westphalen berustende.]

[59v]

Heer Westphalen naar het origineel gecopieerd, waar in veel aanmerkelijke dingen voor comen.

1543 Moeten geven den 10:^e Penning van al onze huis, land, bos, lijfrenten niet uitgesonderd en A^{no} 1544, hebben alleen gegeven de 10 Penning van lantrenten, bosrenten, en hijpotheek houdende op land, en zijn aldus aangebragt.

de hooge Wert affter Ritsvoort s'jaarsf... 45: --- : ---
die omloop Geestmeert op.....,,... 30: --- : ---

Gerinx bos en Lomars lant	15: --- : ---
Witte heeren lant	20: --- : ---
de Rietcamp s' jaars genomen op	10: --- : ---
die noocht Lanbert Jacobs	25: --- : ---
die Seven ackeren s ' jaars	8: -- -: ---
dat grise Land s 'jaars	40: --- : ---
't Landt Overdie	23: --- : ---
die Falscamp op	15: ---: ---
dat Twelant	20: ---: ---
die Drie percelen op Jaanegeest	41: ---: ---
die Moocken	34: ---: ---
Prossen lant samen op	17: ---: ---
Catrijn Heermans lant op	17: ---: ---
die havercamp van on	4: ---:---
Bagijne ven daar wij Ossen op	27:---:---
	<hr/>
(saldo).	391: ---: ---

IMG_7376

[60]

die oude Begyne ven.....	f... 20 :---:---
ons Deel aan Maarten Luytjes Lant.....	6 :---:--
Comen Pieters Ven s'jaars op.....	17 :---:---
die Kalief ven.....	7 :---:---
't lant van Jan Crijnen.....	10: 10:---
Calverdyk Oude ven.....	10 :---:---
Warmenhuyze aan Rosye sloot.....	8 :---:---
Floris ven tot Scagen.....	10: 10:---
onze Hofsteen zaete tot Nijrop.....	46 :---:---
't Akersloot onder Moersven.....	11 :---:---
sie Binne ven tot Uitgeest	14 :10:---
dat Hofland Crommenyerdijk.....	14 :---:---
die Evoet.....	5 of 7 gul.
Meynert Symens lant.....	5 of 7 gul.
te Limmen oude Begijne ven.....	16 :---:---
dat Hoflant tot Castercom.....	34 :---:---
tot Heemskerk.....	9 :---:---
dat Steene weytje belient KM.....	27 :---:---
(saldo)van de andere zijde	391:---:---

f. 661:10 :--
=====

Volgen al onse losrenten	
van drie kamers over Canistraat.....	f... 18:---:---
huys van Hilgont over onse poort.....	2:---:---
die weduwe van Delmans camer.....	1:---:---
op Vetting goet s' jaars.....	6:---:---

[60v]

(saldo) van de andere zej	f...	27	----	---
op die Vijff Hofsteeden s'jaars	f...	25	----	---
op een Huys op de Leet s'jaars	,,	1	----	---
op huys S. Pieterstraat	,,	1	----	---
op 't Varken op den dijk	,,	2	----	---
Out eygen Huiswaart	,,	---	6:	8
op Han Dous lant goet aldaar s'jaars	,,	11:	2:	3
op Claas v Egmonden goet	,,	5	----	---
op Maarten Roemers goet	,,	6:	5:	---
op Arien Alberts goet	,,	6:	5:	---
op Emet Zaerts goet	,,	6	----	---
op Bijnaerts goet s'jaars	,,	5	----	---
op Claas Pieters goet	,,	6:	5:	---
op Willem Cornelis	,,	5	----	---
op Anna Dirxs broeders te Scermeer	,,	2:	5:	---
Pieter Gerrits te Graft	,,	4	----	---
op Reyer Reyersz	,,	3	----	---
op Fokel Pieterss	,,	1:	10:	---
op Romer Simonss	,,	4:	10:	---
op Jacob Belmerss	,,	6:	5:	---
op Symon Janss	,,	6	----	---
op Meynert Symonss	,,	3:	10:	---
op Jacob Dirkss	,,	3	----	---

Volgen de lijfrenten 't convent...f... 141: 3: 11
Op Lieve Vrouwe Capel t' Alkmaar...f... 10:----

[61v]

(saldo) Van de andre zijde	f...	151:	3:	11
op Dirk Ysbrants	,,	5	----	---
op Anna Dirkx	,,	2	----	---
op Maarytje Jacobs	,,	1	----	---
op Wendelmoet Janss	,,	10	----	---
op Catrijn Fredrikx	,,	9	----	---
op onze Maters lijff	,,	3	----	---
op Aafjen Gerrits lijff	,,	12	----	---
op Griet Dirkx	,,	6:	10:	---

209:13:11

661:10:---

f... 871: 3:11

{In marge:* De voorschreeven goed koop landhuur zou op het dierste monse tijden ael waardig sijn f. 1800:----}

Nota de hofsteede te Oude- en Nieuwe Nie-
rop, groot ruym 33 morgen 1550 en 53
verhuurt 150 gulden vrijgelt mal-
les, en vet scaep.

Dese hofstede in goede tijden wel
het morgen 30 guldens is 1050 gulden en
soo andre landen naadvenant

[In marge: Wij vinden nog in een oud handschrift in het jaer *Anno 1685.].

[61v]

Klooster zelve geschreven dit volgende:

Die in 't jaar van LXXVIII in die maand van junius
opten xxix dagh heb ik rekening gedaan voer onse susteren
van al 't geen dat ik ontfangen heb van qeun 't geld sout onse pa-
ters door ontfangen.

Item in den eersten heb ik haar ghelevert hondert rinse guldens
Item II langre suleuren croesen
Item eendopste croes
Item een stael
Item xii kljne croeskens
Item x lepelen.

Dit sulver werk hebben zij met malkander vercoft het loet voer
twintichstalfve stuyver ende dat gelt hebben sij bij die hon-
dert gulde geleit ende van dat gelt hebben sij een handteiken
gelost van lxx gulden dat welken onze pater ende ik
't sjaame geleent hadde, want hij hadde dat selfde gelt noch bij
hem toe hij vermoert worde van die Goesen ende dat ander gelt
hebben die susteren met malcander gedeelt.

Ariaan Simons maitgen en
Machtelt Jans susters

De Mater van dit convent met den guardi-
aan der Minderbroederen hadden ook het regt

[62]

ter begeeringe eener vicarie op St. Nicolaas al-
taar inde Groote kerk als uit de volgende
aantekening van den heer Westphalen blijkt.

1545 Zoo hebbe wij Mater en Gerrit Dirass als con-
fessoor (of patroonen) van St. Catrine clooster binnen Alk-

maar met die gardiaan der Minnebroers Pieter van Delft en zijn vier secreten gegeven Jan Fredrikss. van Bergen alias Macht, ast hoort een capelrije ofte beneficie in Alckmaer kerk op dat Comans autaar geheten St.Niclaas altaer, en moet altijd begeben worden van die pater oft confessoor van S^t.Catrine convent voorsz. met die voorsz. Gardiaan en vier van zijne secreten, en rust die copye des briefs onder die Minnebroers ende ander te Bergen onder die vrienden van Macht, ast hoort.

Dit klooster is naar de ommekeringe van des lands regeringe veranderd in een tugt en verbeter huis, en voorts in wooninge voor gemeene luiden.

[62v]

Klooster van S. Maria te Nasareth.

Dit convent is gebouwd in de Capestraat A^{no} 1428 en wierd bewoont bij maagden levende na de regel van St. Franciscus van Assijsien, genaamt tertiariesissen dit was het grootste der kloosteren deser stad, zijnde een de fuggelbouw hebbende een kerk met een spitse toren dezelve was vercierd met drie altaaren en een orgel.

Het hoog altaar ter eeren van Jezus Maria, en Joseph opgeregt, was pronkende met zeer konstig beeldwerk, vertoonende de groetenisse kruisinge etc. etc.

Een van de twee mindere altaren was zeer konstig door Jan Schoorl geschilderd.

1522 was Heer Symon Symonse van Hoogdorp niet alleen biegtvader van dit klooster, maar ook rector: en heeft eenig land onder Schagen voor dit klooster besprooken voor een eeuwige misse.

[63]

1536 was Pater **Anthoni Wiselaar** van Schagen rector van dit klooster, wanneer het zelve gelde aan de stad Alkmaar tot den oorlog geleend heeft.

1566 was **Maarten Jacobse**, rector die naderhand te Bergen pastoor is geworden.

1570 den 20ste october was **Gerrit Janse** pater, en **Jacob Reijerse** buytenvoogd, blykt by seker proces in 't welke diende **Jan Claasse Salman** als procureur.

1556 kocht dit klooster van den koning van Spanjen de lobbeweyd te Huisweert groot drie morgen voor zeventienhonderd guldens de koopbrief was te Brussel ondertekend bij de Graven van Egmond en Momerencij en andere.

1548 staan onder Groed landerijen bekend behorende tot dit klooster.

Wij vinden dat in 't jaar 1473 **Lijsbet Jans** dogter daar in maater is geweest.

1572 in de bekende revolutie syn de nonnen verdreven en alles jammerlijk verdestruerd, en

[63v]

men veranderde dit klooster tot de naagegenoemde gebruiken, namentlijk de kerk in de Latijnse scholen, welke eertijds agter het stads huis waaren, daar men nu justitie doet zooals uit het volgende handschrift is te zien:margenota.

*1595 Dit zelve jaar wierd de Latijnsche schole van agter het stadhuys getransporteert aan 't jonge Bagijnhoft over Oude Doelen.

Het patershuis dient 't hant tot een woning voor den rector, en het kloostergebouw zelve is veranderd in een weeshuis, in 't welke de weezen uit het Huisarmen huis den 15^{den} february 1576 zijn overgebracht.

Dit Huisarmenhuis pleeg van ouds te zijn het Terminarishuys der predikheeren van Haarlem; in het jaar 1541 hebben daar volgens schrijven van den heer van Heussen gewoond pater Conradus Simoens Terminaris en broeder Judocus van Zoetend leke broeder.

[In marge:* tot onderhoud dezer schoole is uit de goederen der abdije van Egmond toegeleid twee duyzend gulden 's jaars als blijkt uit het eerste resolutie boek dezer stad in dato 15 december 1578.]

[in marge:*Oud handschrift berust in stadsboekerije.]

[64]

de verdere huizen dit klooster behoorende
en in de Doelenstraat staande ; zijn
eerst bewoond bij de predicanten, en na-
derhand verkogt.

Van de laaste geproffesside zuster die haar
alhier denkelyk onder een waarelds kleed zal
hebbe opgehouden vinde wij de naam geweest te zijn
Neeltje Jacobs: de welke hier volgens het dood-
boek der Minderbroederen overleden is 1625
dus vinde wij dit aangetekend:

1625 Obüt suster Neeltje Jacobs, ultima superstes
en professus sororibus 3 regule conventus sanctie Francis
a Alcmariensis

En obiit 13 november 1642 vroukje Hendrikx les-
te religieus van de darde orde van S. Fransciscus

[64v]

Het convent
van

St. Salvator *en* zyne Moeder Maria.

Wanneer dit klooster gefundeerd en aange-
leid is zulliks is door de tijd uit de geheugenisse weg
genoomen, dog 't schijnt zijn opkomste verschuldigt
te zijn, aan de begunstiging van de abt van
Egmond, dat het ter eeren zoo als bovengenaamd,
en, in den beginne is gesticht, zulliks blijkt uit
dit oude reverijn.

Ter eeren van Salvador en zijn moeder Maria gebenedijt
die ons mensche te saamen uyt liefde hebbe bevrijt

Dit klooster is in het jaar 1344 merkelijck vergroot,
en aan het zelve gevoegd een gasthuis ter eeren van
de Heilige Elisabeth weduwe, voor armen zieken,
om daar gediend, en opgepast te worden, tot welken
dienst zig de aanzienlijkste en rijkste deser stad
lieten vinden; als onder andere de vrouwe van Eg-
mond heer Aland de Onderschie, ende Mr. Nico-
laas van der Graft. priesteren de kosten van de aen-
bouw etc. droegen, dit gesticht in staande op de grond
van Syberyck Heijnemans, bewesten de Paternostraet

[65]

Wat regel de nonnen van dit klooster volgden hebben wij deswegens geen vaste blijken kunnen vinden dog dit is zeker dat zij volgens haare regel de zieken mogten off moesten tendienste staan, en naastdenkelijk gasthuys nonnen geweest zijn (zoo men se in Braband noemt levende naden regel van S. Augustinus

1465 Verkogt de maater van dit convent, een groot erff aan de heer Jacob Matthijse priester, leggende over haar klooster om daarop te timmeren waar van wij in het vervolg breeder zullen spreken.

1523 heeft de mater een contract gemaakt met heer Cornelis Adriaanse priester en zijn moeder dat zij haar huys en vrugtgebruyk zoude behouden, op zekere conditie, staande het zelve naast het hospitaal van S^t. Elisabeth.

Ontrent den jaaren 1569 heeft den eersten bisschop van Haarlem verlof gegeven om het hospitaal bij het H: Gasthuys met dit gasthuys te vereenigen zoo als men zien kan uit den brief

[65v]

[in marge:daar van gegeven pag 53.]

Na de geloofsverandering als de nonnen uit dit convent verdreeven waaren, is het O.L. Vrouwe Gasthuys vanagter het stadhuis daar nu de gaaremarkt staat, verplaatst in dit klooster

In het jaar 1548 hadde dit L.V. Gasthuys goederen te Groet als blijkt uit het schotboek aldaar en 1550 landen onder Heylo en Bergen.

* 1589 't zelve jaar is 't leproshuys gevoegd bij 't manne gast huys om beter onderhoud te hebben, tot daar anders in voorzien zal werden en is bij provisie een nieuwe leproshuys opgerecht buiten de Kennemerpoort; staat op die oude plaats daar 't leproshuys gestaan heeft eer het verbrande.

1607 is hier nevens het pesthuys getimmerd deze gasthuysen worden voor het meerendeel door proveniers bewoond en door regenten en regentesse geregeerd

[In marge:* qua manuscripten stads boekken in bewaring.]

[66]

S. Anna klooster.

Dit werd ook wel genoemd het Witte Hoff en was gelegen aan de noordzijde van de Lange Nieuwesloot wanneer of door wie het zelve zij gestigt vinde wij bij geene geschriften aangetekend dit convent was geen der minste dezer stad: was voor het meerendeel rontsomme in 't water leggende en met muragie afgeslooten voorzien met brouw en werkhuyzen afgezonderd van de groote huyzinge in welke men de reventer en de slaapkaameeren etc. had.

Dit klooster wierd bewoont door Canonikerse reguliers diergelijke men nog vind te Aken Viville en Bergen in Henegouwen en waren voor 't meerendeel bestaande uit adelijke jonk vrouwen of rijke patritie.

Haar kerk was klijn en mogt veel eer een lof of huiscapel genoemd worden dagelijks wierd daar de misse gelesen egter stond het deeze geestelijke vrij ende het was haar geoorloft buiten haar klooster 't zij in de parochie of andere kerken haare godsdienst te verrigten.

A^{no} 1482 is dit convent merkelijk verbeterd met

[66v]

het aankoomen der chainonesse van Hoorn, om de woede des oorlogs van daar geweeken, welken hier haar in trek naame: onder dezelve vond men er van de familien der Banjarts, Albout, Wijdenes, Cruyff, Pilgrom, de Jong en Heemskerke alle zeer aanzienlijke huyzen, men bouwde ontrent dees tijden toorn, welke zoude gediend hebben om vande zelve den vijand of eenig naderde gevaar te ontdekken dog eenige willen dat deezen toorn te tijde van Sonoy zij gemaakt.

De heer Westphalen tekend aan dat in het jaar 1523 heer Cornelis Adriaan van Huysduynen priester aan dit klooster maakten een fraay legaat als ook aan de kerk van Alkmaar voor zijn uytvaard en

jaargedijde als mede aan het kapel van de St. Moeder Gods.

A^{no} 1552 was dit convent zoodanig in 't verval dat men daar maar negen zusteren in telden welke verzogte aan George van Egmond bisschop van Utrecht om tot haar onderstand en 't kloosters onderhoud eenige vaste goederen te mogen verkopen het welken haar door dezen kerkvoogt op zekere conditie wierde toegestaan zoo als blijkt uit een brieff daar van verleend den 26^e october 1554, die ondertekend was Lamzweerde

[67]

Den 21 juny 1576 vinde wij dit gebouw door koop gekoomen te zijn aan jonkheer Diderich Sonoy gouverneur van Noordholland, daar na was daar eygenaar van Meester Willem Bardesius welkers zoon jonk Arnold Bardesius het 1644 verkogt aan jonkheer Engelbregt Ramp cum sociis, de welken, de boomgaard, brouwen, werkhuizen daar afnamen, en aan de stad en particulieren verkogten om daar huizen op te timmeren houdende het groote huys en tuyn aan haar zelve 't welken in April des jaars 1691 wederom is verkogt aan heer Jan Gerritsz van der Nijenburg voor *f* 5200 guldens aan wiens naazaaten het gebleeven is tot het jaar 1744 wanneer bij het uit sterven dezer familie de heeren van Foreest als erfgenaamen daar eygenaars van wierden, welk heeren het in veylinge wederom verkogten aan particulieren desen deeden het kort daar na wederom over aan de diaconye dezer stad welke het met communicatie van burgermeesteren tot een oud mannen en vrouwen huys aanleiden stellende daar in den eerste van slagtmaand 1744, 4 oude mannen en 40 vrouwen met een binne vader en moeder tot het bestier over de huyshouding.

[67v]

S: Clara Klooster

Even buyten de stadswallen en Geesterpoort heeft gestaan een klooster ter eeren van S: Clara: het zelve was gestigt in 't jaar 1505 om het zelve te bevolken zijn eenige nonnen van de strenge regel van St Fransiscus genaamt de Arme Clarissen van ter Goude daar ingeplaatst.

Den bouw van dit klooster was volgens Westphaalen deftig en van een groote uitgestrektheid palende tegen de stadswallen ten oosten

ten zuyden de Egmondervaart en de stads rij:
weg ten noorden, was ook rondsom in zijn
muuren besloten.

Haar kerkje werd in 't jaar 1509 pleg-
telijk tot den godsdienst ingewijd en 1507 heeft
den rentmeester Claas Corf bij testamenten
veel goederen besprooken en een fray glas in haar
kerk zeer konstig met zijn vrouw ende quartie-
ren geschilderd gegeven.

Onder de biegtvaders van dit klooster vin-

[68]

de wij 1531 eenen pater Nicolaas, en in 't jaar
1572 eenen pater Cornelius van Diest die den mar-
telaren palmtak verdiend heeft van welke
wij in de beschrijving van 't Minnebroeders kloos-
ter pag 56 verso omstandig hebbe gesprooken.

Dit klooster in 't woede der nieugezinde 1572
ten eenemaal verwoest ende grond en puynhoopen
gekogt door eene Albert Cornelisse Comans.

Nu in onze daagen zijner geen meertekenen
meer van te zien want het erft of gront is nu
gedeeltelijk in de stads walle verandert en ook
in tuynen voor de rest inde stadshouten.

[68v]

Het Lieve Vrouboers klooster,
buiten de stad.

Dit klooster heeft gestaan bewesten Oudorp niet verre
van Alkmaar het zelve nagestigt in het jaar 1469 door
Albert van Raaphorst, schout van Haarlem en
rentmeester van Hertog Philip van Bourgundie op een
erve genaamt Zwaanengeest tusschen de kasteelen
Nuburg anders Middelburg en Oldenburg.

*Westphalen wil dat klooster al zoude ge-
bouwd geweest zijn 1234 en dat gemelde Albregt het
zelve in 't jaar 1467 met consent van bovengenoem:
de hertog het zoodanig zoude vergroot hebben ende
versterkt dat het in tijde van oorlog voor een burg
strekke.

*1522 was broeder Adriaan Petri van Vroor Carmeliet en Sijmon Petri getuygen over een testament gemaakt te Oudorp.

1541* gebruikte deze Carmelisen van Klaas Crof drie morgen land voor 16 guldens sjaars.

[In marge:*A. Westphalen in zijn aantekening.]

[69]

1563† Nu is het Carmeliter klooster buiten Alkmaar afgebroken bij Dirk van Teylingen en 't zelve verkogt door oudheid aan den prior van de Carmeliten tot Haarlem nogtans buiten consent van den pater van het zelve convent, die genoemd wierd broer Quaadsaat en in't afbreken van 't zelve convent heeft aen prior van Haarlem alle de meubelen met alle de glaazen staande inde raadkamer die zeer schoon waaren met hem na Haarlem gevoert.

† daar na heeft een conventuaal vande Carmeliter order die daar opgeprofessijt was, en uytlandig is geweest was in een ander Convent hem gestelt opposant tegen Dirk van Teylingen cum sociis en heeft geopposeert en is in regt ontfangen en heeft zijn habitatie genomen in de vervalle kerk, die een weynig is gerepareert geworden, dat hij bequamelijk mogt woonen dog in de revolte van den lande van Holland ontrent het jaar 1572 is het altemaal gedestruert en de broeder is gaan loopen.

[In marge:† Oude mancripten in stadsboekery.]

[69v]

S. Wilbords Convent,

buiten Alkmaar,

in de banne van Hijloo.

Dit convent is gestigt in of ontrent den jaare 1400 ter eere van den Heiligen Willibrordus, voor broeders levende na den derden regel van S: Franciscus van Asysien onder de wandeling wierd dit klooster Blinken genaamd de Regeering van Alkmaar nam het zelve in haare bescherming 1417 de opene brieven daar van verleend zijn te zien in van mensens' historie der bisdomme * het was een klooster van een grootte uitgestrektheid.

1438 hebben deze broederen den regel der reguliere canoniken van S:Augustijn aangenomen en dus hun grauw habijt in 't wit verandert waartoe gelegentheit schijnt gegeven te hebben, het afbranden van het reguliere klooster van S. Jan Evangelist te Amsterdam het welke zoo als Pontanus verhaald op Allerehyligenavond 1532 is verbrand het zij door ongeluk of wel op ordre de regeering aangestooken terwijl de canoniken de vesper zongen ** tot welkers weder opbouwige en Amsterdamse regeering geen-

[In marge:*oudhed: en gestigte van Noordholland 2 deel pag. 23.]
[in marge** pagina 230.]

[70]

sints haare toestemminge wilde geven, maar in tegen deel belettede zij zulliks met alle kragt 't was daarom dat deeze paters genoodzaakt waren na een goed heen komen om te zien, en begaven haar hier op tot de broederen bij Heijloo werdende hun persoon en goederen dit Convent ingelijvt den verdrag brieff geeft den heer van Heussen op* in zijne historie, als mede nog een brieff van Georgius van Egmond bisschop van Utrecht gedagtekend den 9^e: october 1535, onderstond Jo Beijer.

Deze regulieren Canoniken zijn ontrent het Jaar 1560 ontslagen van het klooster leven, door dien de goederen van het zelve wierden toegewezen tot het opregten van een cathedraal capittel van het nieuw opgeregte bisdom van Haarlem en deze reguliere Canoniken wierden waareldlijke Canoniken gevende Paus Pius den 4^e: hier toe zijn dispensatie door een bulle verleend den 1^e: maart 1560* de leebroederen bij het te niet te doen van dit klooster wierden in de Abdije van Egmond geplaatst de wijle den nieuwen Haarlemse Bisschop ingevolge de bulle van booven gemelde Paus Pius, deze abdije tot een bruijschat was toegewezen.

[In marge:*Oudheden: en gestigte van Noordholland 2 deel pagina 23.]
[In marge:* Kennemerland: Oudheden door van Rijn.]

[70v]

De reguliere canoniken die uit dit Con-

vent, tot de Cathedrale kerk overgingen zijnde volgende.

Den Prior Heer Saffius, wierd proost

Pieter van Bergen

Rochus Cauchie

Alstenus Bloemert

Niklaas Heussen

Ioannes Krimper

uit dit klooster heeft Godefridus van Mielo, tweede bisschop van Haarlem zijn intrede gedaan **X**.

1470 heeft in dit klooster gelogeed en is gedfroi-eerd den gevlugten Koning van Engeland, Eduard den Vierden.

1453, is Nicolaas Torenburg Ridder en schout van Alkmaar in dit klooster begraven.

† 1556, was aldaar nog Prior Broer Cornelis, en de Nicolaas Verdeel procurator.

Ontrent het jaar 1571 is dit gebouw ten enemaal verdistrueerd, en tot gemene bouwlanden geslegt.

Tot dus verre hebbe wij de kerken en kloosteren zoo binnen als kort onder deze stad gelegen, naar ons vemogen uit de oude handschriften daar van nog overgebleven vertoond: wat aangaat de Heilige Vaten tot de offerhande behoorende, mitsgaders Cibo-

[In marge: *Kennemerland: oudheden X*, 1 deel pag. 150 † Westphalen in zijn aantek.].

[71]

rien, goude en zilvere stukken tot den Godsdienst en altaar versierselen dienende, zijn ingevolge de ordenantie der algemeene staaten vergadert binnen Dordrecht in de maand julij 1572 bevolen van den plattelande uit de kloosters en kerken in de steden te brengen ten * behoeven vanden Prince van Oranje en de kosten van den oorlog en schoon dit eenig ongenoen bij sommigen veroorzaakte men ging egter daar meede voort, en wannneer men niet spoedig genoeg dese bevelen naquam, zond men 2 of 3 soldaaten dan na het eene, en dan weder na het andre dorp; daar zij de Ciborien, kelken, en andere kerkelijke jueelen uit tempel en kloosters haalde, met bedrijvinge van veele moetwil en geweldenarije.

Nu gaan wij over tot de beschrijvinge vande

Godshuijzen welken hier na maate van stads groote zoo veel, ja meer, als in eenige stadt dezer provincie worden gevonden.

Dog eer wij dit doen, zoo zullen wij hier eerst nog laten volgen twee egte copijen uit origineele parchamente bezeegelde brieven rakende het zo even gemelde clooster te Heijloo; bij de eerste word door die geestelijken aan Engbrecht Willemszoon Ramp tot een vrijen

[In marge:*Cronyk van Alkmaar Amsterdam: 1725 pagina 125.]

[71v]

eijgendom opgedragen een elsen-bosch gelegen onder Bergen; en door den tweeden burgermeesteren dezer stad aan die van Haarlem getransporteert de geregte helft van dit convent der regulieren.

Wij broeder Jacop Koenisszoon prior tot Heijloe broeder Ewout Willemzoon Supprior, ende broeder Aelbrecht Procurator, ende mit die gemeen cappitularen. bekennen mits dezen bi consent van onsen oversten prior van Sijon vercocht te hebben ende vercoopen mits deezen Engbrechts Willemzoon Ramp een els-busch mit die grond soe groot ende klein als 't gelegen is en besloet is aan Engbrechts land gelegen in den ban van Bergen genoemt dat Reguliers busch, ende dat met die lasten van hondert hondert en xxviii hondert welke hondert hondert ende xxviii hondert bevoorwaart zijn te nemen tot Engbrechts Willemszoon lasten van behoudelic dat Engbrecht voirgenoemt daer of corten en trecken sal alsulcke palen van landen als die convent hadde in 't jaar van vijftien hondert ende seventwintich in januario in die ban van Bergen ende dat dair en boven dair meer is dan men weet te bewiesen dattet convent toe behoerde in januario anno XXVII dat salmen Engbrecht dair en boven corten en de ofslaan die ander lasten sel Engelbrecht Willemzoon ende zijn erven op hair nemen tot ewige dagen, van welke vercopinge wij kennen voldae te wezen van Engbrechts Willemzoon Ramp die leste penninck mitten eersten beloevende den selfde Engbrecht dit voorschreven land ende bus te vrijen ende te waren sonder enich opstal nae den ban dair dit zelve landt ingelegan is. In kennisse der waarheijts soe hebben wij onse Convents zegel hier beneden aan-

[72]

gehangen ende gebeden onsen oversten voirgenoemt dat hi zijn zegel hier onder mede aangehangen woude als hi gedaen heeft op ten xix in Augusto Anno vijftien honder ende XXVII.

Die vande regeering der stad Alkmaar is van
desen inhoud

Wij burgermeesteren, schepenen, ende raden der stede Alkmaar doen condt ende te wetenen eenen ygelycken dien 't behoort dat wij volkomen last procuratie ende speciaal bevel gegeven hebben, ende gheven bij dezen, den eersame Jacob Dirxszoon tegenwoordig burgermeester Doedt Janszoon Medenblik oud burgermeester ende Adriaan Heijndricxsoon Rabbi tegenwoordig schepen dezer stede. Omme van deze stede wegghen voor den schoudt ende schepenen van Heijloo te cederen op te dragen ende te transporter den burgemeesteren ende regierders der stad Haarlem, tot der zelve stede behouft de gerechte helft van 't reguliers convent binnen de jurisdictie des voors. dorps van Heijloo gelegen, groot in 't geheel vijff morgen, bij den stoop sonder maet mitte voet gestooten, met alle die melioratie timeragie en den aen-cleven vandien, die de stad Haarlem mitten jaren XV^c seven en tnegentig, in't geheel sal mogen aanvaarden, ende daar mede voortaan doen haar geliefte, belent zijnde aen't west die stad Haarlem mitte reguliers wijlanden, aan 't noorden Jan Pieterszoon Paephorst, alias Moers Jan, an 't oost die Westerwegh, ende an 't zijden joncheer Adam Verduijn, en de die voorschreven helft van 't reguliers convent metten aen-cleven vandien te beloven te vrijen ende te waren als buyrlandt, ende voorts

[72v]

generael ende specialiter alles daar inne mit daar aen-cleeft te mogen doen dat wij present zijnde souden cunnen ende mogen doen, belovende van waerden te houden alle't gene bij voorschreven onse gecommiteerden in 't gundt voorschreven es mit daar aen-cleeft oft dependeert, gedaan zal worden, onder alle verbanden van rechten daar toe staande, all zonder arch ende list, in kennisse van deze hebben wij burgermeester, schepenen en raden voornoemt 't secreet segel den voorschreven stede hier beneden aangehangen op ten sestendagf Anno XV^c seven en tnegentigh.
Was getekend

M. Hoven.

Wij kunnen hier ook nog bij doen dat in 't Jaar 1630 tus-schen de steden Haarlem en Alkmaar verschil geresen zijnde wegens een somme van f.60000.- welken spruittende was van een legaat uit het voorgenoemd reguliers klooster bij genaamd Blinken komende uit de goederen van dit convent, zijnde bij het afbreken en te niet doen van het zelve, de zoo evengemelde somme gelds, aan de naast daar bij gelegen kerk geaccordeerd en toegewezen, dog dit verschil is door den Hove van Holland naar gehoudene proceduren ten voordele van de Alkmaarders uytgesproken, die deeze penningen hebben aangelegt tot bouwen van een groot en zeer konstig orgel plaatzende het zelve in 't wester-

deel van de Grote kerk dezer stad.

[73]

**Proven ~ huizen
voor
mannen & vrouwen**

Het huis van zessen,

Dit huys staande in de Oude Heeren en nu genaamd Schoutenstraat, bewesten het raadhuis dezer stad. Is gestigt door Dirk Sijmens de Jonge van About, heere van Boshuijsen, eenige erffgename van den zeer rijke en vermaarde rentmeester Klaas Korf, tot een woninge voor zes oude arme mannen. Een gedeelte der stigtung brief die luid als volgt.

* Eerst voor ende alvorens, soe es mijne meninge ende uijterste willen, dat men zal doen timmeren twee camers, daar ses oude arme mans in zullen mogen wonen, of henluijden coopen twee huijzen ontrent de kerk van Alkmaar, daar die ellix een schoorsteen met een privaat mogen hebben ende gebruiken, ende daar toe eenen plaetsche daar zij 't samen eten zullen, ende onder, ende over met ligt ende barning met een jonkwijf om henluijden te dienen, en al te haalen dat zij behoeven, voor welk jonkwijff men ook een kamerken zal doen maken dat zij op haar zelve mag wezen, daar toe ik disponeeren uijt mijne geresste goeden, de somme van twee hondert rinsguldens 't sjaars, of dat men die zelve twee hondert rinsguldens 't sjaars coopt op zekeren steden of dorpen daar men 't beste betalinge zal mogen gekrijgen, en dat terstont naer mijn doot.

[In marge:* Noord-Holland: oudheden met aantekeninge, van Rijn Pagina 28.]

[73v]

Den heer van Heusen zegt, dat dit huys nog door mildadigheijt van Godvrugtige luiden eens met 2000 en andermaal met 6000 guldens is begiftigd.

1518 den 6 Julij is na 't voltoojen van dit gebouw een accoord gemaakt, 't welk Westphalen schrijfft onder hem was berustende, behelsende, dat de weduwe van Jacob Pijnse, Andries van Bronkhorst, en Jan van Heemstede voor hare huijsvrouwen elk zal hebben te begeben voor altijd, twee Proveniers plaatsen, en van dezelve eene stervende, desselfs plaats weder met een ander te vervullen.

Anno 1600, is gerezolveert dat jonkheer Arent van

Scerpenseel in dit Provenhuis zal hebben twee mannen de familie van Bronkhorst een, de familie van van Woerden en van Vliet ook elk een.

Den heer Westphalen tekend aan, dat den heer van Scooten f. 2000 aan dit huijs besprak waar door hem vergund wierd een Provenier in het zelve te benoemen.

In dit zelve jaar 1600 wierd als Provenier aangenoomen eenen Jan Pieterse Ipelaan van Heijloo.

1624 is door Lambert van Bronkhorst daar in gesteld Joost de Grebber, zijnde een Edelman die

[In marge: *Noordholland: oudheden met aantekeninge: van van Rijn, Pagina 23.]

[74]

in't verval was geraakt.

Nog vinden wij * dat in 't Jaar 1521 zig de familien van Pijnssen, Bronkhorst, en van Heemstede, zoo voor haar zelve als ook hare nakomelingen, verbonden om jaarlijks uit de inkomste van dit gestigt uit te keeren 14 guldens tot het houden van jaar getijden, voor Klaas Korff, en Dirk Alboud zijnen zone.

De Proveniers zijn onder andere deze regulen ter onderhoudinge voorgeschreven, namenlyk dat zij op Zondagen en Feestdagen s'morgens ter hoog misse, en 's na middags ter versperen moesten verschijnen om voor de zielen van haar weldoenders te bidden, voorts genieten zijde kost, drank, vuur en ligt hebbende elk een byzonder kamertje, en zijn heden 1746 alle zes plaatsen met Roomsche vervult.

[In marge: *A. Westphalen in zijn aan tekening van de godshuizen.]

[74 v]

Riedwijks Provenhuis

Dit heeft wel eer gestaan op de hoek van de Kerkstraat het zelve wierd opgerigt in 't Jaar 1440 door eenen Does Janszoon schout van Alkmaar welkers voorzaten veel daar toe besprooken hadden, het zelve was geschikt voor Zes arme vrouwen, de Riedwijken hier het bestier van hebbende, gaven aan de predikheren in 't ge-

zegde huis een vrijen intrek, als zij tweemaal sjaars hier en in Westvriesland quamen garen.

Door versterven en des tijds verandering, is dit gebouw gekomen aan de familie van Van Veen, in het Jaar 1650 bewoonden het Adriaan Van Veen, en 't wierd eindelijk 1688 om schulden verkogt.

Proovenhuis in de Hoogstraat

Wat tijd of door wie dit gestigt was vinde wij niet, het was een lang steene gebouw onder een dak ende ter eere van Cristi vijf wonden opgetimmerd, het zelve stond aan de Oostzijde van de Hoogstraat, ende

IMG_7391

[75]

wierd bewoond by vijff arme vrouwen dewelken boven de vrije woninge s' jaarlijks genoten een half kinnetje boter, zes ton turf, 50 eyeren, en op Kersmis en Paashe een schaapenbout in 't gemeen met een halft roggebrood s' weeks ten tyde der revolutie is dit huis vernietigt

Abts Provenhuis.

Gefundeert A^{no}: door den Abt van Egmond dog door Jeronimus Jansz Priester en zone van Jan Gerritz Bailiuw van Nieuburg zeer verbeterd als onder andere in 't Jaar 1541 wanneer hij zijn eigen Huys, staande beoosten dit proovenhuis benevens eenig land aan het zelve besprak en nog 1548 andermaal omtrent agt morgen lands onder Groet, benevens landerijen op de Stroet, onder S^t.Maarten en elders meer daar aan heeft gelegateert.

Dit huis gelegen is de Paternosterstraat begreep een groote vierkante hoek rondsomme met huisjens, een bleek veld en tuyn in het midden ook een groote put het hadde veel incomsten en oude vrijheden, welken in later tijden allen zijn 't zoek geraakt

[75v]

Vanderlaans Proovehuis.

Dit Godshuis was gebouwd inde Kitsteeg ontrent den jaare 1600 den stigters naam vinde wij niet bekend: het was geordonneerd tot een vrije woninge voor vier Arme Maagden, aan welken in den beginne jaarlijks boter en turft wierd toegedeeld, dog naderhand verminderde men haar getal tot drie, en wier-

den deezen giften ingetrokken Westphalen tekend aan * dat het hujs benoorden't zelve gelegen, benevens f 500 op 't gemeene land daar aanbehoorden, Cornelis Jasperse Heijmenberg schrijft hij was bij zijn tijd daar rentmeester: van die het Provenhuis ect. op zijn naam deed stellen ende verkogt voor f 200 guldens, leggen de in plaats weer aan; drie woninkjes op de Breedstraat op de hoek van t Diglaarsteegje.

[76]

Testament van Pieter Claasz Paling
ende zijn vrouwe Josina van Foreest
stigers van het Provenhuijs staande bij de Geester
Poort binnen dese stad.

Wij burgermeesteren der stede Alkmaar
doen te weeten en certificeeren eenen u gelijken die dezen jegens-
woordige zullen zien of hooren lesen dat wij ten date van
dezen gesien gevisiteert, gehandelt, en de hooren leesen
hebben zekere testamentaire dispozitie gemaakt bij
Z.G. Pieter Claasz Paling en Josina van Foreest
Willems dogter in Franchyn geschreven bij H: Mardus
Bloemen Jacobsz: notaris publijck wesende het
zelve testament gantseh gave, ongeraseert en ongecancel-
leert ende wel perfect leesbaar, en accederen den teneur
ende inhoud van dien van woorde tot woorde zoo hier na
volgt:

In Nomine Domine Amen Erserie Injus Instru
menti omnibus exaquo perspicium fiat quod Annoa
Nativitate Domine Milesimo quingentesimo quadrage
simo indictione decima tertia die Vero quinta Mensis
Octobris horaquasi tertia post Meridianum tempus Pon
tificatus Sancti Iosiniae in Christo Patris ac Domininostri

[76v]

Poule divina pro videntia Papa tertiii ejus nominis anno
ejus quinto regnante gloriasissimo Domino D^{uo} caroloquim
to Romanorum Imperatore semper augusto nostro clemen
tissimo anno coronationis sua decima corain mequi fungor
officio publici Notaru nec non et spectata fidie testibus
infra subscriptis ad istud vocatis sedunice rogatus constitutus
est spectata probitatis vir Petrus Nicolaic coqnomento
Paling Simul et Legitima ejus upeor judoca sive mavis
Iosina Uterqs cives Alckmariana civitatis agentis ea om
nia gnausus reu ex postulabat, stantes, seaentes ofaam
bulantes mentis quoque compotes utet Testibus perspicue
elucescebat, presertim Petrus et judoca Sic fatis animad

vertentes quod ortus suos cuncta repetunt matremgre-
quirunt otredit ad nihilum quod fuit ante nihil et
subito casu qua valere ruunt nihil que diuturnum sub
sole memoresg Vaticinii Esaia dispone domui tue quia
Morieris sedet istud Pauli statutum est seme lomnibus
mori post inde Judicium condiaurunt uno ore ac consensie
Testamintum sive supremam Voluntatem omnibus meliori-
bus, Modo Via jure causa et forma quibus meli us et effica
cius potuerunt ac tenebantur non vi, aut sinistra aliquē
Machinatione compulsi aut dolo vanags speillecti sedmam-
ro consilio meraque spontanea illorum voluntate cujus

[77]

testamentie Series, ac tenor hic est primo omnium, Anima
Sigdidem hominis rerum omnium cum facile nobilior sit cu
jus causa omnia condita sunt, ac conservantur hanc eandem
posteaq.. demigraverit ea hae vita uterqs commendat Deo sum
mo maximo creatori rerum atq fragile corpus matri terra,
idquæ ex precepto Tobia qui jam pre vectioris atatis ac denigra.
turus ex hac Vita accerisiuit filium suum ac demandat ut
corpus patris pesteaq.. anima demigraverit sopeliat honeste
deinde matri per integram vitam honorem exlibeat verum
qun[sic] contigisset et illam renuntiare rebus humanis., corpus
utriusque cadem urna habeat: ita et animus est sepeliri, in
defuncta pia matris fepulchro sic rebus vero exterius harede
instituunt cui ant quibus ex jure aucthenticorum debetur
haredictas, tam in moibilibus quam immobilibus eatamen
lege ut hac subsequencia legata donationes el emosyniuas, ex
notris bonis prestare teneantur ac cogantur nec uneqs vo:
lumus pauperes christi defraudari prasantim suo jure cum
vox divina perpetuo sonet discite quid sit misericordia vo-
lo et non sacreficium quam obrem primo omnium ut lingua
materna in usum laicorum jubsequentia scribam.

Soo bespreken sij ende een ygelijk van haar bespreekt de
Minnebroederen binnen Alkmaar xxv rindt guldens
drie Clarissen in Alkmaar voor 't gemene convent twintigh
rins guldens ende voor mijn nigtd aldaar vyf gulden: Ons lieve

[77v]

vrouw Capel drie rinsguldens dat heiligen Geesthuys drie rins
guldens st. Elizabeths Gasthuys drie rins guldens dat mannen
Gasthuys drie rins guldens St. Anna ~~Gasthuis~~-susteren op de
Nieuwe Sloot twaalf rinsguldens de Carmelliten op Sanegeest
drie guldens Janneken Van Zulen mijn getrouwe jonckwif vor.
haar getrouwe dienst by ons, provenhuyzen bij de Clarissen als
na verklaart zal werden Maritje mijn ander jonkwif drie rins.
gulden. Matthys myn knegt drie gulden de Reeckenbroeders tot

Haarlem ende Augustijnen aldaar ende cruycebroeders van Sendamme ygelyck drie rins gulden de Minnebroedersconvent buyten Alckmaar over alle geheel Hollandt yder zes rins guldens de Clarissen Conventen buyten Alckmaar over alle geheel Hollandt zes rins Guldens als myn doode lighaem boven de aarde zal staan, zullen alle warelyke priesters met die choralen comen songen een eerlijke vigilie van negen lessen tot mijne misse en ygelyk zal men geven tot presentie drestuyvers, de choralen drie groten als men mijn lichaam ter aarde gebragt zal hebben, sal men geven in 't Heilige Geesthuijs ijjelijck arme mensche twee brooden van een oortgen; en al soo van gelijcke in mijne maandstond ende meede in den eerste Jaarge tijd eert lichaam van Pieter Claaszn. of Josina sal werden begraven begeren sij een eereyke comendatie; ende zal men geven ygelyk van dien tot presentie drie stuyvers ende de coster drie

[78]

stuyvers: alle die maanstond door zal men barnen een wasligt bij mijn graff mijn geburen dat sij mijn eerlijk te kerke brengen sullen hebben tot haar belieffte, een ton Hamburger of Engels bier, inde maandstond, ijjelijk priester te geven tot presentie drie groot, voorde vrienden ende gebuuren een eereylijk maal, de armen huijssitten vijff en twintig rinsgulden, dat eerste jaargetijde ijjelijk priester tot presentie drie groot, en die negen jaeren duren, rende ijjelijk priester drie groot, de vrienden en geburen een eereylijke maaltijd. Men zal dat geheele jaar barne een wasligt, die abdije van Egmond voor 't geheel convent, om een eerlijke recreatie te maken zes rinsguldens heer Albert Dirksz. Canonick op den hoeve XXV stuyvers Meester Vrerick pastoor tot Petten XXV stuyvers. Item op haar graf zullen gaan een geheel jaar lanck Meester Pieter van Warmenhuijzen, heere Maarten, heer Nan, heer Rijck, heer Henrick Croonenburg, des zal men ijjelijk geven een Philips gulden dienaar van onse altaar om dat hij alzoo getrouwelijk onse misse diend XXV stuyvers, drie rinse guldens maken zij te saamen jarelykse renten tot reparatie te doen aan de ornamenten daar Pieter Claasz. moeder S: G: misse mede gedaan werden, ende dat daar over loopt, zal wezen ten behoeven van onse huijze ende vergaderinge bijde Clarissen.

Ende niemand zal daar toe zeggen hebben dan onse collator of overste van dezelve huijzinge, aldaar bij ons gefundeert voorts soo is mede ook haar begeerte en wille, dat zij hare tanderinge ende makinge in de huijze bij die Clarissen daar zij tot deese tijdt toe

[78v]

zeeven armen vroutjes geordonneerd hadde, en als nu bij Gods inge-

ven en goddelijke raad zoo vermaaken en restaureren sij die zeven tot dat getal van twaalven, en zullen wederomme wezen twaalff vrouwkens tot hare willen, ten andere dit getal van twaelven sal men onderhouden niet alleen in arme vroukens, maar mede in armen mannen die van den geslagten zoude mogen wezen wezen, in toecomende tijden off vremden als daar geen vrinden en zullen zijn. Item deze mannen ende vrouwen sal men altijd naarstigheit indoen, dat eenige vande vrinden offte magen vanden geslagte sal men laten voorgaan voor vremden zoo verre als zij daar zijn. Item in dit geval van mannen offte vrouwen en zal men niemand mogen insetten of uijzeten bij belieffte en wille des principaale collateurs die in die tijde zal principaal en volcomen magt hebben.

Item is haar beijden begeerten en de wille dat deeze collatie offte giften hoe men dat noemen zal duren en blijven zal aan haar beijder naasten inde soo in toecomendertijde nedergaande van geslagte tot geslagte, item naer beide haare dood, dat is nu haar wille en de begeere, dat deze toesigt ende beschikkinge van alle last in haar beijden magt is geweest, soo groot ende kleijn die eerste zal aanvaarde Andries Willemsz. en alzo nedergaande de naaste vande bloede, daarde vrinden in toecomende tijden zullen met malkanderen vredelijk en eendragtig voorsien, een manspersoon altijd voor een vrouwspersoon gaen. Item die eerste die andere die derde, en voorts alle collators naar haar beijder doodt, begeren en willen, dat zij zullen aanvaarden en hebben volkomen magt, en

[79]

toesigt tot alsulcke huijzinge ende erve, als sij buijten die stede van Alkmaar bij den Clarissen loff gefundeert, opgetimmerende gemaakt hadden bij de gratie Godts, ende ter liefden van armen bedruckte mannen en vrouwen, vrienden offte vremden en vertroostinge ende versoetinge haarer bedruckte armoede op dat zij bijder kinderen en nakomelingen mede in onse laasten dag en eijn: de in ons zielen versoet mogen worden en vertroost.

Item sij begeeren ende willen dat de collator naar haar bijder doodt sal regeren, ontfangen ende uijtgeven alle zulke renten en gelden niet uijtgezondert als men zal bevinden bij haar gefundeert ende gemaakt, ter plaatse en huijzinge ende arme mensche vooschreve en seekere getalle.

Item zij willen en begeren dat hare collator naar bijder doodt sal met al zijn naarstigheit toesigt doen in 't aannemen van vrouwen ende mannen, tot die vrunden dat zij zullen voorgaan voor die vremden, zoo verre als zij zullen zij bequaam. Item begeeren nog de voorschreven testatoren, dat de vrinden met de vremden die haar proven zullen hebben, ofte gebruijken, of genieten zal dat zij zullen wezen vreedsamig en eerlijk van leeven, want indien de collator bevind na haar contrarie, sal mogen soodanige mannen offte vrouwen, vrinden offte vremden geven zijne zes we-

ken offte al heel versetten ende een ander insetten in zijne stee-
de sonder tegenzeggen van iemand door kragt van haare uijter-
ste wille en testamente. Item dit en zal de collator niet

[79v]

doen uijt een onverdagte troonigen moede, offte eenige anders, offte qua-
de klappers tongen, maar met een Zijper raad ende meeste stemmen
van alle die andere proveneurs, ende andere goede mannen geeste-
lijke offte waerelijck, die hen believeen zal daar bij te weezen, item soo
begeeren zij nog en willen dat harene collator na haar door hem selfts off
door een vertrouwd vrund die hij daar toe schikken zal, zal geven ofte doen
geeven, een ijgelijck van hare proveniers tot viermaal sjaars
te weeten die vier quateremperen, te weten vrijdag vande quaterem:
per een ijgelijck die somme van dertigh stuijvers tot twaalff
persoonen voornoemd, aan goud offte zilver gelt, daar zij haar
nooddrufft eerelijck of mogen sustenteren. Item waar het zaake
dat deeze stuijze voorschreven bii brand of vijanden afgebrant of gebro:
ken werden dat God verhoeden moet, soo begeren sij, ende willen
dat men haar collator of andere vrunden, niet lastig zullen weezen,
om die weder te restaureren offte op te maaken tegen haar dank offte
wille, maar zij geven mits dezen wil ende magt, haat toecomende
collator, dat zij zal moogen die erven en overloopen van steen en
hout verkoopen ende beleggen aen andere huijzen oft erven bin-
nen Alkmaar met de renten die verloopen zullen wezen
ter tijd toe dat hij die zal moogen betimmeringe ofte weder:
koopinge te voldoen ende dat getal van twaalf der armen
met die verloopen interest weder zal moogen setten tot hare
getal ende geve hen ijgelijck IIII s' jaars als voorschreven is

[80]

nog willen wij dat ons huijs staande aan die Clarissen kerkhof
buijten Alkmaar, sal wesen tot behoev van haren collator
ende andere vrunden die 't hem believeen zal, mede daar in een
vrije ingank te hebben in toecomende tijden, omme toezigt toe
tot den armen, ofte zomtijden een recreatie te maken, deze
armeluijden tot twaalf te sustenteren ende te onderhouden,
bespreken zij ende geven tot een aalmis om Godswille in
een testament, legaat of besprek twaalff pondt groot s' jaars
ende sette die twaalff pondt groot Vlaams op eenige seekere par-
cheelen van landen off zaaden, die sij nu ter tijd hebben leggen
inde bannen van Heijloo inden eerste boelhouders hofstede
jarelijks geldende vier en vijfftig rins guldens. Item nog een
halve saedt bezuijden deze zaadt voorschreven genaamd Paulus Ja-
cobse Saedt, daar nu ter tijdt woont Pieter Sijmensz. van
Limmen, jarelijcx geldende negen en veertig rins guldens en
tien stuijvers, en waar t zaake dat Andries Willemsz. deze voor-
noemde renten niet woude laten staan op die voornoemde goeden, als

dan zal men bij die voornoemde testoren vinden een somma van penningen, daar men deze twaalf pondt groot voorschreven jaerlijks renten mogen mede beleggen die pennink agtien, ende soo die andere parchelen voorschreven daar mede mogen vrijen.

Istuc quod jam jam recensuumus acliteris demanda vimus uterque, tam Petrus Nicolai quam ejus uxor Judoca, Clara

[80v]

voce pronuntrabat ???? illorum testamentum ac jupremam voluntatis dispositionem quam quidem voluntatem sive testamentum valere, et juum effectum sortiri, omni junis forma voluit uterq quina potissimum ac commodissime fieri potest ex prascripto tam juris canonici quam civilis, et si forte fortuna quid selememnitatis in hoc testamen to desideratur quonimus subsistere possit, ut testamentum valeat saltem in coaicilli aut alia qavis dispositio, nec unq volumus at aliqua statuta imperatorum regum aut comitum edicta diversum suadeant, offendiculumque prabeant aut, alla alia impedimenta qua unquam excogitari possunt litteris demandari literum ad extremum articulum ex qua aprobis viris quibus executionem huius nostril tetamen ti demandamus Andrea Wilhelmi D^{no} Joanni Theodorici Canonico Egmundano, nec non et D: Alardo Bloemen Alemariano ac singulus herum in compensationem laboris numerantur tam me Petro Mortuo quam judoca uxore sec aurei carolini, de his omnibus et sinme publico notario stipulationem maxmuum, in hoc exhibentes, ut illis conficeren publicum instrumentum sive instrumenta forma juris ac stilo servato hoc acta sunt in adibus testatoris numirum Petri Nicolai, anno indictione mense dic, hora pontificatu, ut in superioribus recencumus his omnibus

[81]

ad juerent et inter juerent spectata fidei tastes Jacobus Wolteri Bloemen et Clemens F. Isbrandi uterq Alemarianus requisiti et maxime rogati en ego Alardus Jacobi Bloemen clericus Trajectensis diocesis publicus sacra apostolica auctoritate notarius, ac per magnificos et prapotentes Dominos locum tentein primatem et consiliarios insignis curia Hagensis comitatus Hollanaia receptus et admissus, quia hujus-modi supreme voluntatis dispositione omnibusq alliis et singulis dum sic cutretulimus jeriptis agerentur et fierent, una cum recencitis testibus presens in ter fui caque omnia et singula sic fieri vidi et audivi, idco hoc presens publicum instrumentum, manu mea propria conscriptum ex inde confeci subschripsi, et in hane publicam formam redegis signoque et nomine meo solitis et consuetis consignai in fidem

robur et testimonium omnium et fingulorum qua prescripta sunt requisitus et rogatus.

Onder stond geschreven **Allardus Bloemen**

Lager stond geschreven. In kennisse van deze heb: ben wij burgermeesteren aan deze Vidimus ('t welk wij bevonden hebben naar voorgaande collatie te accorderen met de voorschreven originele) 't segel ad causas onser stede van Alkmaar hier

[81v]

beneden aan doen hangen en geordonneert Frans van Teylingen onsen secretaris dit zelve te ondertekenen 't welk ik Frans van Teylingen door ordonnantie als vooren sulx hebbe gedaan op den 26ste november 1571.

't was getekend **de Teylingen**

Na gedane collatie jegens de originele vidimus in Franchijn geschreven en bezegeld als vooren is deze copie daar mede bevonden te accorderen op den 15^e november 1686.
Was getekend,

Bij mij
C. Heijmenberg Notaris.

[82]

Palings Provenhuis

Gefundeert A^o1540 bij Pieter Claasz. Paling ridder van Jerusalem, en Josina van Foreest zijne huysvrouw. Het zelve was in den beginne gelegen buyten de stad, digt aan het cloosterder Clarissen dog met het uitleggen der stad is 't nu binnen desselfs wallen betrocken, het heeft de Geesterpoort ten noorden en de Canestraatten zuyden, in het zelve zijn geordonneert 12 woningen voor zo veel arme vrouwen, welke jaarlijks genieten 60 guldens in geld ** tonnen turff en een kinnetje boter
(kleiner lettertype)

tot den jaare 1670 toe wierden alleen roomsche met deze prove begunstigt, dog daarna kreegen de gereformeerde daar ook deel aan, en 't was 1670 dat de heeren secretaris van Foreest en heer Sonneveld van Oudshoorn een verdeling maakte met dese verandering, dat voortaan de huysjesin de Canestraat haar ingang hebbende door gereformeerde en die op de Geest bij de catholijke zoude bewoond worden.

Provenhuis van Jutphaas

Sttaande op het Ritsevoort aan de westzijde hebbende de Lindegragt en Wagenaarsbrug ten noorden is 1646 gefundeer bij den heere van Jutphaas capitein te land, en Margareta Splinters bijden afkomstig van Utrecht, voor agt oude vrouwen van de gereformeerde religie, welken boven de

[82v]

vrije wooningen, elk jaarlijks genieten 100 guldens in geld, en twaalff en een halve ton turff.

Provenhuis van Nordingen

heeft tot stigter gehad den Heere en M^r. Johan van Nordingen de Jonge, het was in den jaare 1656 wanner dit gebouw wierd opgetrokken, hetzelve is staande in de Lombartsteeg en Heestraat, hebbende de lange Nieuwesloot ten zuyden en het diaconiehuys ten oosten.

Dit is een van de frayste en aanzienlijkste der provenhuisen dezer stad, van binnen verciert met een groot en lustig erv, in welkers midden een bleekveld en ronds omme hetzelve een wel geschikte tuijn is geordonneerd, in den omtrek van dezen plaats is een overdekte galerij hoog en breed genoeg dat twee personen daar benevens malkander in kunnen wandelen, na de kant van 't erff is 't al met glas, 't welk een pleisierig gezigt op de tuyn is gevende: aan de andere zijde van dese galerye hebben agt bijsondere kamers van 't getal der proveniers haar ingang, die uytzigt hebbe in de Lombardsteeg

[83]

en Verestraat, verder heeft men hieren ruyme eetkamer, keuken, binne moeders en regentekamer.

Den fundateur welk rooms catolijk was, heeft gewild dat dit huys zoude bewoond worde door agt proveniers, vier catolijken en vier van de gereformeerde religie, welke genieten zoude de vrije kost en drank, vuur, ligt, doctor, chirurgijn en medicijnen, zij worden ook bewassen en door een meyd bediend, zoo in 't bedde maken als aan de tafel; welke meyd met de binnenmoe-

der afzonderlijk eeten; de keuken word geschikt naar de roomsche wijze en iets strijdig tegens de orde van die kerk in de vasten oft op andere verboden dagen voorgedisch, 't is ook verboden over religieverschillen te disputeren, nog eenige hatelijke woorden ontrent beide der zelve te gebruiken, maar moeten elk in zijn belijdenis ongemoeid laten, en vredig met malkander leeven. Heden 1746 word dit huys van agt proveniers bewoond, zijnde ingevolge de stigtbrief 4 catolijken 4 gereformeerden, en door vier regenten bestierd zijnde van de

[83v]

gereformeerde kant den heer burgermeester Theodorus Sakerusen en heer Adriaan Bijl, raad en oud-schepen, van catolijke zijde heer Jacob de Graaff en heer Hendrik van Wijk.

Bylevelds Provenhuis

Gefundeert A^{no} 165 * door eenen ***** de welken in Oostindien zijn fortuin gemaakt hebbende, ongetrouwd quam te sterven, testerende alle zijne nagelatene goederen tot het opregten van dit huis, hetwelke moest bewoond worden door drie of vier armen vrouwen die belijdenis deede van de remonstrante religie, dog zijn bloedverwanten voor andere daar in te stellen jaarlijks word haar tot een prove toegelegd elk vijftig guldens, een half kintje boter en ****tonnen turff. Dit huis staat op de Koningsweg en hoek van de Doelestraat.

[Noot: Geertuid Willemsdr, en haar man Pieter Bijlevelt waren wel gehuwd, Geertruit stichte rond 1664 na hun avontuurlijke koloniale leven, het provenhuis,.Pieter stierf al in 1657, van de nalatenschap bouwde zij het hofje van Beyleveld, er is bovendien een testament aanwezig. zie bron RAA.]

Provenhuis van Oosthoorn.

is in het jaar 1681 door Laurens Oosthoorn

[84]

notaris en procureur, aan de zuydzijde der Langestraat bewesten de Krebbesteeg gestigt. Hij heeft dit zelfs bij zijn leven bewoond, en maakten het met alle zijn huisraad en inboedel met alle zijn verdere capitaal tot deze fundatie; en wilde dat

vier oude vrouwen, elk in een bijzonder vertrek daar vrije woning in zouden hebben genietend daar en boven 's jaars 50 guldens een kinnetje boter 30 ton turf en vrij ligt.

Wildemans Provenhuis.

Is gestigt door heer Gerrit Wildeman, dit uitmuntende gebouw is voltrokken in den jaare 1717 . Den fundateur heeft gewild dat het zelve tot een vrije woninge voor arme vrouwen zoude dienen van 4 bijzondere religien namentlijk catolijke, gereformeerden, remonstranten, mennoniten

[84v]

Torenburghs Capelanye.

De brieven daar van in de revolutietijd ten delen door de catolijke genaast zijnde, zoo wierd dit capitaal ter bestiering in handen gegeven aan een Jan Martin geboortig van Luik, uit een aanzienlijke familie, deezen omdat hij een Luikenaar en uit Walsland zijn afkomste had, wierd voor het meerendeel genaamd de Waal, welken naam hij ook eindelijk aangenoomen heeft, endie zijne nacomelingen ook nog ten huidigen dagen voeren, dezen dan het bestier toevertrouwd zijnde verkreeg op desselfs aanhouden bij de geestelijke overigheid vrijleid om de rentens van 't gezegde capitaal uit te deelen aan behoeftige vrienden van de Torenburge en andere armen. Naar de dood van Jan de Waal quam tot de administratie Louis de Waal, zijn zoon, na dezen Hendrik de Waal en bij het overlijden van dezelve op zijn zoon Louis de Waal. Dezen in 't jaar gestorven zijnde, is 't onder directie gekoomen van een Barend van Yperen welke het heede administreert.

[85]

Hr Jacob Mathijsz Rufus Capelanyhuis.

Het was dezen zelven heer, zijnde een capelany priester welke daar A^{no} 1464 stigter van was, 't zelve stond aan de oostzijde der Paternosterstraat, had een hooge steene poort aan weerszijde derzelve een voorkamer met een groot plijn agter het dwarsshuys, een bleekveld en tuin; ten tijde van den heer Westphalen *woonden daar in 4 van de armste naaste vrienden, aan welken een

jaarlijkse prove werd toegelegd, spuitende uit eenige landerijen, leggende onder Bergen, in de Philistijns polder en bij Lutkenesdijk etc. De bestiering was doen ter tijd aan twee catolijke ende menoniten regenten.

In 't jaar 1564 besat heer Jan Jacobsz. Root-hoofd deze capelanije.

1566 heeft Jan Jacobsz. Rufus dit godshuis voor een gedeelte zelfs bewoond (en 't ander deel bij armen) ook op de inkomste der vaste goederen geleeft, heeft ook een heel jaar door misse gelesen op *Sint* Nicolaas altaar ter eere Gods en zijne moeder.

[85v]

Ontrent den jaare 1572, de gereformeerden zig van alles meester maakende, wat de naam van kerken of papengoet had: zoo wierden de documenten van deze capelanije goederen nog te nauwernoot tijdig geborgen.

Proven van Heer N.Kies.

zijnde gestigtdoor een heer N.Kies, van Haarlem hier komen wonen in welk jaar vinde niet aangetekent, dezelve moesten uit gedeeld worden aan regte huis sittende armen catolijken, zijn eigen bloed voor anderen; hebbende deezen heer allen zijne goederen ten dien eynde getesteert. 't Is zegt Wespahlen in vorige jaaren gebeurd, dat men 1.000 guldens aan proven jaarlijks uitdeelden, en 1692 gaf men aan 20 persoonen yder 25 guldens makende in 't geheel 500 guldens.

S: Ians Heeren Gods-huis.

Van dit godshuis, of hospitaal hebben wij reeds gesproken in de beschrijvinge van O.L.Vrouwe kapellen, zie hier vooren folio 51.

Kleeff.

[R1-]

REGISTER

Van 't voornaamste het welke in deese be-

schrijvinge is te vinden.

	<i>org. pagnr.</i>	<i>transcr.blz.</i>
<i>Aanvuling:</i>		
<i>inleiding titelblad Kleeff</i>	1	(001)
<i>Verklaring Deken Horning</i>	1v	
<i>Tot meerder glorie.</i>	2	
<i>Voorrede tot nakoming.</i>	2v	
Alkmaar: desselfs naam oudheid en de gelegenheid.	3	
Elustre schoole	3v.	
Vermaardere mannen als rectoren in dezelve.	3 ut s.	
hunne versen tot loff daarvan.	3 ut s.	
Kerk:aan <i>Heylige</i> Matthias en Lourentius toe- gewijd.	4 }v.	
wanneer geboud.	4 }v.	
Oud vers op de kerkbouw gemaakt.	5v. 13etc..	
den <i>Heylige</i> Matthias is den eersten en de <i>Sint</i> Laurens tweede patroon van deze kerk.	6	
Bartholomei Coloniensis Carmen de <i>Sint</i> Matthia Apost : et majoris templi in cadem civi- tate patrono.	11,11v.	
De S ^t Laurentio martyre et ejusdem oppidi patrono.		
Joannes Murmelii, ode diclos in devorum Alcmariensis ecclesia tutelarium Matthia apostoli et Laurentii martyrur	13	
Pastorye : van deze kerk stond ter collatie van den abt van Egmond	14	
[R1v]		
Pastooren tot aan de revolutie tijd en 't gene onder haar bestier is voorgevallen	14	
Wolperd Schult pastor	14	
Mirakel van 't <i>Heylig</i> Bloed in zijn tegenwoor- digheid gebeurd beschreven	14 v.	
Brieven ter bevestiging van dit mirakel door schout en burgermeesteren verleend	17 v. 18	
Carmen de miraculose sanguines declaratio	19	
versch in het Nederduisch	19 v.	
Bartholomei Colloniensis Carmen de miraculoso sanguinis declaratio	20	
origo	22 v.	
inventio	25	
Wollerdus, priester zijn ellendige dood	27	
het mirakel van 't <i>Heylig</i> Bloed door zijn agteloosheyd voorgevallen	26 verso	
Jan van Schiedam, pastor van Alkmaer	27}	

Godefredus de Trajecto, pastor	27}v.
Nicolaas van Hoogwout, pastor	27}
bij zijn leven in 't fundament	
gelegd van de Grote Kerk	28
Joannes Heerenberg, pastor	28
Jacobus Schuytgen, pastor	28
Jacob Uiteningius, pastor	28 v.
Cornelis Kooltuyn, pastor	29
wijkt van 't gelove	29 en v.
Judochus a Adrichem, pastor	29 v.
Elbitius Huykius, pastor	29 v.
word van eenige voor een ijveraar van 't ware	
geloove gehouden, 't welke andere tegen-	
spreken	29 v. tot 30 v.
[R2]	
word krankzinnig en sterft te Am-	30
sterdam	30 v.
Eylardus Waterland, pastor	31
Desselfs leeven en martel dood	
omstandig beschreeven	31
David Leonardus, capellaan	35 v.
zijn leeven en martellie	35
Grafchrift op deze beyde bloedtgetui-	
ge	37
Cornelis Hendriksz., priester en borger	
van Alkmaar	38
word vanuit de Kuinaert in Fries-	
landt, daar hij pastoor was, gebannen	38
komt na zijn geboorteplaats en	
bediend hier de herderloose gemeenten	38
lijdt veel vervolginge en sterft te	
Alkmaar in hoogen ouderdom	39en39v.
Altaren vicarien en prebendens in	
de Groote Kerk	40
Pastoren, vicecuratussen, capellaanen en	
priesters, welke hier in oude tijden zijn ge-	
weest uit oude manuscripten opgesogt	45 v.
Bibliotheek der Groote Kerk	46
catalogus van de boeken	47
Pastors en onderpastors huizen	50
Capelle, toegewijd aan <i>Onze Lieve Vrouwen Sint Jan</i>	
Baptist	50
Waar en wanneer gebouwd	50 v.
door de Malthazer Ridders verbeterd	50 v.
Altaren in dezelve	51

	wierd bediend door een sacellanus curatus	51
[R2v]		
	dezelve wierd het eerste tot predikdienste der protestanten ingeruimd	51 v.
	Eenige inkomsten en belastinge van deeze capelle	52
	Gasthuys off hospitaal bezijde dezelve gestigt	51
Heiligen Geesthuys nu de Waag		52 v.
	is wel een der oudste geestelijke gebouwen zooals blijkt uit een brief des Bisschops van Utrecht	53
	Altaren en vicarie in hetzelfde	52 v.
	Was een gasthuis daar aangelegt	52 v.
	Word in de stadswaage verandert	53
Minnebroeders klooster, wanneer gefundeert		55
	haar kerkje ingewijd	55
	in dit klooster verscheyde maal capittel gehouden	55en55v.
	de monnicken leefde in hetzelfde seer stigtelijk	56
	de Nieugesinden pogen haar kerkje te ontweldige	55 v.
	Zij overmeesteren 't convent en mishandelen de geestelijke	56
Daniel Arendonk, guardiaan, werd door		
	hun gevangen nevers nog 3 andre paters en twee broeders, die wredelijk werden omgebracht	56 v.
	vers op deze martelaren	58 v.
S ^t . Catharina klooster, nu het tugthuys		59
	wierd door geen Bagijnen maar nonnen van <i>Sint Augustijn</i> bewoond	59
[R3]		
	door 't instorten der Grooten Kerk toorn worden 2 zusters verplet	59
	dit klooster was zeer rijk	59
	Inkomste van 't zelve	59 v.
	wat regt de mater had	61 v.
	word in een tughuis veranderd	62
Maria van Nazereth klooster, wanneer		
	gebouwd	62 v.
	de nonnen waaren van de order van <i>Sint</i>	

Franciscus	62 v.
Kerkje en altaren	62 v.
Paters off rectoren	62 v.63
de kerk verandert in de latijnsche scholen en 't konvent in een weeshuis	63 v.
Salvator en Maria klooster, nu het Vrouwe Gasthuis	64 .
Onzeker door wat nonnen het be- woond wierd	65
aan het zelve was een gasthuys toegevoegd	64 v.
het <i>Heylige</i> Geest Huys word met dit gasthuis vereenigt	65
als ook het <i>Lieve</i> Vrouwe gasthuis	65
Pesthuis bezijden het gasthuis gebouwd	65 v.
<i>Sint</i> Anna klooster genaamd 't Witte Hoff	66
wierd door Canonikers regulier bewoond	66
raakt in 't verval	66 v.
Jonkheer Diderich van Sonoy koopt 't	67
komt in vervolg aan andere en word eyn- delijk tot een Diaconiehuys gemaakt	67
Clarissen klooster, waar en wanneer ge- bouwd	67 v.
kerk wanneer gewijd	67 v.
[R3v]	
word verwoest en tot de grondt toe geslegt	68
Lieve Vrouw Broeders klooster waar en wanneer gebouwt	68 v.
word weder afgebrooken	69
Willebrords convent, waar en wanneer geboud	69)
Monicken naar den 3 ^e regel van Franciscus	69) v.
worden canoniken regulier van <i>Sint</i> Augustijn	69)
Regulieren van Amsterdam neemen bij haar hun intrek	70
worden van haar klooster belofte ontheft en capittel heeren van Haarlem gemaakt	70
Namen der moniken, die als eerste canoni- ken van dat bisdom zijn geweest	70 v.
dit klooster wordt verwoest	70
Huis van Zessen, door wie gestigt	73
stigtig brief	73
inkomste daaraan gemaakt	73 v.
Regelen de Proveniers voorgeschreven	74
Riedwijks Provenhuis voor zes vrouwen	74 v.
wanneer en door wie doen bouwen	74 v.
komt tot verval en raakt te niet	74 v.

De Vijf Wonden Proventii voor 5 vrouwen	74 v.
in de revolutietijt te niet gedaan	75
Abts Provenhuis, door wie gefundeerd	75
had veel inkomste en komt tot niet	75
Van der Laans Provenhuys voor 4 maagen	75 v
word verkogt	ut s.
Palings provenhuijs waar en door wie gestigt	82
is voor twaalff vrouwen en testament	76 tot 81
Splinters provenhuis voor oude vrouwen	82

[R4]

wanneer en door wie doen bouwen	82
Bijlevelds provenhuis voor 4 vrouwen	83v.
Nordings provenhuis voor agt mannen	82v.
wanneer en door wie doen bouwen	82v.
Oosthoorns provenhuis voor 4 vrouwen	84
Wildemans provenhuis voor vrouwen	84
Toornburgs caplanije	84v.
Jacob Matthijse Rufus, capelanijhuis	85
door wie gefundeert en waar gelegen	85
Proven van den heer Kies, waar in	
deselve bestonden	85v.
S ^t . Jans Heeren gasthuijs	85v

(142)

[noot: v. = verso]

[R4v]

Appendix

Cornelus Cooltuijn, weleer pastor dezer stad Alkmaar, afgevallen van 't Roomsche Catholyke geloof, zoo als wij in onse beschrijving folio 29 hebben gemeld, trouwde tot Embden aan Geertruijd van Foreest, bij welke hij op den 25^e april 1560 heeft gewonnen een zoon, die een maand leefde, stervende insgelijks de moeder in het kraambedde 3 dagen na deselve, op den 28ste mey 1560.

